

2015•2016
FACULTEIT RECHTEN
master in de rechten

Masterproef

Aanvullend pensioen en huwelijksvermogensrecht

Promotor :
Prof. dr. Marie-Antoinette TORFS

Merve Koç
Scriptie ingediend tot het behalen van de graad van master in de rechten

De transnationale Universiteit Limburg is een uniek samenwerkingsverband van twee universiteiten in twee landen: de Universiteit Hasselt en Maastricht University.

Universiteit Hasselt | Campus Hasselt | Martelarenlaan 42 | BE-3500 Hasselt
Universiteit Hasselt | Campus Diepenbeek | Agoralaan Gebouw D | BE-3590 Diepenbeek

Maastricht University

2015•2016
FACULTEIT RECHTEN
master in de rechten

Masterproef

Aanvullend pensioen en huwelijksvermogensrecht

Promotor :
Prof. dr. Marie-Antoinette TORFS

Merve Koç
Scriptie ingediend tot het behalen van de graad van master in de rechten

SAMENVATTING

Deze masterproef schetst de problematiek van het aanvullend pensioen in het kader van het huwelijksvermogensrecht, waarbij in concreto geen specifieke regeling bestaat bij echtscheiding. Het huwelijksvermogensrecht bevat wel regels inzake het statuut van de wettelijke pensioenen (eerste pensioenpijler) enerzijds en de individuele levensverzekeringen (derde pensioenpijler) anderzijds. In de rechtspraak en rechtsleer is echter veel discussie ontstaan over de vraag of voornoemde regels ook van toepassing zijn op de groepsverzekeringen (tweede pensioenpijler).

Om dit na te gaan worden de bestaande regels voor de eerste- en derde pensioenpijlers bestudeerd. Daarna bespreken we de discussies in de rechtspraak en rechtsleer. Omdat het huidige recht geen oplossing biedt over deze materie, gaan we zelf op zoek naar mogelijke alternatieven. Hiervoor zoeken we eerst in het Belgisch recht naar mogelijkheden. Vervolgens onderzoeken we ook de situatie in andere landen en gaan we na of hun rechtssysteem een inspiratiebron kan vormen voor België.

DANKWOORD

Deze masterproef is tot stand gekomen door de hulp van vele personen. Daarom wil ik dan ook van deze gelegenheid gebruik maken om hen allen hartelijk te bedanken.

Vooreerst wil ik graag mijn promotor prof. Nan Torfs bedanken. Zonder haar gerichte feedback en bijstand was deze masterproef nooit tot stand gekomen. Vervolgens wil ik mijn ouders en partner bedanken voor hun begrip en steun gedurende het schrijven van mijn masterproef maar ook gedurende mijn gehele studieloopbaan.

Tot slot wil ik ook een woord van dank richten aan de notarissen G. Verlinden en H. Houben alsook de heren M. Rubens en P. Umans, beiden tewerkgesteld in de verzekeringssector, die hebben bijgedragen aan mijn masterproef.

Merve Koç

Hasselt, 15 mei 2016

INHOUDSOPGAVE

SAMENVATTING.....	1
DANKWOORD.....	2
INHOUDSOPGAVE	3

INLEIDING	7
------------------------	----------

1. Onderzoeksvragen 9
2. Onderzoeksplan..... 10

DEEL I: ALGEMENE BEGRIPPEN	11
---	-----------

Hoofdstuk 1: Het Belgisch pensioenrecht	11
--	-----------

- 1.1 De eerste pensioenpijler..... 11
 - 1.1.1 Het echtscheidingspensioen 12
 - 1.1.2 De eerste pensioenpijler onder druk..... 13
- 1.2 De tweede pensioenpijler 14
 - 1.2.1 Het wettelijk kader..... 16
 - A. WAP 17
 - B. Het pensioenreglement 20
 - 1.2.2 Welke types bestaan er? 20
 - 1.2.3 Hoe gebeurt de financiering? 21
- 1.3 De derde pensioenpijler 21

Hoofdstuk 2: Samenlevingsvormen	22
--	-----------

Hoofdstuk 3: Het huwelijksvermogensrecht	22
---	-----------

- 3.1 Het primair en secundair huwelijksstelsel..... 22
- 3.2 Het huwelijk 23
- 3.3 De huwelijksvermogensstelsels 24
- 3.4 Het wettelijk stelsel..... 24
 - 3.4.1 Kwalificatie van vermogens 25
 - A. Actief..... 25

B. Passief	26
3.4.2 Ontbinding.....	26
A. Echtscheiding	26
3.4.3 Vereffening en verdeling na echtscheiding.....	27
Hoofdstuk 4: Het wettelijk kader.....	28
4.1 Problematiek.....	28
4.2 Artikel 1400, 7 BW (impliciet opgeheven)	28
4.3 Artikel 1401, 4 BW.....	29
4.4 Artikel 1405, 1 BW.....	31
4.5 Artikelen 127 en 128 WLVO (ongrondwettelijk verklaard)	31
4.6 De Verzekeringswet	33
4.7 Het wetsontwerp	33
Hoofdstuk 5: Besluit	34
DEEL II: EVOLUTIE IN DE RECHTSPRAAK.....	35
Hoofdstuk 1: Grondwettelijk Hof 26 mei 1999	35
1.1 Feiten	35
1.2 Prejudiciële vragen.....	35
1.3 Het arrest.....	36
1.4 De gevolgen van het arrest	37
1.5 Interpretatie van het arrest	38
1.5.1 De minderheid.....	38
1.5.2 De meerderheid.....	39
1.5.3 De gevolgen van de meerderheidsstrekking.....	41
A. Uitkering tijdens het huwelijk	41
B. Uitkering na het huwelijk: theorie van de vermogenswaarde	41
C. Voorhuwelijkse levensverzekering	42
1.6 Besluit	42
Hoofdstuk 2: Hof van Cassatie 24 januari 2011.....	43
Hoofdstuk 3: Grondwettelijk Hof 27 juli 2011	44
3.1 Feiten	44
3.2 Prejudiciële vragen.....	45

3.3	Het arrest.....	45
3.4	Interpretatie van het arrest	47
3.4.1	Toepassing verzekeringswet?.....	47
3.4.2	Statuut: Loon of Pensioen?.....	47
3.4.3	Gevolgen van het statuut	49
	A. De uitkering tijdens het huwelijk.....	49
	B. De uitkering na het huwelijk	49
	C. Voorhuwelijkse groepsverzekering	50
3.4.4	Welke waarde?.....	50
3.4.5	Wijze van verrekening	51
3.4.6	Fiscaliteit bij afrekening	52
3.5	Besluit	52

DEEL III: ALTERNATIEVEN?	53
---------------------------------------	-----------

Hoofdstuk 1: Nieuwe huwelijksvermogensrecht?.....	53
--	-----------

1.1	Doelstelling.....	53
1.2	Het begrip aanwinsten	54
1.3	Het huwelijksvermogensrechtelijk statuut	55
1.3.1	Toepassingsgebied	55
1.3.2	Het uitgangspunt	55
1.3.3	Artikel 1405/2 BW	56
1.4	De pensioencompensatie in het echtscheidingsrecht	58
1.5	Bemerkingen.....	58
1.6	Besluit	60

Hoofdstuk 2: De rol van de notaris	60
---	-----------

2.1	Informatie- en adviesplicht.....	61
2.2	Huwelijkcontract.....	61
2.3	Echtscheidingsovereenkomst	62
2.4	Vereffening en verdeling van de huwgemeenschap	63
2.5	Besluit	64

Hoofdstuk 3: De praktijk.....	64
--------------------------------------	-----------

3.1	De notaris	64
-----	------------------	----

3.2	De verzekeringswereld.....	65
3.3	Echtgenoot met een groepsverzekering	66
3.4	Besluit	66

Hoofdstuk 4: Een blik over de grenzen 67

4.1	Algemeen	67
4.1.1	Het pensioenstelsel	67
4.1.2	Het huwelijksvermogensrecht	68
	A. Zweden	68
	B. Denemarken	69
	C. Rusland	69
4.2	Nederland.....	70
4.2.1	Het pensioenstelsel	70
4.2.2	Huwelijksvermogensrecht.....	71
4.2.3	Wet verevening pensioenrechten bij scheiding	72
4.2.4	Hoe wordt het aanvullend pensioen verdeeld?.....	73
4.3	Besluit	74

BESLUIT 75

BIBLIOGRAFIE..... 77

1.	Contactpersonen	77
2.	Wetgeving	77
3.	Vorbereidende werken	77
4.	Rechtspraak	78
5.	Rechtsleer	78
6.	Internetbronnen	83
7.	Buitenlandse bronnen.....	84

INLEIDING

1. Het aanvullend pensioen is één van de topics die de laatste jaren veel stof heeft doen opwaaien in het huwelijksvermogensrecht. Nieuwe wetten, rechtspraak, rechtsleer en recente wetsvoorstellen en -ontwerpen met betrekking tot het aanvullend pensioen en het huwelijksvermogensrecht hebben een update essentieel gemaakt.

De groepsverzekering is een voorbeeld van een aanvullend pensioen waarvan het beheer is toevertrouwd aan een verzekeringsinstelling. De werkgever doet een belofte (pensioentoezegging) aan zijn werknemers via een verzekeringscontract om voor hen een aanvullend pensioen op te bouwen dat bovenop het wettelijk pensioen zal worden uitbetaald. De werkgever kan de pensioentoezegging doen aan al zijn werknemers of aan een deel van zijn werknemers (vb. enkel voor de arbeiders of enkel voor de bedienden). Er is dus een band tussen de werkgever en de werknemer (de pensioentoezegging), die een onderdeel vormt van de arbeidsovereenkomst. Om voor het beloofde aanvullend pensioen te sparen, sluit de werkgever een verzekeringscontract bij een verzekeringsinstelling, nl. de groepsverzekering. Elk jaar stort de werkgever, en in sommige gevallen ook de werknemer, premies aan de verzekeringsinstelling. Bij het bereiken van de pensioenleeftijd betaalt de verzekeringsinstelling het aanvullend pensioen aan de werknemer dat door de werkgever werd beloofd.¹

De populariteit van de groepsverzekering neemt elk jaar toe, in het bijzonder bij de werknemers als extralegaal inkomensvoordeel. Veel mensen zijn zich ervan bewust dat het wettelijk pensioen alleen niet zal volstaan om hun levensstandaard na de pensionering te behouden. Daarom kan er een verhoogde maatschappelijke interesse voor de aanvullende pensioenopbouw vastgesteld worden, omdat men zo een aanvulling bovenop het wettelijk pensioen opbouwt. Dit aspect van het sociaizekerheidsrecht komt in deze materproef in conflict met het huwelijksvermogensrecht, vermits het huidige recht geen duidelijkheid verschaft over het aanvullend pensioen gerelateerd tot het huwelijksvermogensrecht.²

2. Het conflict van voornoemd aspect van het sociaizekerheidsrecht start bij het gekozen huwelijksvermogensstelsel. Dat huwelijksvermogensstelsel bepaalt o.a. het lot van de inkomsten, eigendommen, schulden, enz. Het bepaalt onder andere wie de eigenaar van de goederen is, wie het mag beheren en aan wie ze toekomen als er een einde komt aan het huwelijk door overlijden of door echtscheiding. Bij echtscheiding zal- gezien de toegenomen populariteit- vaak ook een groepsverzekering betrokken zijn. Wanneer echtgenoten dan gehuwd zijn onder het wettelijk stelsel, vallen de beroepsinkomsten in het gemeenschappelijk vermogen. Maar over de vraag hoe het dan zit met de aanvullende pensioenen (of de groepsverzekeringen), bestaat geen zekerheid.

¹ Wet 23 mei 2003 betreffende de aanvullende pensioenen en het belastingstelsel van die pensioenen en van sommige aanvullende voordelen inzake sociale zekerheid, *BS* 15 mei 2003.; V. DE BRABANDER, G. GIESLINK,

² L. SCHUERMANS, C. VAN SCHOUBROECK, *Grondslagen van het Belgische verzekeringsrecht*, 2015, 655.; P. D'HOINE, B. PATTYN, *Over de grenzen heen – Lessen voor de eenentwintigste eeuw*, Leuven, Universitaire Pers Leuven, 2012, 112. ; ASSURALIA, *Basisinformatie aanvullend pensioen*, www.assuralia.be.

3. De opkomende interesse voor het aanvullend pensioen werd helaas niet goed opgevangen door de wetgever. Veel auteurs vinden dat het Belgische huwelijksvermogensrecht weinig aandacht besteedt aan de pensioenverrekening bij echtscheiding.³ TORFS wijst erop dat *de aanvullende pensioenen stiefmoederlijk zijn behandeld in het wettelijk stelsel*.⁴ De wetgever heeft hier namelijk geen aandacht aan besteed. Hoewel de groepsverzekeringen tegenwoordig zeer populair zijn, bestaat er geen specifiek wetsartikel dat expliciet handelt over de aanvullende pensioenen. Het gebrek aan een wettelijk kader voor de groepsverzekeringen is dan ook de oorzaak van de problematiek rond het aanvullend pensioen en het huwelijksvermogensrecht. Het huidige recht verschaft immers geen rechtszekerheid over deze materie.

Onder het huidige recht bestaat er reeds lange tijd onduidelijkheid en discussie over het statuut van de groepsverzekeringen. Eén van de redenen daarvan is de onduidelijkheid over de aard van de groepsverzekering: is het een (aanvullend) pensioen of een spaarmaatregel? Afhankelijk van het antwoord op deze vraag zouden er twee regelingen van toepassing "kunnen" zijn op de aanvullende pensioenen. In het eerste geval zou de regeling van de wettelijke pensioenen of socialezekerheidspensioenen in artikel 1405, 1 van het Burgerlijk Wetboek ook gelden voor de groepsverzekeringen. In het tweede geval zou de regeling betreffende individuele levensverzekeringen in de artikelen 127 en 128 van de Wet op de Landverzekeringsovereenkomsten⁵ ook op de groepsverzekeringen van toepassing zijn, maar voornoemde artikelen werden door het Grondwettelijk Hof ongrondwettelijk verklaard. De huwelijksvermogensrechtelijke bepaling hiervan in artikel 1400, 7 BW werd daarnaast ook door voornoemde bepalingen uit de Wet Landverzekeringsovereenkomsten impliciet opgeheven. Tot op de dag van vandaag zijn deze wetsartikelen uit de Wet op de Landverzekeringsovereenkomsten helaas nog altijd ongewijzigd en werden ze ook niet opgeheven door de nieuwe Verzekeringswet.⁶

Maar dan volgt de vraag of deze twee regelingen wel van toepassing kunnen zijn op de groepsverzekeringen. De groepsverzekering (in de tweede pensioenpijler) verschilt immers van de wettelijke pensioenen uit de eerste pensioenpijler en de individuele levensverzekeringen uit de derde pensioenpijler. In de rechtsleer bestaat hier geen eensgezindheid over. Als gevolg van het gebrek aan een wettelijk kader is er veel rechtspraak en rechtsleer ontstaan over deze materie. Daarnaast zijn er ook evoluties in de wetgeving, die de dag van vandaag nog altijd geen zekerheid verschaffen.

4. De problematiek die in deze masterproef centraal staat is of groepsverzekeringen deel uitmaken van het gemeenschappelijk vermogen. En zo ja, hoe gebeurt de vereffening en verdeling hiervan? We gaan in deze masterproef na wat het huwelijksvermogensrechtelijk statuut is van de groepsverzekering: behoort het tot het eigen vermogen van één van de echtgenoten of valt het in het gemeenschappelijk vermogen van de echtgenoten?

³ J. VAN GYSEGEM, L. VERMEULEN, "De split van het (aanvullend) pensioen: waarom en hoe?", *Or.* 2012, 197.; W. PINTENS en P. VAN DEN ABEELE, "Levensverzekeringen en pensioenen in de notariële praktijk" in X, *Capita Selecta in notarieel recht*, Leuven, Universitaire pers, 2006, 313.

⁴ N. TORFS, "Wat is het lot van aanvullende pensioenen in het wettelijk huwelijksvermogensstelsel?", *TBBR* 2004, 116.

⁵ Wet van 25 juni 1992 betreffende de landverzekeringsovereenkomst, *BS* 20 augustus 1992 (hierna: WLVO).

⁶ Artikel 347 van de wet van 4 april 2014 betreffende de verzekeringen, *BS* 30 april 2014. (hierna: Verzekeringswet).

De focus ligt in deze masterproef op de situatie waarbij de echtgenoten gehuwd zijn onder het wettelijk stelsel. Bij het stelsel van scheiding van goederen en de algehele gemeenschap, kan er vanzelfsprekend geen discussie ontstaan bij een mogelijke echtscheiding. We lichten de materie toe door de wetgeving, rechtspraak en de rechtsleer te bestuderen. Hierna gaan we op zoek naar oplossingen of alternatieven die een einde kunnen stellen aan de problematiek. Hierbij wordt gekeken naar voorstellen in eigen land, maar bekijken we ook de situatie in andere landen. Verder wordt er ook aandacht besteed aan de praktijk. We gaan hiervoor langs bij notaris HOUBEN en notaris VERLINDEN en bij de heer RUBENS, dienstverantwoordelijke groepsverzekering bij Ethias Verzekeringen. Tot slot voeren we ook een gesprek met de heer UMANS, bedrijfsjurist bij Baloise Insurance, die zich in de situatie bevindt waarover deze masterproef handelt.

1. Onderzoeksvragen

De centrale onderzoeksvraag luidt als volgt: Maakt de groepsverzekeringen deel uit van het gemeenschappelijk vermogen en zo ja, hoe gebeurt dan de vereffening en verdeling hiervan?

Om voldoende gemotiveerd antwoord te kunnen geven op de centrale onderzoeksvraag dienen enkele subonderzoeksvragen te worden beantwoord:

- Hoe ziet het Belgisch pensioenlandschap eruit?
- Waar bestaan de pensioenpijlers uit? En waartoe behoort het aanvullend pensioen?
- Wat is het aanvullend pensioen/de groepsverzekering?
- Waar wordt het aanvullend pensioen gereguleerd?
- Welke huwelijksvermogensstelsels bestaan er?
- Voor welk huwelijksvermogensstelsel dient er meer rechtsduidelijkheid geschapen te worden?
- Bestaat er rechtspraak over deze materie?
- Zijn er alternatieven waar wij inspiratie uit kunnen halen?
- Kunnen we inspiratie halen uit de regeling van andere landen?
- Hoe is de regeling omtrent het aanvullend pensioen in andere landen?
 - o Welke pensioenvormen en huwelijksstelsels zijn er?
 - o Bestaat het aanvullend pensioen ook in deze landen?
 - o Wat zijn de gevolgen voor het aanvullend pensioen bij echtscheiding?

2. Onderzoeksplan

Voor de beantwoording van de centrale onderzoeksvraag is het van uitermate groot belang de evolutie in de wetgeving, rechtspraak en rechtsleer uitvoerig te beschrijven. Omdat er veel discussie bestaat over deze materie blijven we zeer objectief. Het is belangrijk dat de lezer op een objectieve manier op de hoogte wordt gesteld van de verschillende opinies in zowel de rechtspraak als de rechtsleer.

Deze masterproef start met een beschrijvend deel I. Hierin komen de algemene begrippen inzake het pensioenrecht en huwelijksvermogensrecht ter sprake. Daarbij omschrijven we ook het wettelijk kader.

In deel II komt de evolutie in de rechtspraak aan bod. Hierbij bestuderen we de arresten van het Hof van Cassatie en het Grondwettelijk Hof. De bespreking ervan in de rechtsleer komt ook aan bod.

In deel III wordt gezocht naar alternatieven en oplossingen die een verbetering kunnen brengen aan de problematiek omtrent het aanvullend pensioen en het huwelijksvermogensrecht. We beschrijven en beoordelen hiervoor de verschillende mogelijkheden. Deze mogelijkheden worden in eerste instantie gezocht in eigen land. Daarvoor zijn we benieuwd naar de ervaringen van notarissen, verzekeraars en uit het echt gescheiden personen om te toetsen of de praktijk overeenkomt met de rechtspraak en rechtsleer. We proberen op die manier de moeilijkheden in de praktijk te schetsen en mogelijkheden te formuleren. Daarna werpen we ook een blik over de grenzen. We vertrekken hiervoor vanuit een probleem waardoor we de functionele methode van rechtsvergelijking toepassen. Eerst wordt onderzocht of een aanvullende pensioenregeling bestaat in andere landen. Daarna onderzoeken we of ze het huwelijksvermogensrechtelijk benaderen.

Tot slot zal een besluit over de problematiek van deze masterproef geformuleerd worden om eventueel hieromtrent een antwoord te kunnen bieden voor de lezer.

DEEL I: ALGEMENE BEGRIPPEN

5. In het eerste deel van deze masterproef ontleden we de algemene begrippen betreffende het pensioenrecht in het eerste hoofdstuk. Om het onderzoek goed te kunnen kaderen worden de drie pensioenpijlers toegelicht, waarbij meer aandacht wordt besteed aan de tweede pensioenpijler waartoe het aanvullend pensioen behoort.

Verder wordt in het tweede hoofdstuk ingegaan op de algemene begrippen omtrent de verschillende samenlevingsvormen, meer specifiek het huwelijk.

In hoofdstuk drie omschrijven we het huwelijksvermogensrecht: de verschillende huwelijksvermogensstelsels, de ontbinding en vereffening-verdeling worden hierbij onderzocht.

Tot slot wordt in het laatste hoofdstuk wordt de toepasselijke wetgeving voor de aanvullende pensioenen in het huwelijksvermogensrecht nagegaan.

Hoofdstuk 1: Het Belgisch pensioenrecht

6. Het Belgisch pensioenrecht is een ingewikkeld systeem dat wordt opgesplitst in drie pensioenpijlers, naargelang hun oorsprong en kenmerken.

De eerste pensioenpijler is het wettelijk pensioen. Deze pijler wordt georganiseerd door de overheid en omvat alle pensioenstelsels waar werknemers, zelfstandigen en ambtenaren verplicht zijn bij aangesloten.

De tweede pensioenpijler omvat de aanvullende pensioenen. De pensioenen van de tweede pijler zijn arbeidsgebonden en worden geregeld op het niveau van de onderneming (via groepsverzekeringen), de bedrijfstak of de beroepsgroep.

De derde pijler bestaat uit vrijwillige pensioenverzekeringen. Aan deze pijler kan iedereen vrij deelnemen ongeacht zijn of haar professioneel statuut.

Soms wordt ook nog een “nulde” pijler onderscheiden. Hiermee wordt de sociale bijstandsregeling of de inkomensgarantie voor ouderen (IGO) aangeduid die aan ouderen een minimumloon garandeert. Deze regeling staat los van de uitoefening van professionele arbeid en is afhankelijk van een onderzoek naar bestaansmiddelen. Personen die onvoldoende pensioenrechten hebben opgebouwd en die te weinig middelen hebben om in hun levensonderhoud te voorzien, kunnen beroep doen op de inkomensgarantie voor ouderen.⁷

In wat volgt wordt een overzicht gegeven van de wettelijke bepalingen die gelden binnen de verschillende pensioenpijlers, de “nulde” pijler wordt niet verder omschreven.

1.1 De eerste pensioenpijler

7. De eerste pensioenpijler is de pijler van de wettelijke pensioenen. Het gaat om pensioenen die door de overheid worden georganiseerd en waaraan de deelname verplicht is. Deze pijler wordt

⁷ P. D'HOINE, B. PATTYN, *Over de grenzen heen – Lessen voor de eenentwintigste eeuw*, Leuven, Universitaire Pers Leuven, 2012, 100-101.

ook wel de socialezekerheidspensioenen genoemd, omdat het voor twee derde gefinancierd wordt via socialezekerheidsbijdragen. Dit gebeurt met behulp van het principe van repartitie of het om-slagstelsel, waarbij de bijdragen van de actieve werknemers, zelfstandigen en ambtenaren worden gebruikt om de huidige pensioenen te financieren. De pensioenen worden berekend op basis van een begreemd loon. Bij het bereiken van de pensioenleeftijd wordt een percentage van het loon uitgekeerd als wettelijk pensioen. Dit varieert naargelang de gezinssituatie.⁸

8. Er bestaan twee soorten pensioenvoorzieningen binnen de eerste pijler: het rustpensioen en het overlevingspensioen.

Het rustpensioen wordt uitgekeerd aan ouderen die de pensioenleeftijd bereiken en waarvan wordt verondersteld dat ze voldoende jaren hebben gewerkt.: om van een rustpensioen te kunnen genieten moeten mannen en vrouwen tegenwoordig 65 jaar zijn.

Het overlevingspensioen wordt uitgekeerd bij het overlijden van een werknemer, zelfstandige of ambtenaar aan de weduwe of de weduwnaar. Dat wordt berekend op basis van de beroepsactiviteit van de overleden echtgenoot. Een belangrijke voorwaarde daarbij is dat men minstens één jaar gehuwd is bij het overlijden van de echtgenoot.⁹

9. Afhankelijk van het statuut, zijnde werknemer, zelfstandige of ambtenaar bestaan er drie verschillende pensioenstelsels. Het wettelijk pensioen wordt trouwens berekend volgens de eigen regels van het toepasselijk stelsel.

Het pensioenstelsel voor werknemers is van toepassing op werknemers, zijnde personen die arbeid verrichten in uitvoering van een arbeidsovereenkomst. Hieronder vallen ook de contractueel aangestelde ambtenaren. Het rustpensioen voor werknemers wordt berekend op basis van drie elementen: de duur van de beroepsloopbaan, het loon van elk loopbaanjaar en de gezinssituatie van de gepensioneerde. Het stelsel van de zelfstandigen is echter van toepassing op zelfstandigen en de zelfstandige helpers. En het stelsel van de openbare besturen is van toepassing wanneer een vast benoemde ambtenaar werkt bij een overheidsinstelling op federaal, regionaal, provinciaal of gemeentelijk niveau.¹⁰

1.1.1 Het echtscheidingspensioen

10. In het pensioenstelsel voor werknemers en zelfstandigen bestaat ook een echtscheidings(rust)pensioen. In het pensioenstelsel van de openbare besturen bestaat het echtscheidingspensioen echter niet. Zonder in details te treden kan men de regeling samenvatten als volgt.

Het echtscheidingspensioen dient ervoor om de bestaanszekerheid te waarborgen van de echtgenoot (meestal de vrouw) die financieel (volledig of gedeeltelijk) afhankelijk is geweest van haar

⁸ D. HEYLEN, L. PUTMAN, I. VERBEECK, L. VERMEULEN, I. VERREY, en V. VERVLIET, *Socialezekerheidsrecht toegepast*, Antwerpen, Intersentia, 2013, 244.; V. DE BRABANDER, G. GIESLINK, V. PERTRY, P. ROELS, Y. STEVENS, *Aanvullende pensioenen voor werknemers*, Mechelen, Kluwer, 2004, 61.; X, *Het Belgische pensioenlandschap*, www.rvponp.fgov.be.

⁹ P. D'HOINE, B. PATTYN, *Over de grenzen heen – Lessen voor de eenentwintigste eeuw*, Leuven, Universitaire Pers Leuven, 2012, 103.; FOD SOCIALE ZEKERHEID, *Een sterk en betrouwbaar sociaal contract*, <http://pension2040.belgique.be/docs/062014-bijlage-2-1.pdf>

¹⁰ *Supra* vn. 8.

echtgenoot omdat hij/zij tijdens het huwelijk weinig of niet heeft gewerkt en dus geen volwaardige pensioenrechten heeft opgebouwd. In geval van een echtscheiding maakt de uit de echt gescheiden echtgenoot bij het bereiken van de pensioengerechtigde leeftijd aanspraak op een eigen persoonlijk wettelijk pensioen, waarvan de berekening is gebaseerd op de loopbaan van de ex-partner tijdens het huwelijk. Het pensioen wordt dus berekend alsof de aanvrager zelf werknemer is geweest tijdens het huwelijk. De ex-echtgenoot die zelf geen pensioenrechten heeft opgebouwd krijgt hierdoor een zelfstandig rustpensioen toegewezen.¹¹

De voorwaarden om dergelijk pensioen te kunnen genieten zijn vergelijkbaar met de voorwaarden die gelden voor het rustpensioen. De pensioengerechtigde moet de pensioenleeftijd bereikt hebben. Daarnaast mag de aanvrager niet hertrouwd zijn op het ogenblik dat hij het pensioen geniet, tenzij het nieuwe huwelijk wordt ontbonden door overlijden of door echtscheiding. Het echtscheidingspensioen wordt geschorst bij een nieuw huwelijk en kan herleven bij de ontbinding ervan. Hieruit kan vervolgens worden afgeleid dat bij het berekenen van het pensioen de betrokkene slechts recht kan hebben op een echtscheidings(rust)pensioen voor alleenstaanden. Wettelijke en feitelijke samenwoning is wel nog mogelijk om van een echtscheidingspensioen te genieten.¹²

1.1.2 De eerste pensioenpijler onder druk

Het wettelijk pensioenstelsel staat voor een grote uitdaging door de vergrijzing van de bevolking. Het concept 'vergrijzing' duidt op een groeiend aandeel ouderen in de totale bevolking van een land. Een eerste oorzaak van de steeds ouder wordende bevolking is de aanhoudende stijging van de levensverwachting bij de geboorte, dit kan verschillende redenen hebben zoals de vooruitgang van de medische wetenschap, daling van kindersterfte, verbeterde hygiëne enz. Een tweede oorzaak die aan de oorsprong ligt van de vergrijzing is het dalende geboortecijfer en de ermee gepaard gaande ontgroening. Met ontgroening wordt de afname van het aandeel jongeren in de totale bevolking bedoeld. Dit kan verklaard worden door bijvoorbeeld het verdwijnen van taboes rond anticonceptiva en abortus; de daling van het aantal huwelijken; de mentaliteitswijziging betreffende de omvang van een gezin: gezinnen opteren niet meer voor een groot gezin, enz. Tot slot is de naoorlogse babyboomgeneratie medeverantwoordelijk voor de vergrijzing van de samenleving. Deze omvangrijke bevolkingsgroep bereikt geleidelijk aan de pensioenleeftijd waardoor het aandeel ouderen in de populatie sterk toeneemt.¹³

Deze vergrijzing zorgt voor een sterke wijziging van de samenstelling van de bevolking naar leeftijd. De verschuiving in de leeftijdsstructuur zorgt op zijn beurt voor een gewijzigde beroepsbevolking. En deze wijzigingen hebben op hun beurt ook een impact op de toename van de uitgaven van

¹¹ A. UYTENHOVE, S. RENETTE, E. LENAERTS, *Feitelijke scheiding, echtscheiding en sociale zekerheid*, Brugge, die Keure, 2004, 225 ev.; E. VAN SOEST, N. TORFS, "Pensioenen en huwelijkscontract. Een belangrijke opdracht voor de notariële praktijk" in L. WEYTS, A-L. VERBEKE, C. CASTELEIN, *Notariële clausules*, Antwerpen, Intersentia, 2007, 334 ev.

¹² *Supra* vn. 11.

¹³ F. VANISTENDAEL, "De vergrijzingsmaatschappij, het leven (her)begint op 65", *Jura Falc.* 2008-2009, 4 ev.; F. LIERMAN, "Pensioenen bedreigd door vergrijzing?", *Bank Fin.* 2005, 490 ev.; H. BECQUAERT, "Een pensioenbeleid is een globale uitdaging", *Bank Fin.* 2003, 106 ev.; J-M. KUPPER, "De tweede pijler in België", *Bank Fin.* 2005, 495 ev.

de sociale zekerheid. Wanneer het aantal niet-actieven (vb. gepensioneerden) een sterkere toename kent dan het aantal actieven (werkenden) vormt het een probleem voor de sociale zekerheid. Het zijn uiteindelijk de actieven die bijdragen leveren aan de sociale zekerheid terwijl de niet-actieven uitkeringen ontvangen.¹⁴

De vergrijzing brengt dus veel kosten met zich mee voor de sociale zekerheid, die moet worden opgevangen door financiële middelen van de overheid. Maar omdat de overheid zelf met een aanzienlijk tekort en een overheidsschuld zit, vormt de vergrijzing een groot probleem. De overheid had dit probleem kunnen voorkomen door reserves op te bouwen, maar helaas werd dit niet gedaan. Naast het gebrek aan discipline van de overheid om reserves op te bouwen heeft de financiële crisis het extra moeilijk gemaakt.

Als gevolg wordt de houdbaarheid van de eerste pijlerpensioenen in België in vraag gesteld. Deze moeten een minimumbescherming bieden aan ouderen, om zo armoede bij ouderen te beperken maar ze moeten er ook voor zorgen dat de levensstandaard bij pensionering op een behoorlijk niveau wordt behouden. Om tegemoet te kunnen komen aan dit probleem werden er reeds door de overheid hervormingen van het pensioenstelsel doorgevoerd. De pensioenleeftijd voor vrouwen werd verhoogd tot 65 jaar; het Zilverfonds, een spaarpot dat de eerste pensioenpijler vanaf 2015 supplementaire middelen moet geven, werd ingericht enz. Daarnaast werd ook gemunt op de democratisering van de tweede pensioenpijler en de uitbouw ervan tot een aanvullende sociale bescherming.¹⁵

1.2 De tweede pensioenpijler

11. Hoewel de eerste pensioenpijler het fundament van de sociale bescherming van ouderen in de Belgische samenleving zal blijven, mag er niet getwijfeld worden aan de belangrijke rol van de tweede pijler. In de tweede pensioenpijler zitten de aanvullende pensioenen. Binnen deze pijler bestaan zowel regelingen voor werknemers als voor zelfstandigen. Door de hoge wettelijke pensioenen voor statutaire ambtenaren is voor deze groep een aanvullend pensioen zeer uitzonderlijk. Anders dan bij het wettelijk pensioen gebeurt de aansluiting bij de tweede pensioenpijler niet automatisch. Bij werknemers is het ofwel de werkgever die beslist tot inrichting van het pensioen (bij zogenaamde ondernemingspensioenen) ofwel de sector (bij sectorpensioenen). Ook de pensioenformule die de rechten bepaalt, wordt vastgelegd door de werkgever of de sector. Bij zelfstandigen beslist de zelfstandige zelf of hij deelneemt aan de tweede pijler.¹⁶

¹⁴ L. SCHUERMANS, C. VAN SCHOUBROECK, *Grondslagen van het Belgische verzekeringsrecht*, 2015, 654-655.; F. VANISTENDAEL, "De vergrijzingsmaatschappij, het leven (her)begint op 65", *Jura Falc.* 2008-2009, 4 ev.

¹⁵ J.-M. KUPPER, "De tweede pijler in België", *Bank Fin.* 2005, 495 ev.; F. VANISTENDAEL, "De vergrijzingsmaatschappij, het leven (her)begint op 65", *Jura Falc.* 2008-2009, 4 ev.; X, *Belgisch Nationaal Strategisch Pensioenrapport*, 2002, www.socialsecurity.fgov.be/docs/nl/publicaties/sociale_bescherming/nationaal_strategisch_rapport_pensioenen_2002_belgie_nl.pdf.

¹⁶ P. D'HOINE, B. PATTYN, *Over de grenzen heen – Lessen voor de eenentwintigste eeuw*, Leuven, Universitaire Pers Leuven, 2012, 103.

12. De bedoeling van de aanvullende pensioenen is het aanvullen van het wettelijk pensioen om de levensstandaard bij pensionering te behouden. Vanuit de optiek dat het aanvullend pensioen als aanvulling op het wettelijk pensioen bedoeld is, moeten de uitkeringen slechts betaald worden aan hen die gepensioneerd zijn (Artikel 27 WAP). De aanvullend pensioenen worden bijgevolg net zoals de wettelijke pensioenen uitgekeerd bij het bereiken van de pensioenleeftijd. Door de invoering van de leeftijd waarop het aanvullend pensioen kan worden opgevraagd, zorgt de overheid ervoor dat mensen langer aan het werk blijven. Daarnaast moedigt de overheid het aanvullend pensioen ook sterk aan via fiscale voordelen, waardoor een verhoogde maatschappelijke interesse vastgesteld kan worden voor aanvullende pensioenopbouw via de tweede pensioenpijler.¹⁷

13. De tweede pensioenpijler is zeer nauw verbonden met de uitoefening van een professionele activiteit. Deze pijler wordt gefinancierd met de kapitalisatietechniek, waarbij de werkgever, eventueel samen met de werknemer, vrijwillig een premie aan een verzekeringsmaatschappij of een pensioenfonds betaalt en met de aldus opgebouwde premieopbrengsten en de beleggingsopbrengst daarvan wordt een pensioen betaald bovenop het wettelijk pensioen. Het beheer van het aanvullend pensioen moet worden toevertrouwd aan een verzekeringsonderneming of een pensioenfonds.¹⁸

Terwijl het wettelijk pensioen altijd periodiek (maandelijks) wordt uitgekeerd, kunnen de pensioenen in de tweede pijler als rente of als eenmalig kapitaal worden uitgekeerd. Het pensioenreglement dient te bepalen in welke vorm de uitbetaling gebeurt. Daarnaast kan ook in een keuzemogelijkheid worden voorzien.¹⁹ Als rente ontvangt de gepensioneerde op regelmatige tijdstippen, bijvoorbeeld maandelijks, een uitkering voor een bepaalde periode of levenslang.

Bij een levenslange periodieke uitkering wordt het opgebouwde kapitaal afhankelijk van de verwachte levensduur omgezet in een rente.

Indien het aanvullend pensioen als kapitaal wordt uitgekeerd, wordt het volledig opgebouwde pensioenkapitaal in één keer opgenomen. De uitkering in kapitaal heeft als nadeel dat de gepensioneerde zelf het risico draagt om tot het einde van de levensduur toe te komen met dat kapitaal. Bij een levenslange uitkering in rente draagt de pensioeninstelling het risico. Indien de gepensioneerde langer leeft dan voorzien, dan moet die instelling de rente blijven betalen.²⁰

14. De meeste pensioenplannen voorzien niet enkel de uitbetaling van een aanvullend pensioen, maar bevatten vaak nog andere (extralegale) voordelen, zoals een invaliditeitsdekking of een overlijdensdekking. Er wordt een bepaald bedrag uitgekeerd wanneer de werknemer tijdens zijn/haar loopbaan werkonbekwaam zou worden of zou overlijden. Bij invaliditeit zou bijvoorbeeld een kapitaal of rente kunnen worden uitbetaald tot aan de pensioenleeftijd. Bij overlijden daaren-

¹⁷ V. DE BRABANDER, G. GIESLINK, V. PERTRY, P. ROELS, Y. STEVENS, *Aanvullende pensioenen voor werknemers*, Mechelen, Kluwer, 2004, 35.; R. DHONDT, "De groepsverzekering: een veilige opbouw van het aanvullend pensioen", *Bank Fin.* 2002, 422 ev.

¹⁸ *Supra* vn. 8.; Wetsontwerp betreffende de aanvullende pensioenen, Parl.St. Kamer, 2000-2001. nr. 50/1340/001.

¹⁹ *Supra* vn. 8.

²⁰ CBR, *Sociaal economische nieuwsbrief*, Brussel, 2010, nr. 155, www.ccecrb.fgov.be/txt/nl/01-10.pdf, 13.; P. D'HOINE, B. PATTYN, *Over de grenzen heen – Lessen voor de eenentwintigste eeuw*, Leuven, Universitaire Pers Leuven, 2012, 104.

tegen wordt een de partner, kinderen of andere begunstigen een kapitaal of rente uitbetaald. Informatie over de modaliteiten van deze voordelen staan uitgewerkt in het pensioenreglement.²¹

15. Het is wel opmerkenswaardig dat de tweede pensioenpijler aantrekkelijker is voor de betere verdieners onder de werknemers. Men niet kan spreken van een gelijke verdeling van de tweede pensioenpijler. Het aanvullend pensioen blijkt ook niet even toegankelijk te zijn voor iedereen, omdat het een strikte koppeling is tussen bijdragen en uitkering. Eerst en vooral is de toegang tot de tweede pijler gekoppeld aan de eerste pijler: de toegang tot de tweede pijler stijgt naarmate het inkomen uit de eerste pensioenpijler stijgt. De gepensioneerden die lagere lonen hebben verdiend gedurende hun loopbaan en/of minder lange loopbaan achter de rug hebben, ontvangen bijgevolg ook minder vaak een aanvullend pensioen bovenop hun wettelijk pensioen. Hetzelfde fenomeen wordt ook vastgesteld bij de hoogte van het aanvullend pensioen: het aanvullend pensioen stijgt met de hoogte van het wettelijk pensioen.²²

1.2.1 *Het wettelijk kader*

16. De regeling betreffende de groepsverzekeringen vinden we terug in hoofdstuk X van het koninklijk besluit van 17 december 1992 betreffende de levensverzekeringsactiviteit (hierna: KB Leven)²³. Talrijke bepalingen van dit hoofdstuk werden echter opgeheven, waardoor de regeling in het KB Leven met betrekking tot de groepsverzekeringen nog zeer beperkt is. De bepalingen die in het KB Leven werden geschrapt, zijn later opgenomen in het KB van 14 november 2003 tot uitvoering van de wet van 28 april 2003.²⁴ Meer bepaald werd dit KB grondig gewijzigd door het KB van 12 januari 2007, dat de opgeheven bepalingen van het KB Leven in dit KB heeft ingeschreven. Dit KB is uiteraard enkel van toepassing op de pensioentoezeggingen die onder het toepassingsgebied van de Wet op de aanvullende pensioenen vallen.²⁵ De groepsverzekeringen worden dus beheerst door de Wet op de Aanvullende Pensioenen²⁶ (hierna: WAP), die de Wet van 6 april 1995 betreffende de aanvullende pensioenen (ook wel de Wet-Colla genoemd) vervangt. Het vormt een geïntegreerd juridisch kader voor alle vormen van aanvullende werknemerspensioenen dat meteen ook een bijdrage biedt aan een transparant overzicht van deze complexe materie. De WAP regelt de rechten en plichten van alle partijen die betrokken zijn bij de opbouw van een aanvullend pensioen voor werknemers. Ook voor zelfstandigen bestaat een gelijkaardige wet, het Vrij Aanvullend Pensioen Zelfstandigen (VAPZ) genoemd.²⁷

Naast de WAP bevat het pensioenreglement ook nuttige informatie die ook als een 'wettelijk' kader kan worden beschouwd.

²¹ FSMA, *Aanvullende pensioenen in een notendop*, www.fsma.be/nl/Consumers/pension/info_wn/A.aspx.

²² CBR, *Sociaal economische nieuwsbrief*, Brussel, 2010, nr. 155, www.ccecrb.fgov.be/txt/nl/01-10.pdf, 14.

²³ BS 15 november 2003.

²⁴ De Wet van 28 april 2003 betreffende de aanvullende pensioenen en het belastingstelsel van die pensioenen en van sommige aanvullende voordelen inzake sociale zekerheid, BS 15 mei 2003.

²⁵ B. WEYTS, "De groepsverzekeringen in het verzekeringsrecht: te weinig transparantie maar voldoende bescherming?" in R. BARBAIX, B. WEYTS, D. WUYTS (eds.), *De groepsverzekering als aanvullend pensioen*, *Antwerpen*, Intersentia, 2014, 34-35.

²⁶ Wet 23 mei 2003 betreffende de aanvullende pensioenen, BS 15 mei 2003.

²⁷ Wet 26 oktober 2006 betreffende het toezicht op de instellingen voor bedrijfspensioenvoorzieningen, BS 10 november 2006.

A. WAP

A.1. Krachtlijnen

17. Uit de voorbereidende werkzaamheden van de WAP blijkt duidelijk dat de wetgever een aantal doelstellingen voor ogen had. De krachtlijnen waarop de WAP is gesteund, kunnen in een vijftal punten worden ondergebracht.²⁸

De democratisering van de aanvullende pensioenen vormt de eerste krachtlijn. De sociale partners en de regering waren bezorgd over het in stand houden en verder ontwikkelen van pensioenvoorzieningen, die vandaag en in de toekomst, pensioenen op een voldoende hoog niveau kunnen garanderen voor alle werknemers. Zoals eerder toegelicht bracht de vergrijzing van de bevolking een grote uitdaging met zich mee. Aangezien gepensioneerden langer actief blijven en hun inkomsten na pensionering graag op een gelijkwaardig niveau behouden, volstaat het wettelijk pensioen niet. De groeiende populariteit van de aanvullende pensioenen moet volgens de sociale partners en de regering op een sociaal rechtvaardige manier worden geregeld. Zoveel mogelijk werknemers moeten er namelijk gebruik van kunnen maken.²⁹

De tweede krachtlijn is de invoering van sociale aanvullende pensioentoezeggingen. Solidariteit moet sterk aanwezig zijn bij het instellen van een pensioenplan. Die solidariteit kan bijvoorbeeld de vorm aannemen van financiering van de periodes van afwezigheid wegens ziekte of tijdelijke werkloosheid, het kan ook de vorm aannemen van premies voor invaliditeit en overlijden.³⁰

De langetermijnvisie is een derde krachtlijn van de WAP. Dit komt vooral tot uiting in de aanmoediging van de uitkeringen in de vorm van renten in plaats van een kapitaal. In deze langetermijnvisie zit ook het verbod tot afkoop van de verworven reserves of de uitbetaling van de prestaties vóór de pensioenleeftijd vervat.³¹

De WAP biedt als vierde krachtlijn een betere bescherming van de begunstigde werknemer. Dit uit zich in een verdeling van de risico's door een rendementsgarantie, transparantiwaarborgen³² en door de externalisering van de verworven reserves.

De WAP garandeert een minimumrendement in artikel 30 WAP. De externalisering van de verworven reserves houdt in dat een pensioenplan altijd buiten de onderneming of de sector die het plan inricht, moet worden beheerd. Hierdoor worden de aangeslotenen beschermd in geval van faillissement van de onderneming of het economische reces van een bedrijfstak waardoor de financiering van het aanvullend pensioen niet meer gegarandeerd zou kunnen worden.³³

²⁸ Memorie van Toelichting, *Parl. St. Kamer*, nr. 50/1340/001, 4 ev.; M. VANDENDIJK, C. HENDRICKX, *Aanvullende pensioenen*, Larcier, Gent, 2008, 15 ev.

²⁹ *Supra* vn. 28.

³⁰ *Supra* vn. 28.

³¹ *Supra* vn. 28.

³² Bijvoorbeeld door een jaarlijks verslag (art. 41 WAP) en tweede informatieverplichting aan de pensioeninstelling (art. 26,§1 WAP).

³³ *Supra* vn. 28.

Tot slot wordt het toezicht op de naleving van de WAP toevertrouwd aan de Autoriteit voor Financiële Diensten en Markten (afgekort FSMA), voorheen de Commissie voor Bank-, Financier- en Assurantiewezen (afgekort CBFA).³⁴

A.2. Het toepassingsgebied

18. Artikel 3, §1 WAP omvat de definities die van toepassing zijn op titel II van de WAP.

Artikel 3, §1,1° WAP definieert het aanvullend pensioen als volgt: *"het rust- en/of overlevingspensioen bij overlijden van de aangeslotene vóór of na pensionering, of de ermee overeenstemmende kapitaalswaarde, die op basis van de in een pensioenreglement of een pensioenovereenkomst bepaalde verplichte stortingen worden toegekend ter aanvulling van een krachtens een wettelijke socialezekerheidsregeling vastgesteld pensioen"*.

19. De WAP vermeldt expliciet het toepassingsgebied van de wet. Overeenkomstig artikel 2 WAP is de wet van toepassing op de aanvullende pensioenen die worden opgebouwd ten voordele van werknemers, en dit zowel op sector- als op ondernemingsvlak. Hieruit vloeit voort dat de relatie tussen de werkgever en werknemer de basisrelatie is waarop de aanspraken en verplichtingen met betrekking tot de WAP zijn geënt.

De WAP is bijgevolg enkel van toepassing op personen die in uitvoering van een arbeidsovereenkomsten zijn tewerkgesteld (art. 3, §1,7° WAP). De WAP vereist een arbeidsrelatie maar maakt geen onderscheid tussen de verschillende soorten van werknemers. Noch de aard van het werk (arbeiders, bedienden, handelsvertegenwoordigers, enz.), noch de duur van het werk (voltijdse tewerkstelling, deeltijdse tewerkstelling, (on)bepaalde duur, enz.), speelt een rol. Deze wet is dus niet van toepassing op zelfstandigen, omdat zij niet verbonden zijn met een arbeidsovereenkomst. Ook de ambtenaren vallen buiten het toepassingsgebied. Maar de contractuele personeelsleden vallen daarentegen wel onder het toepassingsgebied, omdat het werknemers zijn die door een arbeidsovereenkomst verbonden zijn met de overheid.

20. Deze werknemers worden de "aangeslotenen" genoemd (art. 3, §1, 8° WAP) indien ze *behoren tot de categorie van het personeel waarvoor de inrichter een pensioenstelsel heeft ingevoerd en die aan de aansluitingsvoorwaarden van het pensioenreglement voldoet, of aan wie de inrichter een individuele pensioentoezegging heeft gedaan en de gewezen werknemer die nog steeds actuele of uitgestelde rechten geniet overeenkomstig het pensioenreglement of de pensioenovereenkomst*.

A.3. De partijen

21. Overeenkomstig artikel 2 WAP berust een aanvullend werknemerspensioen op een relatie tussen drie partijen: de inrichter (de verzekeringnemer), de aangeslotene (verzekerde en begunstigde van het rustpensioen) en de pensioeninstelling (verzekeraar).

³⁴ *Supra* vn. 28.

Het initiatief gaat uit van de inrichter, degene die een aanvullend pensioen belooft aan één of meer werknemers.³⁵ Deze belofte wordt de pensioentoezegging genoemd.³⁶ De werknemers aan wie de pensioentoezegging wordt gedaan zijn de aangeslotenen.³⁷ Voor de financiering van het aanvullend pensioen wordt beroep gedaan op een pensioeninstelling. Die pensioeninstelling belegt de gestorte bedragen en keert op de pensioenleeftijd het aanvullend pensioen aan de aangeslotenen uit.³⁸

22. Hierbij is belangrijk op te merken dat het kapitaal van het aanvullend pensioen conform artikel 27 WAP enkel op de pensioenleeftijd kan worden uitbetaald. Een vroegtijdige afkoop is niet mogelijk, behoudens enkele uitzonderingen.

A.4. De bijdragen

23. Het aanvullend pensioen bestaat uit werknemers- en werkgeversbijdragen die worden aangewend of besteed voor de opbouw van een pensioen. De eigen bijdragen van de werknemer maken deel uit van het loon. Daar is weinig discussie over. Dat is het aandeel dat de werknemer in de bijdragen wordt afgehouden van zijn of haar loon, waaruit blijkt dat deze premies als loon moeten worden gekwalificeerd.³⁹

Over de vraag of de werkgeversbijdragen al dan niet als loon moeten worden opgevat bestond – en bestaat in beperkte mate nog steeds – onenigheid. Eén strekking houdt voor dat het gaat om een 'aanvulling van de voordelen' toegekend door de verschillende takken van de sociale zekerheid (art. 2 lid 3, 3° Loonbeschermingswet). Een andere strekking is van mening dat het wel om 'loon' gaat, of minstens tot de arbeidsvoorwaarden behoort, want het is een voordeel waarop men recht heeft ingevolge de arbeidsovereenkomst. Nog een andere visie stelt dat deze bijdrage een 'gift' is van de wetgever, zonder dat ze steun vinden in de arbeidsovereenkomst of enig ander overeenkomst. De meerderheid in de rechtspraak en rechtsleer volgt de strekking dat de werkgeversbijdrage een voordeel is dat wordt toegekend als tegenprestatie voor de arbeid verricht krachtens de arbeidsovereenkomst. De bijdragen maken dus deel uit van het vermogen van de werknemer. Deze bijdragen (lees: loon) komen nooit effectief in handen van de werknemer, de werkgever stort de bijdragen onmiddellijk door aan een derde pensioeninstelling voor de opbouw van een pensioen.⁴⁰

De WAP zelf vermeldt niet of de bijdragen als loon moeten worden gekwalificeerd. Aangezien er ook geen uitsluiting is opgenomen kan men ervan uitgaan dat zowel de werkgeversbijdragen als de werknemersbijdragen loon zijn? Deze vraag werd in de arresten van het Hof van Cassatie en het Grondwettelijk Hof behandeld (*Supra* deel II).

³⁵ Artt. 3,§1,5^o en 5 WAP

³⁶ Art. 3,§1,2^o WAP

³⁷ Art. 3,§1,8^o WAP

³⁸ V. DE BRABANDER, G. GIESLINK, V. PERTRY, P. ROELS, Y. STEVENS, *Aanvullende pensioenen voor werknemers*, Mechelen, Kluwer, 2004, 63.; C. DEVOET, "Informatie over aanvullende pensioenen", *Life & Benefits Cahier* 2011, Mechelen, Kluwer, 7.

³⁹ K. VERRETH, *Aanvullende pensioenen. Toegang, opbouw en verwerving*, Brugge, die Keure, 2002, 41 ev.

⁴⁰ *Supra* vn. 39.

B. Het pensioenreglement

24. Naast de WAP biedt het pensioenreglement ook een juridische kader voor de aangeslotenen. Hierin worden de rechten en plichten van de inrichter, van de werkgever, de aangeslotene en van hun rechthebbenden, de aansluitingsvoorwaarden en de regels inzake de uitvoering van het pensioenstelsel bepaald.⁴¹ In het pensioenreglement wordt bijvoorbeeld informatie gegeven over de manier waarop het aanvullend pensioen wordt gefinancierd via werkgeversbijdragen, persoonlijke bijdragen of een combinatie van beide. Wanneer het aanvullend pensioen kan worden opgevraagd wordt ook duidelijk omschreven in het pensioenreglement. Dit kan ofwel bij het bereiken van de wettelijke pensioenleeftijd ofwel op de pensioenleeftijd die in het pensioenreglement is vastgesteld, dit kan ten vroegste vanaf de leeftijd van 60 jaar.

1.2.2 Welke types bestaan er?

25. Aanvullende pensioenplannen kunnen worden ingedeeld volgens een aantal basiscriteria.

26. Een eerste criterium heeft betrekking op de doelgroep, en op basis daarvan kan een onderscheid gemaakt worden tussen pensioenstelsels en individuele pensioentoezeggingen.

Pensioenstelsels hebben een collectief karakter en worden toegekend aan een onbepaalde groep werknemers. Die worden georganiseerd op het niveau van ondernemingen of een sector. De individuele pensioentoezeggingen worden daarnaast toegekend aan één welbepaalde werknemer. In tegenstelling tot pensioenstelsels kunnen individuele pensioentoezeggingen enkel op ondernemingsniveau voorkomen.⁴²

27. Een tweede criterium betreft de inhoud van de toezegging. Op basis daarvan wordt een onderscheid gemaakt tussen gewone pensioentoezeggingen en sociale pensioentoezeggingen. De inrichter kan kiezen welke hij organiseert.

Gewone toezeggingen zijn toezeggingen voorzien enkel in een pensioenluik. Dit komt erop neer dat enkel premies worden gestort zolang de werknemer werkt. De sociale pensioenstelsels zijn daarentegen een bijzonder type pensioenstelsels waarbij niet enkel wordt voorzien in een pensioenluik, maar waarbij het pensioenplan tevens een solidariteitsluik omvat.⁴³ Inhoudelijk kan die solidariteit verschillende vormen aannemen. Op grond van het solidariteitsreglement worden er tijdens bepaalde periodes van schorsing van de tewerkstelling toch premies gestort. Daarnaast kunnen in dit stelsel ook bepaalde bijzondere prestaties voorzien worden, bijvoorbeeld een maandelijkse vergoeding bij arbeidsongeschiktheid.⁴⁴

⁴¹ Art. 3,§1, 9° WAP

⁴² Art. 3 WAP; V. DE BRABANDER, G. GIESLINK, V. PERTRY, P. ROELS, Y. STEVENS, *Aanvullende pensioenen voor werknemers*, Mechelen, Kluwer, 2004, 66-67.; D. HEYLEN, I. VERREY, *Sociaal recht in essentie*, Antwerpen, Intersentia, 408-409.

⁴³ *Supra* vn. 42.

⁴⁴ *Parl.St.* 2000-01. nr. 50/1340/001, p. 10-11.

1.2.3 Hoe gebeurt de financiering?

28. Er bestaan twee soorten van aanvullende pensioenplannen: plannen met “te bereiken doel”; plannen met “vaste bijdragen”.⁴⁵

In de plannen met “te bereiken doel” (defined benefit of vastgelegd voordeel) belooft de werkgever een eindresultaat voor het pensioen (rente of kapitaal), gekoppeld aan de evolutie van de welvaart. Overeenkomstig artikel 3, §1, 15 WAP is het een verbintenis tot het uitkeren van een bepaalde prestatie in rente of in kapitaal. De financiering gebeurt door premies die rechtstreeks door de werkgever worden gestort. Hierbij weet de werknemer hoeveel aanvullend pensioen hij zal krijgen. De premies die door de werkgever worden gestort, zijn niet op voorhand vastgesteld aangezien de omvang varieert naargelang het beloofde pensioen.

Bij de plannen met “vaste bijdragen” (defined contribution of vastgelegde bijdragen) belooft de werkgever geen eindresultaat, het is namelijk een verbintenis tot het betalen van vooraf vastgestelde bijdragen (art. 3, §1, 14° WAP). Het pensioenplan wordt gefinancierd met premies, die door de werkgever worden ingehouden op het belastbare loon van de aangeslotene. Die bedragen worden op vaste wijze bepaald, meestal een percentage van het brutoloon. Het pensioen van de werknemer staat hierbij niet vast, omdat dit zal afhangen van de beleggingsresultaten.⁴⁶

29. Meestal voorziet men in een gemengde regeling van beide bijdragen en premies. Maar de laatste jaren gaat de voorkeur uit naar de “vaste bijdragen” omdat het risico op inflatie of geldontwaarding dan door de werkgever wordt gedragen. Bij “te bereiken doel”, wordt dat door de werknemer gedragen.⁴⁷

1.3 De derde pensioenpijler

30. De derde pensioenpijler bestaat uit de vrijwillige pensioenverzekeringen die voor elk individu toegankelijk zijn, ongeacht het professioneel statuut. Deze pensioenverzekeringen worden door mensen individueel afgesloten bij een bank- of verzekeringsinstelling. De belangrijkste vormen van pensioenopbouw in de derde pijler, zijn de individuele levensverzekeringen en het pensioensparen. Via deze pijler spaart de aangeslotene onder fiscaal gunstige voorwaarden geld voor later.⁴⁸

⁴⁵ N. WELLEMANS, *Alternatieve verloning*, Limal, Anthemis, 2014, 62.; V. DE BRABANDER, G. GIESLINK, V. PERTRY, P. ROELS, Y. STEVENS, *Aanvullende pensioenen voor werknemers*, Mechelen, Kluwer, 2004, 63 ; D. HEYLEN, I. VERREY, *Sociaal recht in essentie*, Antwerpen, Intersentia, 408-409.; D. HEYLEN, L. PUTMAN, I. VERBEECK, L. VERMEULEN, I. VERREY, en V. VERVLIET, *Socialezekerheidsrecht toegepast*, Antwerpen, Intersentia, 2013, 289; ABVV, *Aanvullend pensioenen*, www.abvv-uzbrussel.be/Aanvullende20pensioenen.pdf.

⁴⁶ *Supra* vn. 45.

⁴⁷ *Supra* vn. 45.

⁴⁸ G. GIESELINK, H. PEETERS, V. VAN GESTEL, J. BERGHMAN, B. VAN BRUGGENHOUT, *Onzichtbare pensioenen in België*, Gent, Academia Press, 2013, 14.; D. HEYLEN, L. PUTMAN, I. VERBEECK, L. VERMEULEN, I. VERREY, en V. VERVLIET, *Socialezekerheidsrecht toegepast*, Antwerpen, Intersentia, 2013, 244; X, *Het Belgische pensioenlandschap*, www.rvponp.fgov.be.

Hoofdstuk 2: Samenlevingsvormen

31. België kent drie samenlevingsvormen: het huwelijk, de wettelijke samenwoning en de feitelijke samenwoning.

Het huwelijk wordt geregeld in de artikelen 143 -227 van het Burgerlijk Wetboek wat betreft de algemene bepalingen en in de artikelen 1387-1474 wat betreft het huwelijksvermogensrecht. De wettelijke samenwoning is ook wettelijk bepaald in de artikelen 1475-1479 van het Burgerlijk Wetboek. De feitelijke samenwoning wordt niet geregeld door de wet, maar wordt door het gemeen recht geregeld. Dit geldt ook voor de vermogensrechtelijke gevolgen van de feitelijke samenwoning. De samenwonenden kunnen wel een samenlevingsovereenkomst afsluiten om hun samenwoning en de beëindiging ervan te regelen.⁴⁹

Luidens artikel 1478, lid 4 BW mogen de samenwonenden hun wettelijke samenwoning naar goeddunken regelen door middel van een overeenkomst. Daarbij mogen zij echter niets bedingen in strijd met de openbare orde en de goede zeden, of de regels van dwingend recht waaronder de regels van het primair stelsel (art. 1477 BW).⁵⁰

32. In deze masterscriptie wordt er niet ingegaan op de wettelijke en feitelijke samenwoning, maar wordt het onderzoek beperkt tot het huwelijk. De problematiek van het aanvullend pensioen treft hoofdzakelijk het huwelijk, aangezien er bij het huwelijk meteen wederzijdse rechten en plichten ontstaan tussen echtgenoten, die ook een vermogensrechtelijke draagwijdte hebben. De samenwoning heeft daarentegen geen onmiddellijke gevolgen op de samenstelling van de vermogens van beide partners.

Hoofdstuk 3: Het huwelijksvermogensrecht

3.1 Het primair en secundair huwelijksstelsel

33. Iedereen die in België in het huwelijksbootje stapt, is onderworpen aan het primair en secundair huwelijksstelsel.

Het primair huwelijksstelsel bevat een geheel van wettelijke regels over zowel de persoonsrechtelijke als vermogensrechtelijke verhoudingen tussen gehuwden. Deze regels zijn opgenomen in de artikelen 212 tot 224 van het Burgerlijk Wetboek. De bepalingen van het primair huwelijksstelsel worden eenvormig opgelegd aan de gehuwden en zijn dwingend van aard, waardoor de gehuwden

⁴⁹ A.L. VERBEKE, F. BUYSENS, H. DERYCKE (eds.), *Handboek estate planning - Huwelijk en samenwoning*, Gent, Larcier, 2011, 9.

⁵⁰ J. DU MONG, *Huwelijksvermogensrecht*, Leuven, Acco, 2014, 115.

hier niet van kunnen afwijken door bijzondere overeenkomsten. Dit stelsel zorgt voor een minimum aan solidariteit tussen echtgenoten en verleent een minimale autonomie aan elke echtgenoot.⁵¹

De artikelen 1387 tot 1474 BW bevatten de regels omtrent de huwelijksvermogensrechtelijke gevolgen van het huwelijk, die het secundair huwelijksstelsel vormen. Dit stelsel bevat exclusief regels in verband met de vermogensrechtelijke verhoudingen tussen echtgenoten. De echtgenoten kunnen het secundair huwelijksstelsel zelf bepalen, maar de wetgever heeft het niet volledig aan de echtgenoten overgelaten. Hij dwingt de echtgenoten niet tot een bepaalde keuze maar schrijft zelf een stelsel voor, voor het geval dat ze geen keuze in een huwelijkscontract maken. Indien het secundair stelsel niet door de echtgenoten wordt bepaald vallen ze automatisch onder het wettelijk stelsel.⁵²

3.2 Het huwelijk

34. Aanstaaende echtgenoten hebben de mogelijkheid om vóór de voltrekking van het huwelijk een huwelijksvereenkomst⁵³ af te sluiten bij de notaris. De echtgenoten beschikken zodoende over een ruime partijautonomie bij het bepalen van het huwelijksvermogensstelsel, behoudens de toepassing van de op dwingende wijze voorgeschreven regels van het primair stelsel en een aantal inhoudelijke beperkingen (art. 1387-1388 BW). De echtgenoten zijn in hun keuze echter niet beperkt tot de stelsels die de wetgever heeft uitgetekend maar kunnen ook opteren voor tussenoplossingen, buitenlandse stelsels of eigen creaties.

Echtgenoten zijn dus niet verplicht om te huwen onder het wettelijk stelsel. Indien de aanstaande echtgenoten geen afwijkende huwelijksvereenkomst afsluiten, worden ze van rechtswege vermoed te zijn gehuwd onder het wettelijk stelsel, zoals voorgeschreven in Hoofdstuk II onder boek III, titel V van het Burgerlijk Wetboek (art. 1390 BW). Vanaf de voltrekking van het huwelijk treedt meteen ook het wettelijk of bedongen huwelijksvermogensstelsel in werking (art. 1391 BW). De regels van het wettelijk stelsel zijn daarnaast ook residuair van toepassing op echtgenoten die een huwelijkscontract sluiten (art. 1451 in fine BW). Zo zorgt de wetgever ervoor dat elk gehuwd paar onderworpen is aan een huwelijksvermogensstelsel.⁵⁴

35. De drie huwelijksvermogensstelsels die het vaakst voorkomen zijn: het wettelijk stelsel, het stelsel van scheiding van goederen en het stelsel van de algehele gemeenschap.

⁵¹ P. SENAËVE, *Compendium van het personen- en familierecht*, Leuven, Acco, 2015, 480.; G. VERSCHULDEN, *Handboek Belgisch familierecht*, Brugge, die Keure, 2010, 461-462. ; H. CASMAN, "Actualia huwelijksvermogensrecht", *Not.Fisc.M.* 2015, afl. 8, 238.

⁵² *Supra* vn. 51.

⁵³ De huwelijksvereenkomst of het huwelijkscontract is de notariële akte waarin aanstaande echtgenoten kiezen voor een bepaalde huwelijksvermogensstelsel.

⁵⁴ J. DU MONG, *Huwelijksvermogensrecht*, Leuven, Acco, 2014, 11.; W. PINTENS, C. DECLERCK, K. VANWINCKELEN, *Schets van het familiaal vermogensrecht*, Intersentia, Antwerpen, 2012, 19.; Informatiebrochure uitgegeven door de Nederlandstalige Raad van de Koninklijke Federatie van het Belgisch Notariaat, *Huwen*, Brussel, 2015.

3.3 De huwelijksvermogensstelsels

36. Naast het wettelijk stelsel kunnen de aanstaande echtgenoten dus opteren voor een stelsel van de algehele gemeenschap, waarvan ze de werking, de samenstelling of de regels betreffende de vereffening en de verdeling kunnen modaliseren (art. 1451-1465 BW). Daarnaast kunnen ze ook opteren voor het stelsel van scheiding van goederen en zo het ontstaan van een gemeenschappelijk vermogen uitsluiten (art. 1466-1469 BW).

37. Het wettelijk stelsel is een gemeenschap van aanwinsten. Dit betekent dat alles wat de echtgenoten tijdens het huwelijk ten bewarende titel, door professionele activiteiten verwerven, gemeenschappelijk zijn. Wat de echtgenoten vóór het huwelijk bezitten en hetgeen ze tijdens het huwelijk verwerven door schenking, erfenis of testament blijft eigen. Dit stelsel gaat aldus uit van drie vermogens: het eigen vermogen van elk van de echtgenoten en het gemeenschappelijk vermogen.

Het stelsel van scheiding van goederen herleidt de vermogensrechtelijke gevolgen van het huwelijk tot een minimum. De echtgenoten gebruiken hun contractuele vrijheid om een zo groot mogelijke vermogensrechtelijke autonomie te behouden. De vermogens van de echtgenoten blijven gescheiden, waardoor de echtgenoten ook financieel volledig onafhankelijk blijven van elkaar. Ze mogen we niet afwijken van de regels van het primair stelsel. Bij de ontbinding van het stelsel zal elke echtgenoot terugnemen wat van hem/haar is. De goederen die door de echtgenoten samen werden aangekocht zullen onverdeeld zijn tussen hen (art. 1468 BW). Het stelsel van scheiding van goederen kent dus in tegenstelling tot het wettelijk stelsel slechts twee vermogens: het vermogen van de ene echtgenoot en het vermogen van de andere echtgenoot. Een gemeenschappelijk vermogen bestaat niet in dit stelsel.⁵⁵

Bij het stelsel van algehele gemeenschap daarentegen is alles gemeenschappelijk. De wetgever heeft de echtgenoten in dit stelsel vrijgelaten om hun conventioneel gemeenschapsstelsel in te vullen, onder voorbehoud van de artikelen 1388 en 1389 BW (art. 1451 BW). Indien beide echtgenoten overeenkomen om al hun tegenwoordige en toekomstige goederen in het gemeenschappelijk vermogen in te brengen, ontstaat tussen hen dus een algehele gemeenschap (art. 1453 BW). Dit geldt ook voor de schulden. Hier zullen de eigen vermogens dus in beperkte mate voorkomen (art. 1452 BW).⁵⁶

3.4 Het wettelijk stelsel

38. Het wettelijk stelsel is het stelsel dat de wet automatisch van toepassing verklaart wanneer de gehuwden geen huwelijkscontract hebben afgesloten. Daarom werd er voor een gemeenschapsstelsel gekozen en werden de stelsels van zuivere scheiding van goederen en de algehele gemeenschap niet weerhouden. Het wettelijk stelsel kan een "gemeenschap van aanwinsten" of "scheiding

⁵⁵ *Supra* vn. 54.; J. DU MONG, *Huwelijksvermogensrecht*, Leuven, Acco, 2014, 101.

⁵⁶ *Supra* vn. 54.

van goederen met gemeenschap van aanwinsten” genoemd worden. De term aanwinsten is de verzamelterm die essentieel is in het huwelijksvermogensrecht, het geeft aan wat in het wettelijk stelsel in de gemeenschap wordt opgenomen. Zo staat het wettelijk stelsel centraal tussen solidariteit van de echtgenoten enerzijds en het behoud van de individuele vermogensvrijheid anderzijds.⁵⁷

3.4.1 Kwalificatie van vermogens

39. Het wettelijk stelsel kent drie vermogens: het eigen vermogen van elk van beide echtgenoten en het gemeenschappelijk vermogen van beide echtgenoten (art. 1398 BW).

A. Actief

40. De eigen vermogens van de echtgenoten worden door de artikelen 1399-1401 BW op beperkende wijze ingedeeld in twee categorieën. De eerste categorie is de goederen eigen door hun oorsprong, deze categorie bevatten in regel de goederen die elk van de echtgenoten bezat vóór het huwelijk. Naast de voorhuwelijkse goederen behoren ook de activa die hen tijdens het huwelijk toevallen via erfenis, schenking of legaat en de (weder)beleggingen⁵⁸ daarvan tot het eigen vermogen van de echtgenoot-verkrijger. De tweede categorie, nl. de goederen eigen omwille van hun aard, zijn de accessoria (art. 1400 BW) en de strikt persoonlijke goederen (art. 1401 BW).⁵⁹

Het gemeenschappelijk vermogen daarentegen is de restcategorie. Het verschaft een aanzienlijke vermogensrechtelijke solidariteit tussen de echtgenoten, zowel gedurende het bestaan als bij de ontbinding van het huwelijksstelsel. Het gemeenschappelijk vermogen bevat alle inkomsten van de echtgenoten, zowel uit arbeid als uit eigen vermogen, die tijdens het huwelijk zijn verworven. Daarnaast geldt ook een vermoeden van gemeenschappelijkheid: alle goederen waarvan de echtgenoten het eigen karakter niet kunnen aantonen behoren tot het gemeenschappelijk vermogen (art. 1405, 4 BW). Anders gezegd vallen de huwelijkse aanwinsten tot het gemeenschappelijk vermogen.

Gezien het vermoeden van gemeenschappelijkheid vervat staat in het Burgerlijk Wetboek, was er geen precisering vereist van de omvang van het gemeenschappelijk vermogen. Toch wordt er in artikel 1405 BW, een niet-limitatieve lijst van voorbeelden van gemeenschappelijke activa opgesomd door de wetgever.

41. De echtgenoten die het vermoeden van gemeenschappelijkheid willen verleggen, moeten aan de hand van de wettelijke bewijsregels aantonen dat de goederen ofwel eigen zijn omwille van hun oorsprong, ofwel eigen zijn omwille van hun aard.⁶⁰

⁵⁷ G. VERSCHULDEN, *Handboek Belgisch familierecht*, Brugge, die Keure, 2010, 530-531.; H. CASMAN, "Actualia huwelijksvermogensrecht", *Not.Fisc.M.* 2015, afl. 8, 241.

⁵⁸ Art. 1402-1404 BW

⁵⁹ C. DECLERCK, W. PINTENS, K. VANWINCKELEN, *Schets van het familiaal vermogensrecht*, Brugge, die Keure, 2015, 66-67.

⁶⁰ J. DU MONG, *Huwelijksvermogensrecht*, Leuven, Acco, 2014, 14.

B. Passief

42. Naast de activa bestaat er uiteraard ook een regeling omtrent de passiva of de schulden. Hier kan een onderscheid gemaakt worden tussen het definitief en voorlopig passief. Het definitief passief betreft het eigen of gemeenschappelijk karakter van de schuld zelf. Hierbij zijn gemeenschappelijke schulden een last van het gemeenschappelijk vermogen en zijn de eigen schulden van de echtgenoten een last van het eigen vermogen van de echtgenoot-schuldenaar (art. 1406-1408 BW).

En het voorlopig passief betreft het verhaalsrecht van de schuldeisers. Afhankelijk hiervan hebben de schuldeisers verhaalsrecht op de eigen vermogens of op het gemeenschappelijk vermogen (art. 1409-1414 BW).⁶¹

43. De definitieve passiefregeling loopt in dezelfde lijn als de actiefregeling. De eigen schulden worden door de wet opgesomd in artikel 1406 en 1407 BW. Daarnaast bestaat er ook een vermoeden van gemeenschappelijkheid van de schulden indien het tegendeel niet bewezen is (art. 1408, lid 7 BW).

3.4.2 Ontbinding

44. Het wettelijk stelsel kan enkel door de gevallen opgesomd in artikel 1427 BW worden ontbonden. Dit zijn:

- het overlijden van één van de echtgenoten;
- de echtscheiding of de scheiding van tafel en bed,
- de gerechtelijke scheiding van goederen;
- de overgang naar een ander huwelijksvermogensstelsel.

De ontbinding van het huwelijk werkt ex nunc, d.i. enkel voor de toekomst. Tot op de dag van het in kracht van gewijsde treden van de uitspraak, moeten de rechten en plichten van het huwelijk worden nageleefd. Noch het actief noch het passief van de gemeenschap groeit aan na het uitbrengen van de dagvaarding respectievelijk het neerleggen van het verzoekschrift tot echtscheiding. Er wordt dus een beperkte retroactieve werking gegeven aan de goederen.⁶²

A. Echtscheiding

45. Sinds 2007 is de huidige echtscheidingswet van 27 april 2007 van toepassing. Deze wet kent twee echtscheidingsvormen: de echtscheiding door onderlinge toestemming (art. 230 BW) en de echtscheiding door onherstelbare ontwrichting (art. 229, §1 BW).⁶³

⁶¹ C. DECLERCK, W. PINTENS, K. VANWINCKELEN, *Schets van het familiaal vermogensrecht*, Brugge, die Keure, 2015, 87-88.

⁶² P. SENAËVE, *Compendium van het personen- en familierecht*, Leuven, Acco, 2015, 571-572.

⁶³ P. SENAËVE, *Compendium van het personen- en familierecht*, Leuven, Acco, 2015, 548 ev.

Wanneer de echtgenoten samen beslissen uit het echt te scheiden is er sprake van echtscheiding door onderlinge toestemming (EOT). De partijen regelen hierbij zelf alle aspecten van de echtscheiding zoals de kinderen, verdeling van de huwgemeenschap enz. Indien de partijen tot een volledig akkoord zijn gekomen omtrent al deze punten kunnen ze een EOT-verzoekschrift indienen en vanaf dan is de procedure aanhangig bij de rechtbank. Op de dag waarop het echtscheidingsvonnis in kracht van gewijsde gaat, wordt het huwelijk ontbonden (art. 1287 Ger.W. ev.).

Er is sprake van onherstelbare ontwrichting (EOO) wanneer de voortzetting van het samenleven tussen de echtgenoten en de hervatting ervan redelijkerwijs onmogelijk geworden is door die ontwrichting. De EOO kan door beide partijen gezamenlijk of door één van de echtgenoten bij verzoekschrift gevorderd worden (art. 1254 Ger.W.).

3.4.3 Vereffening en verdeling na echtscheiding

46. De ontbinding van het wettelijk stelsel heeft steeds de vereffening en verdeling van de huwgemeenschap als gevolg. Overeenkomstig artikel 815, eerste lid BW is niemand verplicht om in onverdeeldheid te blijven. Iedere echtgenoot in onverdeeldheid heeft het recht de verdeling te vragen, tenzij er een overeenkomst is tussen de echtgenoten.

De procedure van een verdeling kan minnelijk dan wel gerechtelijk geschieden. De gerechtelijke procedure wordt gevolgd wanneer één echtgenoot weigert uit onverdeeldheid te treden of mee te werken aan een voorstel tot minnelijke verdeling of wanneer de echtgenoten geen overeenkomst bereiken. Zo worden de rechten van de echtgenoten op het gemeenschappelijk vermogen vastgesteld en ieders aandeel bepaald (art. 1430 BW). Ook hier komt de vermogensrechtelijke solidariteit tussen de echtgenoten terug. Ongeacht de oorzaak van de ontbinding van het stelsel, maakt elk van de echtgenoten bij de verdeling aanspraak op de helft van de netto-baten van het gemeenschappelijk vermogen, tenzij anders werd overeengekomen.

De verdeling van de huwelijkse aanwinsten worden beschouwd als de vermogensrechtelijke kern van het huwelijk. Het is irrelevant in welke mate de echtgenoten hebben bijgedragen aan het gemeenschappelijk vermogen, ze hebben beide gelijke aanspraken.⁶⁴

47. De vereffening gaat als volgt te werk (art. 1430 BW). Vooreerst wordt bepaald welke de aanwezige gemeenschappelijke en eigen goederen en schulden zijn. Daarna worden de vergoedingsrekeningen opgemaakt (artikel 1432-1438 BW) en wordt er berekend welke vergoedingen er tussen het gemeenschappelijk vermogen en de eigen vermogens verschuldigd zijn. Vervolgens worden de lasten – de schulden die op het ogenblik van de ontbinding nog niet werden betaald – verrekend (1439-1441 BW). Tot slot worden de vergoedingen verrekend (artikel 1442-1444 BW).

Wanneer echtgenoten onder het wettelijk stelsel (of onder een gemeenschapsstelsel) gehuwd zijn, vinden er gedurende het huwelijk vermogensverschuivingen tussen de drie vermogens plaats. Bij de ontbinding dient het evenwicht hersteld te worden, via de vergoedingsregeling. Vergoeding is verschuldigd telkens een eigen vermogen voordeel heeft gehaald uit het gemeenschappelijk ver-

⁶⁴ A. VANDERHAEGHEN, "Gerechtelijke procedure tot vereffening-verdeling. Hervorming", *NjW* 2011, 635.

mogen of omgekeerd. De grondslag kan worden gevonden in de theorie van de “verrijking zonder oorzaak”. De verrekening van de vergoedingen, opgenomen in art. 1432 BW ev., is in principe de laatste vereffeningsverrichting vóór de verdeling plaatsvindt. In de praktijk lopen deze echter gelijktijdig.⁶⁵

Tot slot vindt de verdeling plaats, indien er nog een batig saldo overblijft. Dit gebeurt in helften (art. 1445 BW). Bij het bepalen van de omvang van de gemeenschap plaatst men zich op het ogenblik van de ontbinding. De waarde van de goederen die deel uitmaken van de gemeenschap wordt evenwel bepaald op het ogenblik van de verdeling.

Indien het saldo negatief is, dan moeten uiteraard ook de lasten door beide echtgenoten voor de helft worden gedragen.⁶⁶

Hoofdstuk 4: Het wettelijk kader

48. Bij de behandeling van het wettelijk kader komen de vorige hoofdstukken van dit deel samen. We gaan onderzoeken welke artikelen van het huwelijksvermogensrecht van toepassing zijn op het aanvullend pensioen (de groepsverzekering).

4.1 Problematiek

49. Er bestaat jammer genoeg geen specifiek wetsartikel dat expliciet gaat over de aanvullende pensioenen. De WAP (zie *Supra* nr. 17), dat het juridisch kader vormt voor de aanvullende pensioenen, bevat ook geen bepalingen omtrent het huwelijksvermogensrecht. Omdat er geen specifieke bepalingen bestaan, wordt vaak beroep gedaan op de regeling inzake de individuele levensverzekeringen in de Wet Landverzekeringsovereenkomsten en de regeling inzake de wettelijke pensioenen (of de socialezekerheidspensioenen) in het Burgerlijk Wetboek. Als gevolg hiervan vinden we het wettelijk kader voor de aanvullende pensioenen terug in het Burgerlijk Wetboek, de Verzekeringwet en in de Wet Landverzekeringsovereenkomsten (hierna: WLVO). Het is natuurlijk de vraag of deze regelingen wel van toepassing kunnen zijn op de aanvullende pensioenen uit de tweede pensioenpijler. Per wetsartikel wordt ook hier een antwoord op gezocht.

4.2 Artikel 1400, 7 BW (impliciet opgeheven)

50. Artikel 1400, 7 BW bepaalde dat *de rechten verbonden aan een personenverzekering door de begunstigde zelf gesloten, die hij verkrijgt bij het overlijden van zijn echtgenoot of na de ontbinding van het stelsel, eigen zijn ongeacht het tijdstip van verkrijging*. Wel was, indien daartoe aanleiding bestond, vergoeding verschuldigd.

⁶⁵ G. VERSCHELDEN, *Handboek Belgisch familierecht*, Brugge, die Keure, 2010, 627.; C. DECLERCK, W. PINTENS, K. VANWINCKELEN, *Schets van het familiaal vermogensrecht*, Brugge, die Keure, 2015, 137.

⁶⁶ G. VERSCHELDEN, *Handboek Belgisch familierecht*, Brugge, die Keure, 2010, 637.

Dit artikel stelt dat de rechten verbonden aan de personenverzekering eigen zijn in twee situaties, bovendien beperkt het tot die gevallen waarin de verzekeringnemer zichzelf als begunstigde heeft aangeduid.⁶⁷ Artikel 1400, 7 BW omhelst dus enkel de persoonsverzekeringen, zijnde zuivere levensverzekeringen met als verzekerd risico het overlijden van de verzekerde. Noch het pensioensparen, noch de groepsverzekeringen vallen, gezien hun gemengd karakter, onder dit beperkte toepassingsgebied. Deze verzekeringen dekken niet enkel het overlijdensrisico, maar zijn ook een vorm van sparen.

Het komt er dus op neer dat een levensverzekering een eigen goed vormt, maar dat het kapitaal toekomt aan het gemeenschappelijk vermogen indien de premies met het gemeenschappelijk vermogen werden betaald.⁶⁸ Hierbij is het vermoeden van gemeenschappelijkheid van artikel 1405, 4 BW bepalend. Het tijdstip van het sluiten van de verzekeringspolis is bijgevolg belangrijk voor het eigen of gemeenschappelijk karakter van het kapitaal. Conform artikel 1399, lid 1 BW zal het kapitaal van de levensverzekering vanaf de huwelijkssluiting tot het gemeenschappelijk vermogen behoren.

Ingevolge artikel 1400, 7 BW is ook vergoeding verschuldigd "*indien daartoe aanleiding bestaat*". Dit is het geval indien de premies werden betaald door het gemeenschappelijk vermogen en deze kennelijk overdreven waren gelet op de mogelijkheden van de verzekeringnemer.⁶⁹

51. Artikel 1400, 7 BW werd behouden na de invoering van de wet van 25 juni 1992 op de Landverzekeringsovereenkomsten, maar deze bepaling werd impliciet opgeheven door de artikelen 127 en 128 WLVO.⁷⁰

4.3 Artikel 1401, 4 BW

52. Artikel 1401, 4 BW bepaalt dat het recht op pensioen in een wettelijk stelsel een eigen recht is van één van de echtgenoten. Hierbij is in tegenstelling tot de eigen goederen van artikel 1400 BW geen vergoeding verschuldigd aan het gemeenschappelijk vermogen.

⁶⁷ F. BUYSENS en V. ALLAERTS, "Het Grondwettelijk Hof beslecht: het groepsverzekeringskapitaal valt in de huwgemeenschap. Praktische gevolgen: goed of slecht?" in DECLERCK, C. en PINTENS, W., *Patrimonium 2012*, Antwerpen, Intersentia, 2012, 152.

⁶⁸ B. BARBAIX en A.L. VERBEKE, *Beginnelsen relatievermogensrecht*, Brugge, die Keure, 2012, 50.

⁶⁹ *Supra* vn. 67.

⁷⁰ N. TORFS, "De levensverzekering en het huwelijksvermogensrecht: het gelijkheidsbeginsel geschonden", *T.Not.* 2000, 230.; Voor uitgebreide bespreking van de rechtspraak: *Supra* deel II.

53. Hoewel de draagwijdte van deze bepaling omstreden is, is de meerderheid van de auteurs van oordeel dat zowel het recht op het pensioen als de vermogenswaarde ervan eigen zijn aan de pensioengerechtigde echtgenoot, ongeacht wanneer dat pensioen is opgebouwd. Enkel de pensioenuitkeringen die gebeuren tijdens het huwelijksvermogensstelsel, zijn in een wettelijk stelsel gemeenschappelijk. Vanaf het ogenblik van het huwelijk komen de pensioenuitkeringen exclusief toe aan de pensioengerechtigde echtgenoot, zonder daarvoor enige vergoeding verschuldigd is aan het gemeenschappelijk vermogen.⁷¹

54. In de rechtsleer rees de vraag of de titularis van het pensioen na de ontbinding van het huwelijk een vergoeding verschuldigd is aan het gemeenschappelijk vermogen tot beloop van de pensioenbijdragen. Er zijn drie strekkingen ontstaan.

De eerste strekking is van mening dat er geen reden is tot vergoeding omdat de verarming van het gemeenschappelijk vermogen niet zonder oorzaak is vermits het betalen van pensioenbijdragen binnen de normale bestemming van het gemeenschappelijk vermogen valt. Bovendien bepaalt artikel 1401 BW niets over een vergoeding.

Een tweede strekking vindt dat wel een vergoeding verschuldigd is door de echtgenoot-titularis van het pensioen aan het gemeenschappelijk vermogen in de mate dat voor de opbouw van het pensioen gemeenschapsgelden werden gebruikt. Vaak zijn die bijdragen afgehouden van het loon en dus betaald met het gemeenschappelijk vermogen.

Een derde strekking vooral verdedigd door TORFS is van mening dat er geen enkele wetsbepaling bepaalt dat de vermogenswaarde van pensioenrechten eigen is, daaruit kan volgens deze strekking geconcludeerd worden dat de vermogenswaarde gemeenschappelijk is wanneer met gemeenschapsgelden werd verworven.⁷²

55. De draagwijdte van deze bepaling is omstreden. Er heerste onduidelijkheid of deze bepaling ook betrekking had op de aanvullende pensioenen (de groepsverzekering). Een wettelijke regeling hierover ontbrak echter. Er bestaan twee strekkingen in de rechtsleer over de toepasselijkheid van dit artikel op de aanvullende pensioenen. Deze strekkingen verschillen in mening naargelang ze het aanvullend pensioen kwalificeren als een pensioen of als een bezoldiging (loon).

⁷¹ R. BARBAIX, "Individuele levensverzekeringen en aanvullende pensioenen in het nieuwe huwelijksvermogensrecht", *TEP* 2014, afl. 3-4, 281-282.

⁷² N. TORFS, "Noot - Hoe moeten tijdens het huwelijk verworven rechten in een groepsverzekering bij de verdeling van het gemeenschappelijk vermogen worden betrokken?", *TBBR* 2010, 334; J. VAN GYSEGEM, L. VERMEULEN, "De split van het (aanvullend) pensioen: waarom en hoe?", *Or.* 2012, 197.; W. PINTENS, C. DECLERCK, J. DU MONGH, K. VANWINCKELEN, *Familiaal vermogensrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2010, 177.

Volgens sommige auteurs moet het statuut van de aanvullende pensioenen dat van de wettelijke pensioenen volgen, waardoor ze dus ook vallen onder het toepassingsgebied van artikel 1401, 4 BW. Bijgevolg worden de rechten op de aanvullende pensioenen ook als een eigen goed gekwalificeerd. Maar de meerderheid van de rechtsleer wijst deze zienswijze af en volgt de rechtspraak van het Grondwettelijk Hof (*Supra* nr. 82 ev.). De groepsverzekering verschilt immers van het wettelijk pensioen, ze is niet gebaseerd op een systeem van solidariteit en repartitie maar op de arbeidsovereenkomst en kapitalisatie. Deze meerderheid is van mening dat de aanvullende pensioenen voortkomen uit arbeid, waardoor ze een aanwinst vormen. En aanwinsten maken deel uit van het gemeenschappelijk vermogen.⁷³

4.4 Artikel 1405, 1 BW

56. Conform artikel 1405, 1 BW zijn de inkomsten uit beroepsbezigheden van elk der echtgenoten, alle inkomsten of vergoedingen die ze vervangen of aanvullen, evenals de inkomsten uit openbare of particuliere mandaten gemeenschappelijk.

Dit artikel omvat in lid 5 het vermoeden van gemeenschappelijkheid: alle goederen waarvan niet bewezen is dat zij een der echtgenoten eigen zijn ingevolge enige wetsbepaling.

4.5 Artikelen 127 en 128 WLVO (ongrondwettelijk verklaard)

57. De artikelen 127 en 128 WLVO regelen het huwelijksvermogensrechtelijk statuut van de individuele, zuivere levensverzekeringen. Over de toepasselijkheid van deze artikelen op de groepsverzekeringen was er veel discussie in de rechtspraak en rechtsleer.

Overeenkomstig artikel 127 WLVO zijn *de aanspraken die een echtgenoot ontleent aan de verzekering die een in gemeenschap van goederen getrouwde echtgenoot ten behoeve van zichzelf of ten behoeve van een andere heeft bedongen een eigen goed van de begunstigde echtgenoot.*

Artikel 128 WLVO voegt daaraan toe dat er, *ingeval de premies geheel of gedeeltelijk werden betaald met eigen gelden uit het gemeenschappelijk vermogen, geen aanleiding is tot vergoeding aan het gemeenschappelijk vermogen, behoudens wanneer de betaalde premies kennelijk de mogelijkheden van het gemeenschappelijk vermogen te boven gaan.*

⁷³ R. BARBAIX, "Groepsverzekeringen en familiaal vermogensrecht: een nieuwe invalshoek (?)" in R. Barbaix, B. Weyts en d. Wuyts (eds.), *De groepsverzekering als aanvullend pensioen*, Antwerpen, Intersentia, 2014, 115.

58. In de parlementaire voorbereiding van de WLVO is als enige verantwoording voor die regeling vermeld dat men een einde wilde maken aan de twijfels die opkwamen onder de gelding van de oude wet van 1874. Verder stond men niet stil bij de gemaakte keuze in de artikelen 127 en 128 WLVO, die blijkbaar als vanzelfsprekend werd ervaren.⁷⁴ Door de afwezigheid van de vergoedingsplicht in de WLVO zorgde de wetgever ervoor dat de regels een inbreuk vormen op de algemene beginselen uit het huwelijksvermogensrecht. Deze afwezigheid maakt het immers mogelijk voor een echtgenoot om ten koste van het gemeenschappelijk vermogen een eigen goed te verwerven, zonder dat er aanleiding zal zijn tot vergoeding om de ontstane vermogensverschuiving tussen de vermogens te compenseren. Onmiddellijk na de inwerkingtreding van de WLVO werd dan ook de vraag gesteld aan het Grondwettelijk Hof of die bepalingen de artikelen 10 en 11 van de Grondwet schenden.⁷⁵

59. Omdat de Artikelen 127 en 128 WLVO in vergelijking met artikel 1400, 7 BW een ruimer toepassingsgebied hebben, werd de bepaling uit het Burgerlijk Wetboek impliciet opgeheven. De bepalingen in de WLVO hebben immers niet alleen betrekking op het kapitaal dat de verzekeringsnemer zelf heeft ontvangen, maar hebben ook betrekking op het kapitaal dat een echtgenoot verkrijgt uit een levensverzekering afgesloten door een andere echtgenoot. Bovendien is het in tegenstelling tot de bepaling in het Burgerlijk Wetboek irrelevant of het verzekeringskapitaal tijdens of na het huwelijk wordt uitbetaald. De artikelen 127 en 128 WLVO werden echter op hun beurt ongrondwettelijk verklaard door het Grondwettelijk Hof, zowel wat de individuele levensverzekering als wat de groepsverzekeringen betreft. Maar opvallend is dat deze bepalingen niet zijn opgeheven door de Verzekeringwet. Voor zover het mogelijk is binnen de perken van het arrest van het toenmalige Arbitragehof, blijven de artikelen 127 en 128 WLVO bijgevolg in voege.⁷⁶

60. De WLVO is ondertussen vervangen door de wet van 4 april 2014 betreffende de verzekeringen (hierna: Verzekeringwet), maar de Verzekeringwet heeft niet alle bepalingen van de WLVO opgeheven: de artikelen 127 en 128 WLVO zijn nog steeds van kracht – hoewel ze ongrondwettelijk zijn verklaard.⁷⁷

⁷⁴ Memorie van toelichting, *Parl. St.* Kamer 1990-1991, 1586/001, 104.; J. VAN GYSEGEM, L. VERMEULEN, "De split van het (aanvullend) pensioen: waarom en hoe?", *Or.* 2012, 195.

⁷⁵ B. BARBAIX en A.L. VERBEKE, *Beginnelen relatievermogensrecht*, Brugge, die Keure, 2012, 51.; W. PINTENS, P. VAN DEN ABEELE, "De levensverzekering in het familiaal vermogensrecht", *T.Not.* 2006, Jrg. 70, 618.

⁷⁶ GwH 26 mei 1999, nr. 54/99.; R. BARBAIX, *Familiaal vermogensrecht in essentie*, Antwerpen, Intersentia, 2015, 49.; R. BARBAIX, "Individuele levensverzekeringen en aanvullende pensioenen in het nieuwe huwelijksvermogensrecht", *TEP* 2014, afl. 3-4, 274.

⁷⁷ Artikel 347 Verzekeringwet ; H. CASMAN, "Actualia huwelijksvermogensrecht", *Not.Fisc.M.* 2015, afl. 8, 242.

4.6 De Verzekeringswet

61. Op 4 april 2014 werd een nieuwe wet betreffende de verzekeringen goedgekeurd. De oude tekst van de WLVO van 1992 is er bijna volledig in verwerkt met hier en daar wat aanpassingen. Anders dan de WLVO, bevat de nieuwe Verzekeringswet geen regeling over de huwelijksvermogensrechtelijke gevolgen van aanvullende pensioenen (en individuele levensverzekeringen). Dit komt doordat de wetgever vond dat de huwelijksvermogensrechtelijke gevolgen best door het huwelijksvermogensrecht zelf en niet door een *lex specialis* worden geregeld. Maar verrassend genoeg zijn de artikelen 127 en 128 WLVO niet opgenomen in artikel 347 Verzekeringswet die de opgeheven bepalingen bevat.

Het behoud van de artikelen 127 en 128 WLVO is verklaarbaar doordat de wetgever – parallel aan de hervormingen van het verzekeringsrecht – ook druk bezig was met een hervorming van bepaalde aspecten van het huwelijksvermogensrecht. Eén van de voornaamste thema's van de voorgenomen hervorming betrof precies de huwelijksvermogensrechtelijke gevolgen van aanvullende pensioenen (en individuele levensverzekeringen). De bedoeling was om de artikelen 127 en 128 WLVO op te heffen en de regeling over de aanvullende pensioenen (en individuele levensverzekeringen) over te hevelen naar het Burgerlijk Wetboek. Helaas kreeg deze hervorming geen uitwerking.⁷⁸

4.7 Het wetsontwerp

Op 23 augustus 2013 werd een wetsontwerp⁷⁹ ingediend, waarbij men de bedoeling had om een huwelijksvermogensrechtelijke behandeling te regelen in het Burgerlijk Wetboek. Maar door de nieuwe regering is hier niets van gekomen en werd de nieuwe wet ook niet goedgekeurd. Hierdoor heeft de wetgever echter de kans gemist om twee van de meest besproken bepalingen, namelijk de artikelen 127 en 128 uit het verzekeringsrecht te schrappen. Beide bepalingen werden reeds 15 jaar geleden door het toenmalige Arbitragehof ongrondwettelijk verklaard. Ook heeft de wetgever niet gebruik gemaakt van de mogelijkheid om beide bepalingen op te heffen (art. 347 Verzekeringswet), daardoor zouden de huwelijksvermogensrechtelijke gevolgen (tijdelijk) door de algemene principes van het huwelijksvermogensrecht worden beheerst. De praktische gevolgen daarvan zouden nochtans beperkt blijven, omdat ook nu reeds de gemeenrechtelijke principes gelden. Jammer genoeg kwam het zo ver niet. Dit geeft voor gevolg dat de betwiste en niet opgeheven artikelen 127 en 128 WLVO van toepassing blijven en de WLVO in dat opzicht gedeeltelijk blijft bestaan.⁸⁰

⁷⁸ R. BARBAIX, "De aanwijzing van een begunstigde van een levensverzekering en de familiaalvermogensrechtelijke gevolgen van de aanwijzing" in TH. VANSWEEVELT, B. WEYTS (eds.), *De Verzekeringswet 2014*, Antwerpen, Intersentia, 2015, 157-158.

⁷⁹ Wetsontwerp tot wijziging van artikel 301 van het Burgerlijk Wetboek en van diverse bepalingen inzake het huwelijksvermogensrecht, *Parl. St.* Kamer 2012-13, nr. 2998/001.

⁸⁰ *Supra* vn. 78.

Hoofdstuk 5: Besluit

Uit het eerste deel van de masterproef kunnen we concluderen dat het pensioensysteem een ingewikkeld systeem is. Het bestaat uit drie pensioenpijlers waarvan de tweede pensioenpijler de aanvullende pensioenen bevat. Door de vergrijzingsproblematiek en bewustwording van de bevolking is de populariteit voor de aanvullende pensioenen (zoals de groepsverzekering) toegenomen. De toenemende interesse werd helaas niet goed opgevangen door de wetgever, waardoor er veel discussie is ontstaan in de rechtspraak en rechtsleer. Er bestaan immers nog altijd geen bepalingen die het huwelijksvermogensrechtelijk statuut van de groepsverzekeringen regelen. En bij het wettelijk huwelijksvermogensstelsel stelt zich bijgevolg de vraag in welk vermogen de aanspraken van de groepsverzekering vallen en hoe dat wordt vereffend en verdeeld bij een echtscheiding. Eensgezindheid over deze vraag bestaat helaas niet, dit zal ook blijken in deel II van deze masterproef.

Daarnaast kunnen we opmerken dat het echtscheidingspensioen positief is voor een echtgenoot die, omwille van zijn of haar gezin, niet veel pensioenrechten heeft kunnen opbouwen. Na een echtscheiding kan die echtgenoot immers onder bepaalde voorwaarden effectief een pensioen krijgen op basis van het inkomen van de ex-echtgenoot tijdens het huwelijk. Dit geldt echter enkel voor de wettelijke pensioenen in de eerste pensioenpijler. De regeling van de echtscheidingspensioenen zou uitgebreid kunnen worden naar de aanvullende pensioenen in de tweede pensioenpijler. Zodoende worden de moeilijkheden over de vereffening en verdeling van de groepsverzekering vermeden. Hierbij zouden ze de helft van de bijdragen betaald tijdens het huwelijk in aanmerking kunnen brengen, omdat enkel dat deel gemeenschappelijk is. Op die manier worden de vermogensverschuivingen- ontstaan door de premiebijdragen die betaald zijn door het gemeenschappelijk vermogen- gecompenseerd.

DEEL II: EVOLUTIE IN DE RECHTSPRAAK

62. In deel II van de masterproef wordt de evolutie in de rechtspraak omtrent de aanvullende pensioenen besproken. De arresten van het Grondwettelijk Hof van 26 mei 1999 en 27 juli 2011 en het arrest van 24 januari 2011 van Hof van Cassatie worden grondig bestudeerd. We omschrijven hiervoor de feiten, de prejudiciële vragen, de motivering van het Hof en de gevolgen van deze arresten.

Hoofdstuk 1: Grondwettelijk Hof 26 mei 1999

63. In het arrest van 26 mei 1999 wordt het verzekeringsrecht onder de loep genomen op het terrein van het huwelijksvermogensrecht inzake de levensverzekering.

1.1 Feiten

64. Een onder het wettelijk stelsel gehuwd echtpaar baatte jarenlang samen een landbouwbedrijf uit. De man sloot een gemengde levensverzekering af die als waarborg diende voor de aan het bedrijf toegestane kredieten. De premies voor deze verzekering werden betaald met gemeenschapsgelden. Wanneer de man de pensioengerechtigde leeftijd van 65 jaar bereikte, ontving hij – tijdens de werking van het huwelijksvermogensstelsel – een kapitaal uit deze levensverzekering dat conform artikel 127 WLVO als eigen goed van hem gekwalificeerd werd. Daarbij was er slechts een vergoeding verschuldigd aan het gemeenschappelijk vermogen in de mate dat het vermogen premies ten laste had genomen, die de mogelijkheden ervan kennelijk overstegen. Zijn echtgenote was het niet eens met de kwalificatie van de pensioengelden.⁸¹

1.2 Prejudiciële vragen

65. Via de vrederechter van Namen werden drie prejudiciële vragen gesteld aan het toenmalige Arbitragehof, die zich diende uit te spreken over het al dan niet discriminatoir karakter van de artikelen 127 en 128 WLVO. De prejudiciële vragen luiden als volgt:

1. *"Veroorzaken de artikelen 127, 128 en 148, § 3, van de wet [van 25 juni 1992] op de landverzekeringsovereenkomst ten aanzien van echtgenoten met gemeenschap van goederen die samen een gemeenschappelijk landbouwbedrijf hebben beheerd, een discriminatie tussen echtgenoten doordat die bepalingen geen onderscheid maken tussen een levensverzekering aangegaan wegens overlijden, dat aldus leidt tot ontbinding van de gemeenschap, enerzijds, en, anderzijds, een ' gemengde ' levensverzekering die kapitaal kan opbrengen ten voordele van één echtgenoot steeds in gemeenschap van goederen ?"*

⁸¹ GwH 26 mei 1999, nr. 54/99, 10.

2. *"Veroorzaken de artikelen 127, 128 en 148, § 3, van de wet van 25 juni 1992 op de landverzekeringsovereenkomst een discriminatie tussen echtgenoten doordat zij ertoe leiden aan één van die echtgenoten het voordeel van gemeenschappelijk spaargeld toe te kennen, wanneer de betaalde premies de mogelijkheden niet te boven gaan ?"*
3. *"Schenden de artikelen 127, 128 en 148, § 3, van de wet van 25 juni 1992 op de landverzekeringsovereenkomst de artikelen 10 en 11 van de Grondwet doordat zij, zonder toelaatbare verantwoording, een verschil in behandeling invoeren tussen twee vergelijkbare categorieën van personen, naargelang zij onder de gelding van de vroegere verzekeringswet de leeftijd van 65 jaar hebben bereikt vóór vergoeding verschuldigd aan de gemeenschap overeenstemmend met de inbreng van de betaalde premies, ten opzichte van wat gebeurt ten aanzien van dezelfde gemeenschap, met soortgelijke premies, na de inwerkingtreding van de dwingende bepalingen van de nieuwe verzekeringswet ?"*

1.3 Het arrest

66. Het Grondwettelijk Hof (toenmalige Arbitragehof) komt tot de vaststelling dat de artikelen 127 en 128 WLVO onverenigbaar zijn met het grondwettelijk gelijkheidsbeginsel, doordat zij ertoe leiden dat: *"in geval van een gemengde levensverzekering aangegaan door een echtgenoot gehuwd onder een gemeenschapsstelsel, in eigen voordeel, waarvoor de premies betaald met gemeenschapsgelden, het kapitaal eigen is en slechts recht geeft op vergoeding indien de ten laste van het gemeenschappelijk vermogen gedane premiebetalingen kennelijk de mogelijkheden van dat vermogen te boven gaan."*

67. Een gemengd levensverzekeringscontract is een combinatie van twee verzekeringstechnieken: enerzijds wordt in een uitkering voorzien bij het overlijden van de verzekerde echtgenoot, maar anderzijds kan de uitkering ook plaatsvinden wanneer een bepaalde leeftijd wordt bereikt wat dus neerkomt op een spaarverrichting. Met de artikelen 127 en 128 WLVO wordt bijgevolg een eigen recht voor de verzekeringnemer-echtgenoot verschaft. Deze artikelen zorgen ervoor dat het kapitaal dat werd opgebouwd door premies betaald door het gemeenschappelijk vermogen, toekomt aan één van de echtgenoten als een eigen aanvullend pensioen. Op deze manier kan de verzekeringnemer-echtgenoot dus een aanvullend pensioen verkrijgen op kosten van het gemeenschappelijk vermogen, zonder daarvoor enige vergoeding verschuldigd is.⁸²

Het Hof overweegt in B.5. dat "er geen verantwoording kan worden gevonden in het geval waarin de verzekering de betaling van een kapitaal enkel aan de verzekeringnemer waarborgt. Een dergelijke verzekering beoogt immers niet het voorzien in het levensonderhoud van de overlevende echtgenoot. De betaling van de verzekeringspremies voor het gemeenschappelijk vermogen veroorzaakt een onevenwicht ten nadele van de andere echtgenoot: een pensioen wordt gegarandeerd aan de verzekeringnemer-echtgenoot, op kosten van de gemeenschap en in beginsel zonder ver-

⁸² GwH 26 mei 1999, nr. 54/99, overweging A.3.1-A.3.3

goeding, zonder dat zijn echtgenoot de kansen ervan heeft kunnen aanvaarden, in aanmerking genomen zijn eigen kansen op overleven. [...]"⁸³

68. In het arrest spreekt het Hof ook over artikel 1400, 7 BW dat vóór de inwerkingtreding van de artikelen 127 en 128 WLVO van toepassing was. Dat artikel bepaalde dat de rechten verbonden aan een personenverzekering door de begunstigde zelf gesloten, die hij verkrijgt bij het overlijden van zijn echtgenoot of na de ontbinding van het stelsel eigen werd verklaard behoudens vergoeding indien daartoe aanleiding bestond. A contrario werd daaruit afgeleid dat het kapitaal gemeenschappelijk was.⁸⁴

Met de invoering van de artikelen 127 en 128 WLVO heeft de wetgever, zonder het voorvermelde artikel uitdrukkelijk op te heffen, beslist dat het voordeel van de verzekering een eigen goed van de verzekeringnemer-echtgenoot is, zelfs als er tussen de echtgenoten een gemeenschap van goederen bestaat. De wetgever wou hiermee een einde maken aan de twijfels die onder gelding van de wet van 1874 opkwamen. De wetgever vermeldt als enige toelichting bij de artikelen 127 en 128 WLVO dat er onduidelijkheid was en dat die onduidelijkheid moet weggewerkt worden. In de memories en de parlementaire voorbereiding van de WLVO kan ook geen verantwoording worden gevonden voor het geval waarin de verzekering de betaling van een kapitaal enkel aan de verzekeringnemer waarborgt.⁸⁵ Daarmee, zegt het Hof, is nog geen verantwoording gegeven voor de gemaakte keuze van het eigen karakter van het kapitaal. De manier van aanpak van de wetgever is bijgevolg niet te verantwoorden door Hof. Het Hof geeft aan dat *"de bezorgdheid om duidelijk wetgevend op te treden, zodat eenieder op elk ogenblik de omvang van zijn rechten en verplichtingen kent, geenszins pertinent is om een bepaalde wetgevende keuze meer te verantwoorden dan een andere, waarbij niets zou beletten dat ze even duidelijk tot uiting wordt gebracht*. De optie waarvan de wetgever de voorkeur geeft, wordt des te minder verklaard door het doel rechtsonzekerheid te vermijden. Het Hof licht hierbij toe dat de wetgever zelf, *om te bepalen of er aanleiding bestaat tot vergoeding, een beroep doet op een zo vaag begrip als «betalingen die [...] kennelijk de mogelijkheden [...] te boven gaan » van het gemeenschappelijk vermogen (artikel 128)*."⁸⁶

1.4 De gevolgen van het arrest

69. Het is belangrijk om duidelijk de grenzen van dit arrest af te bakenen. Het arrest van het Grondwettelijk Hof heeft geen algemene werking. Het Hof oordeelt niet dat de artikelen 127 en 128 WLVO in alle gevallen strijdig zijn met het gelijkheidsbeginsel. In die gevallen waarbij een gemengde levensverzekering werd aangegaan ter bescherming van het gemeenschappelijk vermogen, vormt de onvoorwaardelijke kwalificatie van de verzekeringsprestatie als eigen goed een inbreuk op het discriminatieverbod. In dit geval betreft de gemengde levensverzekering een spaarverrichting.⁸⁷

⁸³ GwH 26 mei 1999, nr. 54/99, overweging B.5.

⁸⁴ GwH 26 mei 1999, nr. 54/99, overweging B.3

⁸⁵ Parl. St. Kamer, 1990-1991, nr. 1586/1, 104.; GwH 26 mei 1999, nr. 54/99, overweging B.5

⁸⁶ GwH 26 mei 1999, nr. 54/99, overweging B.3- B.4.

⁸⁷ K. TERMOTTE, "Discriminatie bij levensverzekering tussen echtgenoten", *TBH* 1999, 854.

70. De artikelen 127 en 128 WLVO zijn conform dit arrest niet meer van toepassing op verzekeringscontracten met een spaarkarakter. De vraag welke bepalingen hierop dan wel van toepassing zijn werd door het Grondwettelijk Hof niet beantwoord en dient verder onderzocht te worden. De rechtsleer verkiest artikel 1405, 4° BW als basisprincipe: alle goederen waarvan niet bewezen is dat ze ingevolge een wettelijke bepaling aan één van de echtgenoten toebehoren als eigen, zijn aldus gemeenschappelijk.⁸⁸

1.5 Interpretatie van het arrest

71. Dit arrest gaf aanleiding tot discussie in de rechtspraak en rechtsleer, waar verschillende interpretaties werden verdedigd met betrekking tot het toepassingsgebied en de draagwijdte van dit arrest. Er werd bediscussieerd of dit arrest kon worden uitgebreid naar de groepsverzekeringen. En in welk vermogen diende het kapitaal terecht te komen: in het gemeenschappelijk vermogen of in het eigen vermogen?

Er kunnen vier strekkingen worden onderscheiden, afhankelijk van hoe strikt of hoe ruim het arrest wordt geïnterpreteerd.⁸⁹

1.5.1 De minderheid

72. De eerste drie strekkingen kenden geen of weinig navolging.

De eerste strekking bestond uit auteurs – waaronder TERMOTE – die een enge, strikte interpretatie verkozen van het arrest. Deze strekking beperkt de draagwijdte van dit arrest tot de gemengde levensverzekeringen die de terugbetaling van een lening waarborgen. Het kapitaal moet hierbij tijdens het huwelijk van echtgenoten gehuwd onder het wettelijk stelsel worden uitgekeerd.

Omdat de groepsverzekeringen niet door de echtgenoten zijn bedongen, maar collectief tussen de werkgever en de verzekeraar werden afgesloten, zijn de artikelen 127 en 128 WLVO volgens deze strekking niet van toepassing. In dit geval is het gemeen huwelijksvermogensrecht toepasselijk. De ongrondwettelijkheid van de artikelen 127 en 128 WLVO kan volgens deze strekking niet worden uitgebreid tot andere situaties of verzekeringen.⁹⁰

⁸⁸ W. PINTENS, P. VAN DEN ABEELE, "De levensverzekering in het familiaal vermogensrecht", *T.Not.* 2006, 625.

⁸⁹ F. BUYSENS en V. ALLAERTS, "Het Grondwettelijk Hof beslecht: het groepsverzekeringskapitaal valt in de huwgemeenschap. Praktische gevolgen: goed of slecht?" in DECLERCK, C. en PINTENS, W., *Patrimonium 2012*, Antwerpen, Intersentia, 2012, 155-156.; R. BARBAIX, "Groepsverzekeringen en familiaal vermogensrecht: een nieuwe invalshoek (?)" in R. BARBAIX, B. WEYTS EN D. WUYTS (eds.), *De groepsverzekering als aanvullend pensioen*, Antwerpen, Intersentia, 2014, 114.

⁹⁰ K. TERMOTE, "Discriminatie bij levensverzekering tussen echtgenoten" (noot onder Arbitragehof 26 mei 1999), *T.BH* 1999, 854.; U. CERULUS, "Noot – Het statuut van het groepsverzekeringskapitaal in een gemeenschapsstelsel: het Grondwettelijk Hof hakt de knoop door", *T.Fam.* 2012, 23.

De tweede, maximalistische strekking verdedigt het tegenovergestelde van de eerste strekking. Hier wordt uitgegaan van het principe dat artikelen 127 en 128 WLVO discriminerend zijn voor alle verzekeringen, ongeacht het type van levensverzekering of tijdstip van de uitkering.⁹¹

De derde, huwelijksvermogensrechtelijke strekking met CASMAN als bekendste hoofdvertegenwoordigster, opteert voor een ruime interpretatie van het arrest. Deze strekking benadert het probleem niet vanuit de artikelen 127 en 128 WLVO maar vanuit het huwelijksvermogensrecht.

De artikelen 127 en 128 WLVO kunnen volgens hen op geen enkel type van levensverzekering van toepassing zijn. Ze gaan ervan uit dat het strijdig is met de algemene beginselen van het gemeenschapsstelsel indien er gelden uit de gemeenschap worden aangewend ten gunste van één echtgenoot en hier geen vergoeding voor verschuldigd is aan het gemeenschappelijk vermogen op grond van artikel 1432 BW.

Bij deze strekking worden de algemene regels van het huwelijksvermogensrecht toegepast, waarbij er rekening dient te worden gehouden met de residuaire gemeenschapskwalificatie van artikel 1405, 4 BW. Indien het kapitaal tijdens het huwelijk wordt uitgekeerd, zal het bijgevolg tot de huwgemeenschap behoren.⁹²

1.5.2 De meerderheid

73. De meerderheid van de rechtsleer gaat uit van een ruime interpretatie met een verzekeringsrechtelijke insteek. Volgens deze strekking is het onaanvaardbaar dat de echtgenoot-verzekeringnemer, na aflossing van de lening, eigenaar zou worden van het kapitaal uitgekeerd tijdens het huwelijk, omdat de levensverzekering niet tot doel had bescherming te bieden aan de echtgenoot van de verzekeringsnemer, maar integendeel beoogde een kapitaal te verschaffen aan de verzekeringnemer bij het bereiken van een bepaalde leeftijd.⁹³

Volgens deze strekking moet een onderscheid worden gemaakt tussen twee categorieën van levensverzekeringen. Namelijk de klassieke levensverzekeringen die geen spaarkarakter hebben enerzijds (zuivere levensverzekeringen) en de levensverzekeringen met een spaarkarakter anderzijds (gemengde levensverzekeringen).

Artikelen 127 en 128 WLVO kon enkel van toepassing blijven op de zuivere levensverzekeringen, waarbij de voorzorgsgedachte centraal staat en het kapitaal pas bij het overlijden van de verzekerde wordt uitgekeerd. De bezorgdheid om de langstlevende echtgenoot ligt voor in die zin dat deze tegen het overlijden van de eerststervende wordt beschermd. In dit geval is geen vergoeding verschuldigd aan het gemeenschappelijk vermogen, voor de besteding van de gemeenschapsgelden

⁹¹ *Supra* vn. 89.

⁹² *Supra* vn. 89.

⁹³ W. PINTENS, P. VAN DEN ABEELE, "De levensverzekering in het familiaal vermogensrecht", *T.Not.* 2006, Jrg. 70, 624.

aan de premies van deze verzekering en zullen de artikelen 127 en 128 WLVO toepassing kunnen vinden.⁹⁴

Bij de gemende levensverzekeringen, is de bescherming tegen een overlijdensrisico niet prioritair. In dat geval wordt er voor een aanvullend inkomen gezorgd: onder de vorm van een levensverzekering worden er gelden belegd en gespaard. Indien het spaarelement doorslaggevend is, dient het arrest van het Grondwettelijk Hof dan ook te worden toegepast, waardoor de artikelen 127 en 128 WLVO niet langer van toepassing zijn. Aangezien deze categorie niet langer onderworpen kon worden aan de ongrondwettelijk bevonden bepalingen, viel het onder de toepassing van het gemeen huwelijksvermogensrecht.⁹⁵

74. In de praktijk is het niet altijd evident om het onderscheid te maken tussen een zuivere en gemengde levensverzekering. Er moet worden nagegaan of de verzekering tot doel heeft een overlijdensrisico te dekken of ook tot doel heeft om een kapitaal uit te keren bij het bereiken van een bepaalde leeftijd.

Concreet ontsnappen gemengde levensverzekeringen, de tak 21- en 23- verzekeringsproducten, groepsverzekeringen, schuldsaldoverzekeringen en pensioenverzekeringen in deze zienswijze aan de toepassing van de artikelen 127 en 128 WLVO.⁹⁶

De volgende elementen kunnen volgens de rechtsleer wijzen op een spaarverrichting: (1) de beperking van het risico op financieel verlies, (2) de mate van vrijheid die de verzekeringsnemer geniet met betrekking tot het ogenblik van betaling van de premies en de bepaling van het bedrag van de premies, (3) de mogelijkheden van afkoop, en (4) de band met de terugbetaling van een gemeenschappelijke lening.

Andere rechtsleer haalt daarnaast de volgende criteria aan om tot een spaarverrichting te concluderen: (1) de premies worden betaald uit het gemeenschappelijk vermogen, (2) de verzekering is gekoppeld aan de verkrijging van een gemeenschappelijk goed, (3) het stelsel bestaat nog op het ogenblik van de opeisbaarheid, en (4) het risico voor de onderschrijver is beperkt.⁹⁷

⁹⁴ R. BARBAIX, "Groepsverzekeringen en familiaal vermogensrecht: een nieuwe invalshoek (?)" in R. BARBAIX, B. WEYTS EN D. WUYTS (eds.), *De groepsverzekering als aanvullend pensioen*, Antwerpen, Intersentia, 2014, 113.; N. TORFS, Wat is het lot van aanvullende pensioenen in het wettelijk huwelijksvermogensstelsel?", *TBBR* 2004, afl. 3, 119.; F. BUYSENS en V. ALLAERTS, "Het Grondwettelijk Hof beslecht: het groepsverzekeringskapitaal valt in de huwgemeenschap. Praktische gevolgen: goed of slecht?" in DECLERCK, C. en PINTENS, W., *Patrimonium 2012*, Antwerpen, Intersentia, 2012, 155-156.

⁹⁵ *Supra* vn. 94.

⁹⁶ L. DE SCHRIJVER, "Huwelijksvermogensrecht: groeps- en pensioenspaarverzekeringen" in WYLLEMAN, A. (ed.), DE SCHRIJVER, L., WILLEMOT, C., *Rechtskroniek voor het notariaat – deel 23*, Brugge, die Keure, 2013, 61-62.; U. CERULUS, "Noot – Het statuut van het groepsverzekeringskapitaal in een gemeenschapsstelsel: het Grondwettelijk Hof hakt de knoop door", *T.Fam.* 2012, 23.

⁹⁷ W. PINTENS, P. VAN DEN ABEELE, "De levensverzekering in het familiaal vermogensrecht", *T.Not.* 2006, Jrg. 70, 624.

1.5.3 De gevolgen van de meerderheidsstrekking

75. In de rechtsleer is er eensgezindheid over de kwalificatie van het kapitaal van de gemengde levensverzekering als een eigen of gemeenschappelijk goed. Er moet een onderscheid gemaakt worden tussen de uitkering van het kapitaal tijdens het huwelijk en de uitkering van het kapitaal na de ontbinding van het huwelijk. Daarnaast wordt extra aandacht besteed aan de gemengde levensverzekering die vóór het huwelijk werd afgesloten en waarvan de premies tijdens het huwelijk verder werden betaald met gemeenschapsgelden.

A. Uitkering tijdens het huwelijk

76. Indien het kapitaal van de levensverzekering werd uitgekeerd of afgekocht vóór de ontbinding van het huwelijksstelsel, wordt dit als een gemeenschappelijk goed gekwalificeerd. Hiervoor worden de algemene regels van het wettelijk stelsel gehanteerd. Zoals het Grondwettelijk Hof in het arrest van 26 mei 1999 heeft uitgesproken, moet worden aangenomen dat in het bijzonder het vermoeden van gemeenschappelijkheid in artikel 1405, 4 BW als basis wordt genomen. Het kapitaal is immers een aanwinst die tijdens het huwelijk wordt verworven. Naar analogie kan dus worden gesteld dat het kapitaal als een eigen goed wordt gekwalificeerd, indien de premies door het eigen vermogen werden betaald. Hiervoor wordt gebaseerd op de zaakvervanging opgenomen in artikel 1400, 5 BW.⁹⁸

B. Uitkering na het huwelijk: theorie van de vermogenswaarde

77. Indien de uitkering of afkoop nog niet heeft plaatsgevonden op het moment dat de huwgemeenschap wordt ontbonden, wordt het kapitaal logischerwijze als een eigen goed beschouwd. Er is namelijk geen sprake meer van een gemeenschappelijk vermogen.

Maar hierbij moet toch een onderscheid gemaakt worden tussen het recht en het kapitaal. De rechten die vasthangen aan het verzekeringscontact (o.a. het afkooprecht) blijven eigen aan de verzekeringnemer op basis van artikel 178 Verzekeringwet. Hierdoor kan de verzekeringnemer bijvoorbeeld niet tot afkoop gedwongen worden. Maar de afkoopwaarde of groepsverzekeringskapitaal valt daarentegen in de huwgemeenschap. Dit werd immers met premies opgebouwd die door gemeenschapsgelden werden betaald. Dit wordt de theorie van de vermogenswaarde genoemd.⁹⁹

⁹⁸ B. SCHEERS, "Het statuut van de groepsverzekering ter financiering van een aanvullend pensioen in een stelsel van gemeenschap van goederen" in *Not.Fisc.M* 2012, Jrg. 23, 298-299. ; L. DE SCHRIJVER, "Huwelijksvermogensrecht: groeps- en pensioenspaarverzekeringen" in A. WYLLEMAN, L. DE SCHRIJVER, C. WILLEMOT, *Rechtskronek voor het notariaat – deel 23*, die keure, 2013, 61-63. ; C. HENDRICKX, "Groepsverzekering: wat bij echtscheiding?" (noot onder GwH 27 juli 2011), *RABG* 2011, afl. 19, 1359.

⁹⁹ *Supra* vn. 98.

C. Voorhuwelijkse levensverzekering

78. Er zijn twee mogelijke antwoorden in de rechtsleer wat betreft de levensverzekering, dat vóór het huwelijk werd afgesloten en waarvan de premies tijdens het huwelijk verder werden betaald met gemeenschapsgelden.

Sommige auteurs beweren dat de uitkering, respectievelijk de vermogenswaarde op grond van een dergelijke overeenkomst overeenkomstig artikel 1399, lid 1 BW voor het geheel een eigen goed uitmaakt. Hiervoor wordt gesteld dat de schuldvordering vóór het huwelijk ontstond, maar er zal wel op grond van artikel 1432 BW een vergoeding verschuldigd zijn voor de premies die door het gemeenschappelijk vermogen werden betaald. Die premies moeten conform artikel 1435 BW, op grond waarvan de meerwaarde van de verkrijging van het goed, worden verrekend.¹⁰⁰

Andere auteurs passen eveneens de regels van het huwelijksvermogensrecht toe, maar ze zijn van mening dat pro rata temporis moet worden gewerkt. Conform artikel 1399, lid 1 BW moet het kapitaal opgebouwd vóór het huwelijk onderscheiden worden van het kapitaal dat tijdens het huwelijk werd opgebouwd. Het kapitaal opgebouwd vóór het huwelijk wordt bijgevolg als eigen goed beschouwd, terwijl het kapitaal opgebouwd tijdens het huwelijk een gemeenschappelijk goed uitmaakt ingevolge het vermoeden van gemeenschappelijkheid uit artikel 1405, 4° BW. De exacte bedragen worden bij een pro rata temporis berekening niet nagegaan. De basis voor de verdeling wordt gevormd door het aantal jaren dat de premies werden betaald voor, dan wel tijdens het huwelijk. Er wordt met andere woorden een breuk bepaald met in de teller het aantal jaren huwelijk en in de noemer het totaal van de jaren waarin premies werden betaald.¹⁰¹

1.6 Besluit

Door de Wet Landverzekeringsovereenkomsten is er veel discussie ontstaan. De wetgever had de bedoeling om duidelijk wetgevend op te treden maar is hier klaarblijkelijk niet in geslaagd. Hij heeft, ondanks de wil om rechtszekerheid te creëren, rechtsonzekerheid teweeggebracht en zelfs beroep gedaan op vage begrippen. Volgens het Grondwettelijk Hof was de voorkeur van de wetgever in de artikelen 127 en 128 WLVO en niet in artikel 1400, 7 BW niet te verantwoorden.

In het arrest van 26 mei 1999 oordeelde het toenmalige Arbitragehof dat de artikelen 127 en 128 WLVO het gelijkheids- en non-discriminatiebeginsel schenden. Na dit arrest ontstond er in de rechtsleer discussie met betrekking tot het toepassingsgebied en de draagwijdte ervan. De ruime meerderheid van de rechtsleer is van mening dat er een onderscheid moet gemaakt worden tussen enerzijds de zuivere of klassieke levensverzekeringen en anderzijds de gemengde levensverzekeringen die een spaarkarakter hebben. Enkel op de eerste categorie konden de artikelen 127 en 128

¹⁰⁰ W. PINTENS en P. VAN DEN ABEELE, "De levensverzekering in het familiaal vermogensrecht", T.Not. 2006, 262. ; U. CERULUS, "Het statuut van het groepsverzekeringskapitaal in een gemeenschapsstelsel: het Grondwettelijk Hof hakt de knoop door"(noot onder GwH 27 juli 2011), T.Fam. 2012, 25.

¹⁰¹ *Supra* vn. 98.

WLVO van toepassing blijven. De tweede categorie van levensverzekeringen kon echter niet langer worden onderworpen aan de ongrondwettig bevonden bepalingen en viel onder de toepassing van het gemeen huwelijksvermogensrecht.¹⁰² Of de groepsverzekering zich eveneens moest schikken naar het arrest van 26 mei 1999 was niet duidelijk. Het Hof van Cassatie oordeelt hierover in haar arrest van 24 januari 2011 (*Supra* nr. 79 ev.).

We kunnen daarmee stellen dat het toenmalige Arbitragehof correct heeft geoordeeld met de beslissing over de ongrondwettelijkheid van de artikelen 127 en 128 WLVO. Deze bepalingen waren immers in strijd met de beginselen van het wettelijk huwelijksstelsel (of het gemeenschapsstelsel). Het zou niet logisch zijn dat één van de echtgenoten een voordeel kan halen ten koste van de gemeenschapsgelden, ook al gaan de premiebetalingen kennelijk de mogelijkheden van het gemeenschappelijk vermogen niet te boven. Een gemeenschapsstelsel steunt net op het principe van "gemeenschappelijkheid". Bij het aangaan van het huwelijk of bij het kiezen van het huwelijksstelsel opteren de echtgenoten bewust voor dat stelsel. Daarom is het ook begrijpelijk dat de meerderheidsopvatting een onderscheid maakt tussen de periodes vóór, tijdens en na het huwelijk. Bij de vereffening en verdeling van de huwgemeenschap heeft de andere echtgenoot enkel recht op de vermogenswaarde opgebouwd met gemeenschapsgelden.

Hoofdstuk 2: Hof van Cassatie 24 januari 2011

79. Zoals hierboven vermeld had de meerderheid van de rechtsleer een voorkeur naar een ruime interpretatie van het arrest van 29 mei 1999 van het Grondwettelijk Hof. Maar met het arrest van 24 januari 2011 van het Hof van Cassatie werd hier een einde aan gesteld.

80. Het cassatieberoep is gericht tegen het arrest van 23 oktober 2008, dat gewezen werd door het Hof van Beroep te Gent. In dit laatstgenoemd arrest werd de leer van het Grondwettelijk Hof van 26 mei 1999 uitgebreid tot het kapitaal van de groepsverzekering. Hiertegen werd cassatieberoep ingesteld.

Het Grondwettelijk Hof heeft in haar arrest van 29 mei 1999 uitspraak gedaan over de ongrondwettigheid van artikelen 127 en 128 WLVO, met betrekking tot de individuele levensverzekeringen die in één van de in gemeenschap van goederen gehuwde echtgenoten heeft aangegaan en die de betaling van het kapitaal enkel aan de verzekeringnemer waarborgen. De appelrechters hadden het arrest van het Grondwettelijk Hof toegepast op het kapitaal van de groepsverzekering. Het Hof van Cassatie oordeelt echter dat de groepsverzekering een specifieke verzekering betreft, met de functie van een aanvullend pensioen en een meer collectief karakter heeft dan de individuele levensverzekering. Het onderwerp van de voorliggende rechtsvraag is bijgevolg niet identiek aan dat waarover het Grondwettelijk Hof uitspraak heeft gedaan. Daarom besluit het Hof van Cassatie tot een schending van de artikelen 26, §2, 2° en 28 van de Bijzondere Wet op het Grondwettelijk Hof, die aangeven dat een rechter de door het Grondwettelijk Hof vastgestelde schending niet naar ana-

¹⁰² R. BARBAIX, "Actualia familiaal vermogensrecht" in CENTRUM VOOR BEROEPSVOLMAKING IN DE RECHTEN (ed.), *CBR Jaarboek 2014-2015*, Antwerpen, Intersentia, 73.

logie mag uitbreiden tot een andere rechtsvraag dan hetgeen waarover het Grondwettelijk Hof uitspraak heeft gedaan, ook al heeft die betrekking op dezelfde wetsbepaling.¹⁰³

81. Vanwege de uitspraak van het Hof van Cassatie ontstond er discussie in de praktijk omtrent het statuut van de verzekeringsproducten die in feite spaarverrichtingen zijn en omtrent het statuut van de groepsverzekering in een gemeenschapsstelsel.

Hoofdstuk 3: Grondwettelijk Hof 27 juli 2011

82. Met het arrest van het Grondwettelijk Hof van 27 juli 2011 wordt een einde gebracht aan de onrust in de praktijk omtrent het huwelijksvermogensrechtelijk statuut van de groepsverzekeringen.

Het vraagstuk van de huwelijksvermogensrechtelijke kwalificatie van een groepsverzekering van een onder een gemeenschapsstelsel gehuwde echtgenoot maakt het voorwerp uit van een diepgaande betwisting in rechtsleer en rechtspraak. Oorzaak hiervan is de "gemengde aard" van een groepsverzekering, die deels een vorm van verplicht sparen uitmaakt en anderzijds een aanvullend pensioen voor werknemers vormt.

3.1 Feiten

83. Het Grondwettelijk Hof sprak zich uit over de grondwetsconformiteit van de artikelen 127 en 128 WLVO met betrekking tot groepsverzekeringen. De volgende feiten liggen hierbij ten grondslag. Op 14 mei 2002 sprak de rechtbank van eerste aanleg te Brussel de echtscheiding uit. Tijdens de vereffening en verdeling heerste er discussie over het kapitaal van de groepsverzekering van de man. Volgens hem behoort dit kapitaal op basis van artikel 1401, 4° BW tot zijn eigen vermogen, volgens de vrouw vormt het op basis van artikel 1405, 1° BW een gemeenschappelijk goed. Bij vonnis van 22 oktober 2007 heeft de rechtbank de staat van vereffening gehomologeerd mits verrekening van de groepsverzekering van de man, derwijze dat de concrete afkoopwaarde op het ogenblik van de ontbinding van de huwgemeenschap in de gemeenschap moet worden opgenomen en tussen de partijen dient te worden verrekend. Tegen dat vonnis werd beroep aangetekend. Het Hof van Beroep te Brussel stelde bij arrest van 30 juni 2010 twee prejudiciële vragen aan het Grondwettelijk Hof met betrekking tot de artikelen 127 en 128 WLVO. De tweede prejudiciële vraag had eveneens artikel 148, §3 WLVO tot voorwerp, maar dat werd onontvankelijk bevonden.

¹⁰³ Cass (3^e k.) 24 januari 2011, AR C.09.0635.N, www.juridat.be, overweging 5-8.

3.2 Prejudiciële vragen

De eerste prejudiciële vraag luidt als volgt:

"Schenden de artikelen 127 en 128 van de wet van 25 juni 1992 op de landverzekerings-overeenkomst de artikelen 10 en 11 van de Grondwet in zoverre aldus een verschil in behandeling zou worden ingesteld tussen de onder een stelsel van gemeenschap van goederen gehuwde titularis van een (verplichte) groepsverzekering gesloten door diens werkgever en waarvan de uitkering aan de aangesloten werknemer toekomt wanneer hij een bepaalde leeftijd bereikt wiens uitkering bestempeld wordt als een onderdeel van het actief van de huwgemeenschap dat bij de vereffening-verdeling van de huwgemeenschap in de te verdelen massa moet worden opgenomen en de onder het wettelijk stelsel gehuwde openbare ambtenaar wiens uitkering ten titel van wettelijk pensioen als een eigen goed wordt beschouwd dat bij de vereffening-verdeling van de huwgemeenschap niet in de te verdelen massa moet worden opgenomen?"

Het Hof start zijn oordeel met de tweede prejudiciële vraag die als volgt luidt:

"Schenden de artikelen 127, 128 en 148, § 3, van de wet van 25 juni 1992 op de landverzekeringsovereenkomst de artikelen 10 en 11 van de Grondwet aldus geïnterpreteerd dat zij tot gevolg hebben dat wanneer twee echtgenoten gehuwd zijn onder een stelsel van gemeenschap van goederen en één van hen beiden aangesloten is bij een groepsverzekering aangegaan door diens werkgever, dit niet voor de echtgenoot van de titularis van de groepsverzekering een kapitaal oplevert maar enkel voor de aangesloten echtgenoot wanneer deze de overeengekomen leeftijd bereikt, en derhalve dat kapitaal hem eigen is en slechts aanleiding geeft tot vergoeding indien de premiebetalingen die ten laste van het gemeenschappelijk vermogen zijn gedaan kennelijk de mogelijkheden ervan te boven gaan?"

3.3 Het arrest

84. Het Grondwettelijk Hof beperkt zich tot het beantwoorden van de tweede prejudiciële vraag en komt opnieuw tot het besluit dat de artikelen 127 en 128 WLVO strijdig zijn met het grondwettelijk gewaarborgd gelijkheidsbeginsel *"doordat zij tot gevolg hebben dat, wanneer twee echtgenoten gemeenschap van goederen hebben, één van beiden een levensverzekering heeft aangegaan om de goede afloop van de terugbetaling van gemeenschappelijke leningen te waarborgen en, nadat die terugbetaling is gedaan, om een kapitaal op te leveren, niet voor de langstlevende echtgenoot van de verzekeringnemer, maar enkel voor deze laatste in geval hij een overeengekomen leeftijd zou bereiken, en bovendien de premies ten laste van de gemeenschappelijke goederen zijn betaald, dat kapitaal eigen is en slechts aanleiding geeft tot vergoeding indien de premiebetalingen die ten laste van het gemeenschappelijk vermogen zijn gedaan 'kennelijk de mogelijkheden ervan te boven gaan'."*

85. In overweging B.6 en B.8.1 geeft het Hof duidelijk de grenzen van haar onderzoek aan. Het is beperkt tot de hypothese van de verplichte groepsverzekering gesloten door de werkgever van één van de echtgenoten en waarvan de premies door de werkgever ten laste worden genomen, waarbij bovendien die groepsverzekering dient voor de financiering van een aanvullend pensioen in de zin van artikel 3, §1, 1° WAP. De beslissing van het Hof betreft dus enkel die hypothese van de verplichte groepsverzekering gesloten door de werkgever.

Deze verplichte groepsverzekering vormt volgens het Hof een spaarverrichting, aangezien het ter financiering van een aanvullend pensioen wordt betaald. Verder overweegt het Hof in B.8.2 dat de groepsverzekering een voordeel vormt voor de werknemer die hij op grond van zijn arbeidsovereenkomst verkrijgt. Dit is zelfs het geval als de premies van de groepsverzekering door de werkgever wordt betaald, en niet op het loon wordt ingehouden. Deze premies maken dus deel uit van het loon, waardoor het als inkomsten uit beroepsbezigheden kan worden beschouwd conform artikel 1405, 1° BW. Het is volgens het Hof dan ook niet redelijk verantwoord dat het kapitaal van de verplichte groepsverzekering zou worden beschouwd als een eigen goed dat slechts aanleiding zou geven tot vergoeding indien de premiebetalingen die ten laste van het gemeenschappelijk vermogen zijn gedaan "kennelijk de mogelijkheden ervan te boven gaan". De artikelen 127 en 128 WLVO schenden bijgevolg het gelijkheids- en non-discriminatiebeginsel.

86. Het Grondwettelijk Hof stelt dat het kapitaal als onderdeel van het actief van de huwgemeenschap bij de vereffening en verdeling in de te verdelen massa moet worden opgenomen. Het Hof is aldus van oordeel dat de groepsverzekering tot de gemeenschap behoort voor wie gehuwd is met het stelsel van gemeenschap van goederen, omdat het deel uitmaakt van het loon. Daardoor moet er een verrekening gebeuren bij echtscheiding. Hiermee breidt het Hof zijn arrest van 26 mei 1999 met betrekking tot de individuele levensverzekering uit tot de groepsverzekering. Dit brengt verstreckende gevolgen met zich mee.¹⁰⁴

Het arrest van het Grondwettelijk Hof van 27 juli 2011 had zich uitgesproken over het statuut van de groepsverzekering, maar had tegelijk ook vele bijkomende vragen doen ontstaan. Omdat de groepsverzekering een vorm van aanvullend pensioen uitmaakt, zijn de nieuwe regels bovendien niet beperkt tot de groepsverzekeringen, maar is een algemene regeling voor iedere vorm van aanvullend pensioen uitgewerkt.¹⁰⁵

¹⁰⁴ GwH 27 juli 2011, nr. 136/2011, overweging B.11.1.; C. HENDRICKX, "Groepsverzekering: wat bij echtscheiding?" (noot onder GwH 27 juli 2011), *RABG* 2011, afl. 19, 1361.

¹⁰⁵ R. BARBAIX, "Individuele levensverzekeringen en aanvullende pensioenen in het nieuwe huwelijksvermogensrecht", *TEP* 2014, afl. 3-4, 273.

3.4 Interpretatie van het arrest

3.4.1 Toepassing verzekeringswet?

87. In de eerste plaats rees de vraag of de artikelen 127 en 128 WLVO wel van toepassing waren op de groepsverzekering.

88. Ondanks de kritiek lijkt de meerderheid toch de toepassing van de artikelen 127 en 128 WLVO op de groepsverzekering te aanvaarden. Ook de rechtspraak die de draagwijdte van het arrest van het Grondwettelijk Hof van 26 mei 1999 uitbreidde tot de groepsverzekering, verklaarde hierdoor de artikelen 127 en 128 WLVO er impliciet op van toepassing.¹⁰⁶

Het is duidelijk dat de wetgever niet de intentie had om de groepsverzekering te omvatten in de artikelen 127 en 128 WLVO. Dit blijkt ook uit het feit dat de Wet Landverzekeringsovereenkomsten geen bepalingen bevat omtrent de groepsverzekering. Sinds het arrest van het Grondwettelijk Hof van 27 juli 2011 is de voorliggende discussie niet meer relevant. Indien de artikelen 127 en 128 WLVO van toepassing zijn op de groepsverzekering, zal wegens de vastgestelde schending van het gelijkheidsbeginsel het gemeen huwelijksvermogensrecht moeten worden toegepast om het statuut van de groepsverzekeringskapitaal te bepalen. Zijn de artikelen niet van toepassing op de groepsverzekering, zal eveneens het algemeen huwelijksvermogensrecht determinerend zijn.¹⁰⁷

3.4.2 Statuut: Loon of Pensioen?

In de rechtspraak en rechtsleer was er ook discussie omtrent het statuut van de groepsverzekering, moet het als loon of als pensioen worden gekwalificeerd? Hierbij gaat de discussie eigenlijk over het feit of een huwelijksvermogensrechtelijke benadering van het aanvullend pensioen (de groepsverzekering) wel kan.

89. Het arrest van 27 juli 2011 ging dus over een verplichte groepsverzekering aangegaan door de werkgever die ook instond voor de betaling van de premies. Door het feit dat de verplichte groepsverzekering ter financiering van een aanvullend pensioen in een aanvullend inkomen voorziet bij het bereiken van een bepaalde leeftijd, gaat het volgens het Grondwettelijk Hof om een spaarverrichting. De door de werkgever betaalde bijdragen maken deel uit van het loon, zodat het kapitaal gemeenschappelijk is op basis van artikel 1405, 1 BW. In een arrest van 30 november 2012 oordeelde het Hof van Cassatie dat dezelfde principes gelden ongeacht of de premies door de werkgever dan wel door de werknemer zijn betaald.¹⁰⁸ Het groepsverzekeringskapitaal kan bijgevolg niet als een eigen goed worden beschouwd en is slechts vergoeding verschuldigd aan het ge-

¹⁰⁶ *Supra* vn. 105.

¹⁰⁷ C. HENDRICKX, "Groepsverzekering: wat bij echtscheiding?" (noot onder GwH 27 juli 2011), *RABG* 2011, afl. 19, 1361.; B. SCHEERS, "Het statuut van de groepsverzekering ter financiering van een aanvullend pensioen in een stelsel van gemeenschap van goederen" in *Not.Fisc.M* 2012, Jrg. 23, 300.; C. DEVOET, "La Coeur constitutionnelle, l'assurance groupe et les régimes matrimoniaux", *T. Verz.* 2011, 395.

¹⁰⁸ Cass. 30 november 2012, *Pas.* 2012, 2377.; R. BARBAIX, "Actualia familiaal vermogensrecht" in *CENTRUM VOOR BEROEPSVOLMAKING IN DE RECHTEN* (ed.), *CBR Jaarboek 2014-2015*, Antwerpen, Intersentia, 74.

meenschappelijk vermogen indien de ten laste genomen premies kennelijk de mogelijkheden van het gemeenschappelijk vermogen te boven gaan.¹⁰⁹

Overeenkomstig artikel 2 van de Loonbeschermingswet omvat het begrip loon: *“het loon in geld waarop de werknemer ingevolge zijn dienstbetrekking recht heeft ten laste van de werkgever”*. Aangezien dit artikel ruim wordt geïnterpreteerd, valt ook de groepsverzekering eronder: de groepsverzekering maakt immers deel uit van het loon als tegenprestatie voor arbeid. Deze werkgeversbijdragen worden in het sociaal en fiscaal recht niet steeds als loon beschouwd, maar dit doet volgens SCHEERS geen afbreuk aan het huwelijksvermogensrechtelijk statuut ervan. Deze zienswijze werd bevestigd door de rechtsleer en werd meermaals in de rechtspraak toegepast.¹¹⁰

90. Een andere strekking in de rechtsleer verdedigt evenwel dat de groepsverzekering als aanvullend pensioen eigen is ingevolge artikel 1401, 4 BW. Hierbij wordt de groepsverzekering als pensioen gekwalificeerd, dat eigen is van één van de echtgenoten. A contrario komt het kapitaal dat wordt uitgekeerd wel aan de gemeenschap toe. DEVOET beargumenteert dat een spaarverrichting gekenmerkt wordt door vrijwilligheid en beschikbaarheid, hieraan voldoet de groepsverzekering niet. Volgens hem blijft het recht op pensioen eigen, zonder dat vergoeding verschuldigd is aan de huwgemeenschap.¹¹¹

Maar deze stelling wordt afgewezen. Enerzijds spreekt artikel 1401, 4 BW duidelijk over het “recht op pensioen”. De uitkering van de groepsverzekering is, in tegenstelling tot het recht op pensioen, een aanwinst en moet worden gekwalificeerd als gemeenschapsgoed. Anderzijds dient het begrip “pensioen” in dit artikel strikt geïnterpreteerd te worden, waaronder enkel de eerste pensioenpijler, zijnde het wettelijk pensioen, mag begrepen worden.¹¹² Daarnaast is de groepsverzekering niet gebaseerd op een systeem van solidariteit en repartitie, maar op een arbeidsovereenkomst en kapitalisatie. Het is doorslaggevend dat de werknemer ingevolge zijn arbeidsovereenkomst recht heeft op het groepsverzekeringskapitaal, als tegenprestatie voor zijn arbeid.¹¹³

Daartegenover vindt HENDRICKX dat het toepassingsgebied van artikel 1404, 4 BW niet beperkt moet blijven tot de wettelijke pensioenen. Wanneer de gemeenschap ontbonden wordt op het ogenblik dat de aangeslotene zijn aanvullend pensioen nog niet heeft verkregen, is artikel 1401,4 BW van toepassing. Bij echtscheiding is volgens hem ook geen vergoeding verschuldigd aan de huwgemeenschap. Deze denkwijze strookt met die van het Grondwettelijk Hof, omdat het Hof van oordeel is dat de pensioenwaarde op het ogenblik van de echtscheiding, moet verdeeld worden omdat het om een gemeenschappelijke vorm van sparen gaat.¹¹⁴

¹⁰⁹ GwH 27 juli 2011, nr. 136/2011, overweging B.8.1-B.8.3.

¹¹⁰ B. SCHEERS, “Het statuut van de groepsverzekering ter financiering van een aanvullend pensioen in een stelsel van gemeenschap van goederen”, *Not.Fisc.M* 2012, Jrg. 23, 303.

¹¹¹ C. DEVOET, “La Cour Constitutionnelle, l’assurance groupe et les régimes matrimoniaux”, *T.Verz* 2011, afl. 4, 392-393.

¹¹² C. Hendrickx, “Groepsverzekering: wat bij echtscheiding?” (noot onder GwH 27 juli 2011), *RAGB* 2011, 1361-1362.

¹¹³ F. BUYSENS en V. ALLAERTS, “Het Grondwettelijk Hof beslecht: het groepsverzekeringskapitaal valt in de huwgemeenschap. Praktische gevolgen: goed of slecht?” in DECLERCK, C. en PINTENS, W., *Patrimonium* 2012, Antwerpen, Intersentia, 2012, 160-161.

¹¹⁴ *Supra* vn. 112.

91. Er bestond geen discussie over het feit dat, geen beroep kon worden gedaan op artikel 1400, 7° BW. Bij een strikte lezing van dat artikel, vallen enkel rechten van een personenverzekering die door de echtgenoot zelf werd bedongen eronder. Daarnaast werd dat artikel ook impliciet opgeheven door de wetgever bij de invoering van de artikelen 127 en 128 WLVO. Het arrest van het Grondwettelijk Hof kan het opgeheven artikel immers niet doen herleven.

3.4.3 *Gevolgen van het statuut*

92. De gevolgen van het arrest van 27 juli 2011 met betrekking tot het statuut van het groepsverzekeringskapitaal lopen parallel aan deze met betrekking tot het statuut van het kapitaal van de individuele verzekering (*cfr.* arrest van 29 mei 1999). Maar in dit geval wordt de wettelijke grondslag duidelijk aangegeven door het Grondwettelijk Hof.

93. De aanspraken op de groepsverzekering dienen te worden opgesplitst in een eigen, voorhuwelijks en een gemeenschappelijk, huwelijks deel. Hiervoor worden de algemene regels van het huwelijksvermogensrecht nageleefd.¹¹⁵

A. De uitkering tijdens het huwelijk

94. Indien de groepsverzekeringskapitaal wordt uitgekeerd tijdens het huwelijk, valt het in de huwgemeenschap op basis van artikel 1405,1 BW. Hetzelfde geldt voor voorschotten en afkoopwaarden. Het Grondwettelijk Hof oordeelde immers dat dergelijke verzekeringsprestatie een onderdeel vormt van het loon.

Als het huwelijk later toch wordt ontbonden, zal het kapitaal in de vereffening en verdeling worden opgenomen als een gemeenschappelijk actiefbestanddeel. Er is hierbij geen vergoeding door het gemeenschappelijk vermogen aan het eigen vermogen van de echtgenoot-titularis verschuldigd op basis van artikel 1434 BW. Wel zal op basis van 1432 BW een vergoeding verschuldigd zijn aan de huwgemeenschap indien het eigen vermogen van een echtgenoot werd verrijkt, doordat het ontvangen groepsverzekeringskapitaal intussen (deels) uitgegeven werd. In voorkomend geval zal hierbij ook de meerwaarde moeten worden vergoed krachtens artikel 1435 BW.¹¹⁶

B. De uitkering na het huwelijk

Indien de groepsverzekering nog lopende is op het moment dat de huwgemeenschap tussen echtgenoten wordt ontbonden, zal net als bij de individuele levensverzekering een splitsing gebeuren

¹¹⁵ Cass. 30 november 2012, www.cass.be ; BARBAIX, R., "Groepsverzekeringen en familiaal vermogensrecht: een nieuwe invalshoek (?)", in BARBAIX, R., WEYTS, B. EN WUYTS, D., (eds.), *De groepsverzekering als aanvullend pensioen*, Antwerpen, Intersentia, 2014, 120.

¹¹⁶ C. DEVOET, "Pensions complémentaires et régimes matrimoniaux", *Ren.gén.enr.not* 2012, 127. ; B. SCHEERS, "Het statuut van de groepsverzekering ter financiering van een aanvullend pensioen in een stelsel van gemeenschap van goederen", *Not.Fisc.M* 2012, Jrg. 23, 303.

tussen recht (eigen aan de echtgenoot-titularis) en kapitaal (gemeenschappelijk). Bij de vereffening en verdeling van de huwgemeenschap zal bijgevolg rekening moeten worden gehouden met de vermogenswaarde van dit kapitaal.¹¹⁷

C. Voorhuwelijkse groepsverzekering

95. Ook blijft de onduidelijkheid betreffende de groepsverzekering die reeds vóór het huwelijk werd afgesloten maar die verder loopt tijdens het huwelijk bestaan.

Er bestaan twee strekkingen over het statuut van de voorhuwelijkse groepsverzekering. De eerste strekking stelt dat het groepsverzekeringskapitaal voor het geheel eigen is krachtens artikel 1399, eerste lid BW, maar ten belope van de door gemeenschapsgelden gefinancierde bijdragen is een vergoeding verschuldigd aan het gemeenschappelijk vermogen overeenkomstig artikel 1435 BW.¹¹⁸ Andere auteurs maken een splitsing pro rata temporis: het gedeelte opgebouwd voor het huwelijk is eigen, en het gedeelte opgebouwd tijdens het huwelijk is gemeenschappelijk. Wat aan welk vermogen toekomt, wordt bepaald volgens de verhouding van het aantal jaren huwelijk tot het totaal van de jaren waarin bijdragen voor de groepsverzekering werden betaald. Exacte bedragen worden buiten beschouwing gelaten. Deze tweede strekking werd reeds gevolgd door het Hof van Cassatie in zijn arrest van 30 november 2012.¹¹⁹

3.4.4 Welke waarde?

96. In de praktijk rees ook de vraag welke waarde in aanmerking dient te worden genomen bij de vereffening en verdeling van het gemeenschapsstelsel. Ook de tijdstip waarop deze waarde moet worden begroot werd in vraag gesteld.

In de rechtspraak en rechtsleer is men het erover eens dat enkel de nettowaarde van het groepsverzekeringskapitaal in aanmerking komt. Dit houdt in dat de premies die werden betaald door middel van arbeidsinkomsten worden samengevoegd en vervolgens solidariteits- en socialezekerheidsbijdragen hiervan worden afgetrokken. De nettowaarde moet worden begroot op het ogenblik van de verdeling (artikel 890 BW).¹²⁰

¹¹⁷ *Supra* vn. 116.

¹¹⁸ Cass. 30 november 2012, *Pas.* 2012, 2377. ; Brussel 16 november 2010, 2007/AR/1405 ; C. Hendrickx, "Groepsverzekering: wat bij echtscheiding?" (noot onder GwH 27 juli 2011), *RAGB* 2011, 1361-1362.; F. BUYSSENS en V. ALLAERTS, "Het Grondwettelijk Hof beslecht: het groepsverzekeringskapitaal valt in de huwgemeenschap. Praktische gevolgen: goed of slecht?" in DECLERCK, C. en PINTENS, W., *Patrimonium 2012*, Antwerpen, Intersentia, 2012, 164.; L. DE SCHRIJVER, "Huwelijksvermogensrecht: groeps- en pensioenspaarverzekeringen" in WYLLEMAN, A. (ed.), DE SCHRIJVER, L., WILLEMOT, C., *Rechtskroniek voor het notariaat – deel 23*, Brugge, die Keure, 2013, 70.; B. SCHEERS, "Het statuut van de groepsverzekering ter financiering van een aanvullend pensioen in een stelsel van gemeenschap van goederen", in *Not.Fisc.M* 2012, Jrg. 23, 304 ; U. CERULUS, "Noot – Het statuut van het groepsverzekeringskapitaal in een gemeenschapsstelsel: het Grondwettelijk Hof hakt de knoop door", *T.Fam.* 2012, 25.

¹¹⁹ *Supra* vn. 118.

¹²⁰ U. CERULUS, "Noot – Het statuut van het groepsverzekeringskapitaal in een gemeenschapsstelsel: het Grondwettelijk Hof hakt de knoop door", *T.Fam.* 2012, 26.

Indien de uitkering of afkoop van het verzekeringskapitaal plaatsvindt vóór de ontbinding van de huwgemeenschap wordt de waarde van het verzekeringskapitaal dus als actiefbestanddeel opgenomen in de vereffening en verdeling.¹²¹ Wanneer de huwgemeenschap wordt ontbonden en de groepsverzekering op dat ogenblik nog niet werd uitgekeerd, noch afkoopbaar is of de verzekerde echtgenoot niet tot afkoop wenst over te gaan, zal met de afkoopwaarde ervan rekening moeten worden gehouden. Dit houdt dus in dat de nettowaarde mathematisch dient te worden berekend. Hierbij is het van belang dat er enkel rekening kan worden gehouden met de elementen en omstandigheden gekend op het ogenblik van de vereffening en verdeling.¹²²

3.4.5 Wijze van verrekening

97. Er zijn drie handelswijzen mogelijk voor de notaris om een groepsverzekering te vereffenen en te verdelen.

Bij de eerste manier wordt de groepsverzekering onmiddellijk afgekocht. Hierbij wordt de afkoopwaarde van de verzekering in de vereffening en verdeling van het gemeenschappelijk vermogen opgenomen. Elk van de echtgenoten bekomt de helft van het kapitaal. Voor de vervroegde afkoop wordt vaak niet gekozen omdat het gewoonweg niet tot de mogelijkheden behoort en het vaak ook verbonden is aan zeer nadelige voorwaarden. Dit bleek ook uit ons gesprek met de notarissen en actuaris mr. Rubens: de optie van onmiddellijke verrekening via afkoop bestaat in de praktijk helemaal niet, er is een verbod op vroegtijdige afkoop van het groepsverzekeringskapitaal (*Supra* nr.22 en *Infra* nr. 137 ev.).¹²³

Vaak opteert men voor één van de volgende mogelijkheden: ofwel wordt er onmiddellijk verrekend ofwel wordt de verrekening uitgesteld tot op het ogenblik van de effectieve uitkering van het verzekerd kapitaal. Bij de eerst genoemde mogelijkheid wordt de afkoopwaarde van de groepsverzekering rekenkundig vastgesteld en vervolgens aan de te verdelen massa toegevoegd. Maar zoals hierboven vermeld, is deze optie niet mogelijk door het verbod op vroegtijdige afkoop.¹²⁴

De laatst genoemde oplossing houdt een vorderingsrecht in, waardoor de echtgenoten zich ten opzichte van elkaar in een afhankelijke positie bevinden. Dat vorderingsrecht wordt toegekend aan de echtgenoot niet-titularis ten belope van de helft van het bedrag van de groepsverzekering. Wanneer de ex-echtgenoot de pensioengerechtigde leeftijd bereikt, dient hij de helft van de door hem verkregen kapitaal van de groepsverzekering door te storten aan zijn voormalige partner. De

¹²¹ DECLERCK, C., "Actuele ontwikkelingen in het familiaal vermogensrecht in het licht van de rechtspraak van het Grondwettelijk Hof en het Hof van Cassatie" in BUYSENS, F. en VERBEKE, A.L. (eds.), *Notariële actualiteit 2012-2013*, Antwerpen, Intersentia, 2013, 220.

¹²² B. SCHEERS, "Het statuut van de groepsverzekering ter financiering van een aanvullend pensioen in een stelsel van gemeenschap van goederen", *Not.Fisc.M* 2012, Jrg. 23, 303.

¹²³ C. VERGAUWEN, K. VERACHTERT, "Het lot van de groepsverzekering bij de vereffening-verdeling van een gemeenschapsstelsel na echtscheiding" in R. BARBAIX, N. CARETTE (eds.), *Tendensen vermogensrecht 2015*, Antwerpen, Intersentia, 2015, 316-317.

¹²⁴ U. CERULUS, "Noot - Het statuut van het groepsverzekeringskapitaal in een gemeenschapsstelsel: het Grondwettelijk Hof hakt de knoop door", *T.Fam.* 2012, 26.

vermogenswaarde van de groepsverzekering wordt dus niet dadelijk opgenomen in de vereffening en verdeling.¹²⁵

3.4.6 *Fiscaliteit bij afrekening*

98. Op het ogenblik van de uitkering van het groepsverzekeringskapitaal moet ook met de fiscaliteit rekening worden gehouden. Bij de vereffening en verdeling van de huwgemeenschap moet enkel rekening worden gehouden met de elementen en omstandigheden op dat ogenblik. Aangezien een vroegtijdige afkoop niet tot de mogelijkheden behoort en de begunstigde van de groepsverzekering ook niet tot een vroegtijdige afkoop kan worden gedwongen, komt het fiscaal aspect slechts bij de uitbetaling van het groepsverzekeringskapitaal ter sprake. Maar dan is het probleem dat de notaris op dat moment niet kan weten tegen welk percentage de latere pensioenuitkering zal belast worden. Om deze problematiek te voorkomen besluit het Hof van Beroep te Brussel dat het fiscale tarief van 33% toegepast moet worden.¹²⁶

3.5 Besluit

99. In haar arrest van 27 juli 2011 oordeelde het Grondwettelijk Hof dat de artikelen 127 en 128 WLVO de artikelen 10 en 11 van de Grondwet schenden. Het Hof oordeelde daarnaast dat bij echtgenoten, gehuwd onder een stelsel van gemeenschap van goederen, de prestaties van een groepsverzekering die ten voordele van één van de echtgenoten werd aangegaan, als inkomsten uit beroepsbezigheden moeten worden gekwalificeerd en bij toepassing van artikel 1405, 1 BW in het gemeenschappelijk vermogen vallen. Bij de ontbinding van het huwelijk dient het inmiddels opgebouwde groepsverzekeringskapitaal dan ook te worden verrekend. Over de wijze van verdeling bestaat er geen eensgezindheid, maar we weten wel dat een vroegtijdige afkoop van de vermogenswaarde verboden is. De verzekeraar keert het groepsverzekeringskapitaal immers pas uit bij het bereiken van de pensioenleeftijd. Om de onzekerheid weg te werken zou een overeenkomst hieromtrent een goede optie zijn. Hierin kan de echtgenoot-titularis bepalen dat hij op het moment dat hij de uitkering van de groepsverzekering ontvangt, een deel ervan doorstort aan de ex-echtgenoot. Dan moet er uiteraard een nieuwe berekening gebeuren waarbij bepaald wordt welke waarde pro rata tijdens de periode van het huwelijk werd verworven. In dit opzicht volgen we dus de strekking van TORFS.¹²⁷

¹²⁵ L. DE SCHRIJVER, "Huwelijksvermogensrecht: groeps- en pensioenspaarverzekeringen" in A. WYLLEMAN (ed.), L. DE SCHRIJVER, C. WILLEMOT, *Rechtskroniek voor het notariaat – deel 23*, Brugge, die Keure, 2013, 74.

¹²⁶ Brussel 16 november 2010, 2007/AR/1405 ; U. CERULUS, "Noot – Het statuut van het groepsverzekeringskapitaal in een gemeenschapsstelsel: het Grondwettelijk Hof hakt de knoop door", *T.Fam.* 2012, 26.; F. BUYSSENS, V. ALLAERTS, "Het Grondwettelijk Hof beslecht: het groepsverzekeringskapitaal valt in de huwgemeenschap. Praktische gevolgen: goed of slecht?" in C. DECLERCK, W. PINTENS, *Patrimonium 2012*, Antwerpen, Intersentia, 2012, 167-168. ;

¹²⁷ TORFS, N., "Hoe moeten tijdens het huwelijk verworven rechten in een groepsverzekering bij de verdeling van het gemeenschappelijk vermogen worden betrokken?", *TBBR* 2010, afl. 7, 332.

DEEL III: ALTERNATIEVEN?

100. In deel II van deze masterproef hebben we gezien dat er veel discussie kan ontstaan door een misvatting van de wetgever. Hierdoor zijn er verschillende strekkingen in de rechtspraak en rechtsleer, die elk hun eigen “juiste” visie hebben. In deel III onderzoeken we of er alternatieven dan wel voorstellen bestaan die een einde of een verbetering kunnen brengen aan de problematiek rond het aanvullend pensioen en het huwelijksvermogensrecht.

Eerst gaan we op zoek naar remedies in België. We bespreken het “nieuwe” huwelijksvermogensrecht en de rol van de notaris. Daarnaast gaan we ook enkele situaties uit de praktijk na.

Tot slot onderzoeken we het pensioenstelsel en huwelijksvermogensrecht van een paar andere landen.

Hoofdstuk 1: Nieuwe huwelijksvermogensrecht?

1.1 Doelstelling

101. Het is duidelijk dat de huidige situatie, dat veel rechtsonzekerheid en discussie teweegbrengt, niet kan blijven voortduren. Omdat het Grondwettelijk Hof de artikelen 127 en 128 WLVO ongrondwettelijk heeft verklaard, wat betreft de individuele “gemengde” levensverzekeringen (in zoverre de premies betaald worden met gemeenschapsgelden) en de groepsverzekeringen, is het essentieel dat er meer duidelijkheid komt. Reeds geruime tijd worden er inspanningen verricht om een hervorming van het huwelijksvermogensrecht door te voeren.

Onder leiding van de vorige minister van Justitie, Annemie TURTELBOOM probeerde de regering met het wetsontwerp van 20 augustus 2013 de bestaande ongrondwettigheden en daarbij gepaard gaande onduidelijkheden weg te werken. Zo werd in het wetsontwerp de ongrondwettelijk verklaarde artikelen 127 en 128 WLVO opgeheven en werd een nieuwe grondwetconforme regeling in het Burgerlijk Wetboek geïmplementeerd. Hieruit vloeide ook de noodzaak voort om meerdere regels van het huwelijksstelsel van gemeenschap verder aan te passen. In de eerste plaats werden de regels die, in een gemeenschapsstelsel bepalen welke goederen tot het gemeenschappelijk vermogen behoren, bijgestuurd. Het begrip aanwinsten werd hiervoor nauwkeuriger en actueler omschreven. Verder werden ook een aantal regels met betrekking tot de vergoedingsrekeningen in een gemeenschapsstelsel herschreven en werden oplossingen met betrekking tot de gevolgen van de echtscheiding voorgesteld. Er is onder andere een wijziging van artikel 301 BW om te verduidelijken dat de uitkering na echtscheiding ook compensatoir kan zijn ten voordele van de economisch zwakste ex-echtgenoot die om familiale redenen zijn professionele loopbaan heeft onderbroken of beperkt en daardoor minder pensioenrechten heeft kunnen opbouwen.¹²⁸

102. Bij het wetsontwerp stellen we ons meteen de vraag waarom de wetgever ervoor opteert om de regeling van de aanvullende pensioenen in het Burgerlijk Wetboek op te nemen. Wel, de

¹²⁸ Memorie van Toelichting: *Parl. St.* Kamer 2012-2013, nr. 2998/001, 5 ev.

wetgever is van mening dat deze regels nooit in de WLVO hebben thuis gehoord, deze wet regelt immers de verhoudingen tussen de verzekeraar en verzekeringsnemer en tussen verzekeraar en begunstigde van de levensverzekering (en groepsverzekering), maar zeker niet de verhoudingen tussen de verzekeringsnemer en de echtgenoot. Deze nieuwe regeling wordt bij de bepalingen van het wettelijk stelsel (artikel 1390 BW ev.) geplaatst, zodoende zijn deze nieuwe regels van toepassing op alle echtgenoten die gehuwd zijn onder een gemeenschapsstelsel, voor zover ze zelf bij huwelijksovereenkomst geen afwijkende regeling hebben voorzien.¹²⁹

103. Maar helaas werd het wetsontwerp in de korte legislatuur niet meer goedgekeurd. Toch wordt het wetsontwerp in deze masterproef kort besproken, zodat we kunnen bestuderen welke voorstellen de regering had betreffende de problematiek van het aanvullend pensioen en het huwelijksvermogensrecht.¹³⁰

104. Het wetsontwerp splitst de nieuwe regels op in enerzijds een regeling inzake het statuut van het aanvullend pensioen en anderzijds een regeling inzake de gevolgen van de echtscheiding. Maar eerst bekijken we de definiëring van het begrip “aanwinsten”.

1.2 Het begrip aanwinsten

105. Aanwinsten zijn het essentieel onderdeel van het gemeenschappelijk vermogen in het wettelijk stelsel. Het slaat terug op het vermogen dat tijdens het huwelijk is opgebouwd uit de inkomsten en besparingen van de echtgenoten, en de goederen die ze met deze inkomsten en besparingen verkregen hebben. Dit begrip werd in het wetsontwerp nauwkeuriger en actueler omschreven. Zodoende kan er geen discussie meer bestaan over het feit of de aanvullende pensioenen wel of niet tot de aanwinsten. Het wetsontwerp bepaalt duidelijk van wel.

Het wetsontwerp vervangt artikel 1405 BW als volgt: *“Tot het gemeenschappelijk vermogen behoren de aanwinsten van de echtgenoten. Aanwinsten zijn:*

- 1. de inkomsten uit de beroepsbezigheden van elk der echtgenoten, alle inkomsten of vergoedingen die ze vervangen of aanvullen, evenals de inkomsten uit openbare of particuliere mandaten;*
- 2. de inkomsten van eigen goederen van ieder van de echtgenoten;*
- 3. de inkomsten van gemeenschappelijke goederen;*
- 4. de goederen geschonken of vermaakt aan de twee echtgenoten samen of aan een van hen onder beding dat die goederen gemeenschappelijk zullen zijn;*
- 5. de goederen die de echtgenoten, samen of afzonderlijk, rechtstreeks of onrechtstreeks verwerven met goederen zoals in de vorige alinea’s vermeld;*
- 6. de goederen waarvan niet bewezen is dat ze aan een der echtgenoten eigen zijn ingevolge enige wetsbepaling.”.*

¹²⁹ Memorie van Toelichting: *Parl. St.* Kamer 2012-2013, nr. 2998/001, 10-11.

¹³⁰ Wetsontwerp tot wijziging van artikel 301 van het Burgerlijk Wetboek en van diverse bepalingen inzake het huwelijksvermogensrecht, *Parl. St.* Kamer 2012-2013, nr. 2998/001.

Naast deze 'algemene' beschrijving van het begrip aanwinsten worden ook twee artikels bijgevoegd, namelijk artikel 1405/1 en 1405/2. Deze gaan specifiek over de individuele levensverzekering en respectievelijk het aanvullend pensioen. Wij bespreken enkel de regeling betreffende de aanvullende pensioenen.

1.3 Het huwelijksvermogensrechtelijk statuut

106. In het wetsontwerp van 20 augustus 2013 wordt een afzonderlijk huwelijksvermogensrechtelijk regime voorgesteld voor de aanvullende pensioenen in de tweede pensioenpijler. De wetgever volgt hierbij de logica van de wettelijke pensioenen en implementeert hiervoor een nieuw artikel 1405/2 in het Burgerlijk Wetboek. Het principe is dat wat tijdens het huwelijk wordt ontvangen in de gemeenschap valt, hetgeen daarna wordt ontvangen valt in het eigen vermogen zonder vergoeding. Aansluitend daarop zijn ook andere bepalingen gewijzigd.

1.3.1 Toepassingsgebied

107. In de memorie van toelichting geeft de regering een opsomming van wat zij verstaan onder aanvullende pensioenen. In grote lijnen gaat het voor werknemers over de aanvullende pensioenen zoals gedefinieerd in de WAP, hieronder vallen dus de groepsverzekeringen.

108. De nieuwe regels inzake aanvullende pensioenen zijn geïntegreerd in het wettelijk stelsel. Ze zijn bijgevolg van toepassing op alle echtgenoten die gehuwd zijn onder een gemeenschapsstelsel, tenzij ze daarvan bij huwelijkscontract zijn afgeweken.

1.3.2 Het uitgangspunt

109. De wetgever hakt de knoop door en maakt een principiële onderscheid tussen individuele levensverzekeringen en aanvullende pensioenen. De wetgever opteert voor een aparte regeling, en wijkt af van de visie die het Hof van Cassatie en het Grondwettelijk Hof hieromtrent hebben. Zij hanteerden dezelfde principes en stelden dat ook de groepsverzekering als een spaarmaatregel moet worden gezien. De wetgever is anders van oordeel en vindt dat er tussen beide systemen essentiële verschillen zijn die een totaal onderscheiden benadering vereisen. De onderscheiden benadering wordt door de wetgever verklaard door het feit dat de groepsverzekeringen krachtens de WAP aanvullende pensioenen zijn en niet als spaarverrichting kunnen gekwalificeerd worden. De aangeslotenen kunnen uiteindelijk zelf niet beslissen over het bedrag dat gespaard wordt, over hoe het geld wordt belegd en wanneer ze erover kunnen beschikken. Het wordt volledig door de wetgever of de sector bepaald in het pensioenreglement, waarbij persoonlijke afwijkende bepalingen niet mogelijk zijn.¹³¹

¹³¹ H. CASMAN, "De overwogen hervorming van het familiaal vermogensrecht" in F. BUYSENS, A.L. VERBEKE (eds.), *Notariële actualiteit 2013-2014*, Antwerpen, Intersentia, 2014, 92.; Memorie van Toelichting: *Parl. St. Kamer 2012-2013*, nr. 2998/001, 19-21.

110. Bovendien stelt de wetgever als uitgangspunt voorop dat het regime van de aanvullende pensioenen moeten worden afgestemd op het regime van de wettelijke pensioenen. In plaats van een uniforme regeling, opteerde hij er toch voor om voor de wettelijke pensioenen het bestaande artikel 1401, 4 BW ongewijzigd te laten en voor de aanvullende pensioenen een nieuw artikel 1405/2 BW uit te werken.¹³² In de memorie van toelichting steunt de wetgever zich op de weerlegging van twee argumenten voor de benadering van de groepsverzekering als aanvullend pensioen en niet als spaarverrichting.¹³³

Het eerste argument dat wordt weerlegd volgt de logica van het wettelijk huwelijksstelsel. Het Grondwettelijk Hof en het Hof van Cassatie volgden deze logica. De werkgeversbijdragen maken volgens deze zienswijze deel uit van het inkomen (loon), als tegenprestatie voor de gepresteerde arbeid. In het wettelijk stelsel valt het tijdens het huwelijk verworven inkomen uit arbeid in de huwgemeenschap, het groepsverzekeringskapitaal dat met dat inkomen is opgebouwd komt bijgevolg ook toe aan de huwgemeenschap. Maar de wetgever redeneert dat dit evenzeer het geval is voor bijdragen die verschuldigd zijn voor de opbouw van het wettelijk pensioen in de eerste pensioenpijler. Het wettelijk pensioen is een inkomen dat in de gemeenschap terechtkomt zolang de echtgenoten gehuwd zijn. Na de echtscheiding is het wettelijk pensioen opnieuw volledig eigen. In het wetsontwerp trekt men deze parallel door naar de groepsverzekering in de tweede pensioenpijler. Hetgeen dus doorslaggevend is, is niet om te weten of de premies of bijdragen werden betaald door middel van gemeenschapsgelden. Wat doorslaggevend is, is te weten of het aanvullend pensioen tijdens het huwelijk verschuldigd is, en dus terwijl het gemeenschapsstelsel nog werkzaam is.

Een tweede argument dat wordt aangehaald is dat van de billijkheid. Omwille van de financiële afhankelijkheid van één van de echtgenoten (meestal de vrouw) wordt dit argument vaak aangehaald. De vrouw geeft vaak haar carrière op om te zorgen voor haar gezin, waardoor ze dus ook geen volwaardige pensioenrechten heeft kunnen opbouwen. In geval van echtscheiding zou haar financiële situatie dan ook veel slechter zijn dan die van haar werkende echtgenoot. Dit argument wordt door de wetgever weerlegd. De wetgever erkent de ernst van dit argument, maar stelt voor om dit op te lossen met behulp van een echte pensioencompensatie (*Infra* nr. 124 ev.).

1.3.3 Artikel 1405/2 BW

111. Het nieuw ontworpen artikel 1405/2 BW loopt dus gelijk met het wettelijk pensioen. Dit artikel beperkt zich tot een uitdrukkelijke regeling over de inkomsten uit het aanvullend pensioen. Net zoals bij de wettelijke pensioenen, moet volgens de wetgever ook bij het aanvullend pensioen een onderscheid gemaakt worden tussen het huwelijksvermogensrechtelijk statuut van het recht op het aanvullend pensioen, van de vermogenswaarde ervan en van de inkomsten uit het aanvullend pensioen.

¹³² R. BARBAIX, "Individuele levensverzekeringen en aanvullende pensioenen in het nieuwe huwelijksvermogensrecht", *TEP* 2014, afl. 3-4, 281.

¹³³ Wetsontwerp tot wijziging van artikel 301 van het Burgerlijk Wetboek en van diverse bepalingen inzake het huwelijksvermogensrecht, *Parl. St.* Kamer 2012-2013, nr. 2998/001, 19 ev.

Het principe is als volgt: hetgeen van het aanvullend pensioen wordt uitgekeerd tijdens het huwelijk (rente of eenmalig kapitaal), komt toe aan het gemeenschappelijk vermogen. Alles wat verschuldigd is na de ontbinding van het huwelijksstelsel, komt exclusief en volledig toe aan het eigen vermogen van de pensioengerechtigde echtgenoot. Daarvoor is geen vergoeding verschuldigd aan het gemeenschappelijk vermogen.¹³⁴

112. Dit artikel schrijft voor:

*"§1. Het aanvullend pensioen dat in de vorm van periodieke inkomsten wordt uitgekeerd is een aanwinst en behoort dus tot het gemeenschappelijk vermogen ten belope van de betalingen die **tijdens** het huwelijksstelsel verschuldigd zijn.*

*§ 2. Het aanvullend pensioen dat in de vorm van periodieke inkomsten wordt uitgekeerd komt voor de betalingen die **na ontbinding** van het huwelijksstelsel verschuldigd zijn, exclusief de pensioengerechtigde echtgenoot toe.*

*§ 3. Het aanvullend pensioen dat **tijdens** het huwelijksstelsel in de vorm van een kapitaal wordt uitgekeerd, is een aanwinst en behoort dus tot het gemeenschappelijk vermogen.*

Indien echter, nadat het aanvullend pensioen in de vorm van een kapitaal werd uitgekeerd, het huwelijksstelsel om een andere oorzaak dan het overlijden van de pensioengerechtigde echtgenoot wordt ontbonden, heeft deze echtgenoot recht op een vergoeding ten laste van het gemeenschappelijk vermogen, voor het deel van de totale uitkering dat overeenstemt met de kapitaalswaarde van het aanvullend pensioen waarop hij na de ontbinding gerechtigd is, zoals in artikel 1435/2 bepaald.

*§ 4. Het aanvullend pensioen dat **na de ontbinding** van het huwelijksstelsel in de vorm van een kapitaal aan de pensioengerechtigde echtgenoot wordt uitbetaald, komt uitsluitend deze echtgenoot toe. Aan het gemeenschappelijk vermogen is geen vergoeding noch afkoopwaarde verschuldigd.*

§ 5. Het aanvullend pensioen dat in geval van overlijden van de verzekerde echtgenoot aan de langstlevende echtgenoot wordt uitbetaald, is hem eigen, zonder vergoeding aan het gemeenschappelijk vermogen. Deze bepaling geldt voor ieder aanvullend pensioen, ongeacht of zij in de vorm van een kapitaal of van een rente uitbetaald wordt."

113. Deze regeling maakt dus een onderscheid naargelang:

- de persoon aan wie het aanvullend pensioen wordt uitbetaald: aan de echtgenoot-titularis of aan de langstlevende echtgenoot van de echtgenoot-titularis;
- de wijze waarop het aanvullend pensioen wordt uitbetaald: in de vorm van periodieke uitkeringen (rente) of in de vorm van een eenmalig kapitaal;
- het tijdstip waarop het aanvullend pensioen wordt uitbetaald: gedurende het wettelijk stelsel of na de ontbinding van dit stelsel.

¹³⁴ R. BARBAIX, "Individuele levensverzekeringen en aanvullende pensioenen in het nieuwe huwelijksvermogensrecht", *TEP* 2014, 282.

1.4 De pensioencompensatie in het echtscheidingsrecht

114. Naast de huwelijksvermogensrechtelijke regels, moet met een nieuwe regeling uit het echtscheidingsrecht rekening worden gehouden, namelijk de pensioencompensatie uit het nieuw ontworpen artikel 301bis BW. Omdat de aanvullende pensioenen volgens de zienswijze van de wetgever eigen zijn aan de pensioengerechtigde echtgenoot, probeert de wetgever via de pensioencompensatie onbillijke situaties te vermijden. De pensioencompensatie dient om de solidariteit tussen de echtgenoten te verzekeren ingeval één van de echtgenoten gedurende het huwelijk beperktere pensioenrechten heeft opgebouwd omdat hij tijdens zijn huwelijk zijn professionele activiteiten om familiale redenen heeft beperkt. De echtgenoot kan deze pensioencompensatie vorderen tijdens de vereffening en verdeling van het huwelijksvermogensstelsel. De memorie van toelichting bevat enkele voorbeelden: *Eén van de echtgenoten heeft geopteerd voor deeltijds werk om voor de kinderen beschikbaar te zijn, heeft zijn professionele activiteiten opgeschort of verminderd, gedurende korte of lange tijd, om voor een ziek of gehandicapt kind of een bejaarde ouder te zorgen, of om met zijn echtgenoot naar het buitenland te gaan, enz.*¹³⁵

Maar de Raad van State heeft haar bedenkingen over precisering van het nieuw artikel 301bis BW.¹³⁶ De ontworpen tekst bepaalt dat het kapitaal van de pensioencompensatie "redelijk" moet zijn maar stelt verder geen criteria vast die de rechter in acht moet nemen om te bepalen wat redelijk is. Daarnaast spreekt het wetsontwerp ook niet over de mogelijke overlappingen van de pensioencompensatie met de uitkering tot levensonderhoud. Ook merkt de Raad van State op dat het vaststellen van een kapitaal van pensioencompensatie een gevoelige weerslag kan hebben op het vermogen van de echtgenoot-schuldenaar, aangezien hij nu een kapitaal moet betalen bovenop de verschuldigde onderhoudsuitkering. De ontworpen tekst bevat dus nog onduidelijkheden, die zeker nog moeten worden uitgewerkt.

115. Na de fundamentele opmerkingen van de Raad van State werd de ontworpen regeling over de pensioencompensatie niet bijgesteld maar afgevoerd, wat te betreuren valt.

1.5 Bemerkingen

116. Vooreerst beargumenteert de wetgever in de memorie van toelichting dat de groepsverzekering als aanvullend pensioen hetzelfde lot moet volgen als dat van het wettelijk pensioen. Dit valt te begrijpen door het toenemend belang van de groepsverzekering in het pensioenrecht. Hieruit kan logischerwijze worden afgeleid dat de groepsverzekeringen voortaan ook onderworpen zijn aan de regeling van het wettelijk pensioen. Maar in plaats daarvan opteert de wetgever ervoor om een volledig nieuw artikel uit te werken. Daardoor is er geen consistente regeling.

¹³⁵ R. BARBAIX, "Individuele levensverzekeringen en aanvullende pensioenen in het nieuwe huwelijksvermogensrecht", *TEP* 2014, 286 ev.

¹³⁶ Adv. RvS nr. 53.335/2 van juni 201 bij Wetsontwerp tot wijziging van artikel 301 van het Burgerlijk Wetboek en van diverse bepalingen inzake het huwelijksvermogensrecht, *Parl. St.* Kamer 2012-2013, nr. 2998/001, 54 ev.

Daarnaast kunnen we echter de visie van de wetgever beamen: de wettelijke pensioenen worden in het Belgisch pensioenstelsel tussen de echtgenoten niet gedeeld, waarom zouden we de aanvullende pensioenen dan moeten verdelen? In dit opzicht is de visie van de wetgever volgens ons dus verdedigbaar. De wetgever stelt immers een compensatiemechanisme voor die een tekort aan eigen pensioenbouw van één van de echtgenoten, die zijn beroepsactiviteiten tijdens het huwelijk heeft beperkt, moet compenseren.¹³⁷

117. Voorts kan ook een tweede punt van kritiek geuit worden op het “nieuwe huwelijksvermogensrecht”. Het wetsontwerp is niet in dezelfde lijn met de rechtspraak van het Grondwettelijk Hof en het Hof van Cassatie. Het wetsontwerp stelt als principe voorop dat de aanspraken op het aanvullend pensioen eigen zijn aan de pensioengerechtigde echtgenoot, maar dat de uitkeringen (in kapitaal of rente) gedurende het huwelijksstelsel wel als een aanwinst worden beschouwd en dus in het gemeenschappelijk vermogen toekomen. De wetgever behandelt de aanvullende pensioenen dus op dezelfde wijze als de wettelijke pensioenen. Naar onze mening is dat tegen de beginselen van het wettelijk huwelijksstelsel (nl. de gemeenschappelijkheid, gemeenschap van aanwinsten) en de reeds geruime tijd gevestigde rechtspraak van de hoogste rechtscolleges van ons land.

118. In het “nieuwe” huwelijksvermogensrecht komen ook de principes van het wettelijk huwelijksvermogensstelsel in het gedrang door het nieuw ontworpen artikel 1405/2, §4 BW. Dit artikel bepaalt dat er geen vergoedingsplicht is in de situatie waarin het groepsverzekeringskapitaal als kapitaal werd uitgekeerd na de ontbinding van het huwelijk. En dit ondanks het feit dat de pensioenrechten werden opgebouwd door inkomsten uit arbeid verricht tijdens het huwelijk, die zich in het gemeenschappelijk vermogen bevinden. In de rechtsleer uit BARBAIX dan ook kritiek op deze zienswijze van de wetgever. Zij beargumenteert – net zoals het Grondwettelijk Hof – dat de pensioenrechten worden opgebouwd uit arbeid, waardoor ze dus tot het gemeenschappelijk vermogen behoren krachtens de principes van het wettelijk stelsel (gemeenschap van aanwinsten). Dat de pensioenaanspraken slechts op termijn zullen worden uitbetaald, doet daar geen afbreuk aan. Door deze overweging besluit het Grondwettelijk Hof dan ook dat het kapitaal van de groepsverzekering gemeenschappelijk is. *“Zelfs al worden de premies van de groepsverzekering door de werkgever betaald, en niet op het loon ingehouden, zijn ze een voordeel dat de werknemer uit hoofde van zijn arbeidsovereenkomst verkrijgt. De door de werkgever betaalde bedragen maken deel uit van het loon [...]. De prestaties van een dergelijke verzekering kunnen derhalve als inkomsten uit beroepsbezigheden worden beschouwd, die luidens artikel 1405, 1 BW gemeenschappelijk zijn.”*¹³⁸

119. De zienswijze van de wetgever strookt volgens ons niet met de principes van het wettelijk huwelijksvermogensstelsel. De pensioenrechten werden uiteindelijk opgebouwd met gemeenschapsgelden, indien het als eigen goed zou worden beschouwd moet hier ook een vergoedingsplicht tegenover staan. Daarnaast begrijpen we ook niet waarom de wetgever de rechtspraak van het Grondwettelijk Hof achterwege laat.

¹³⁷ A. TURTELBOOM, H. CASMAN, “Geïntegreerde tekst van het voorontwerp van wet tot hervorming van diverse bepalingen inzake het huwelijksvermogensrecht”, *TEP* 2014, 213.

¹³⁸ GwH 27 juli 2011, overweging B.8.2 – B.8.3. ; R. BARBAIX, “Individuele levensverzekeringen en aanvullende pensioenen in het nieuwe huwelijksvermogensrecht”, *TEP* 2014, afl. 3-4, 285-286.

120. Tot slot delen we ons voorstel mee waarbij de zogenaamde pensioensplit uit Nederland (*Infra* nr. 148 ev.) kan dienen als alternatief voor de pensioencompensatie. Bij onze noorderburen werd dit immers wettelijke verankerd, waardoor elke echtgenoot een eigen recht krijgt op de helft van de pensioenrechten die tijdens het huwelijk werden opgebouwd. Zo'n regeling zou een huwelijksvermogensrechtelijke oplossing overbodig maken.¹³⁹

1.6 Besluit

121. De voorgestelde regeling voorziet in een langverwachte, duidelijke en rechtszekere oplossing. In dat opzicht is het een goed alternatief voor de huidige situatie. Maar wat de regeling van het aanvullend pensioen en het huwelijksvermogensrecht betreft valt te betreuren dat de reeds geruime tijd gevestigde rechtspraak van de hoogste rechtscolleges van ons land niet werd gevolgd. Hoewel dit wetsontwerp niet kon worden goedgekeurd is het - ná 15 jaar van rechtsonzekerheid - een goede stap in de richting van een wettelijke verankering van een huwelijksvermogensrechtelijke benadering van het aanvullend pensioen.

Hoofdstuk 2: De rol van de notaris

122. Uit deze masterproef blijkt dat er veel onzekerheid bestaat over de huwelijksvermogensrechtelijke benadering van het aanvullend pensioen (of de groepsverzekering). Het gebrek aan een wettelijk kader hieromtrent en de vele evoluties in de rechtspraak en rechtsleer, hebben het niet gemakkelijk gemaakt om een einde te brengen aan deze problematiek. Maar toch moet deze materie op de één of andere manier in de praktijk worden geregeld door de notaris. De notaris is uiteindelijk één van de sleutelfiguren bij de vereffening en verdeling van de groepsverzekeringen. Hij speelt in afwachting van de tussenkomst van de wetgever met betrekking tot de groepsverzekeringen een belangrijke rol in de praktijk. Heel wat mensen stappen dan ook doelbewust naar de notaris omdat hij voor hen een deskundig adviseur is in verschillende domeinen.

123. De notaris speelt dus een belangrijke rol bij de vereffening en verdeling van de huwgemeenschap. Maar voordat de echtgenoten aan de vereffening en verdeling toekomen kan de notaris ook andere invloeden uitoefenen: hij heeft steeds een informatie- en adviesplicht. Daarnaast kunnen de echtgenoten met bijstand van de notaris ook een huwelijksvereenkomst opstellen. Maar ook in geval van een echtscheiding kan een overeenkomst bereikt worden omtrent de vereffening en verdeling van de huwgemeenschap in een echtscheidingsovereenkomst.

¹³⁹ Verslag over de hoorzittingen (S. BECQ en S. SMEYERS) van wetsontwerp tot wijziging van artikel 301 van het Burgerlijk Wetboek en diverse bepalingen inzake het huwelijksvermogensrecht, *Parl. St.* Kamer, nr. 53/2998/002, 23.

2.1 Informatie- en adviesplicht

124. Artikel 9, §1, derde lid van de Organieke Wet Notariaat vormt de wettelijke grondslag van de informatie- en adviesplicht van de notaris. Dit artikel bepaalt het volgende: *De notaris licht elke partij altijd volledig in over de rechten, verplichtingen en lasten die voortvloeien uit de rechtshandelingen waarbij zij betrokken is en geeft aan alle partijen op onpartijdige wijze raad.*¹⁴⁰ De notaris is daartoe verplicht om zijn juridische kennis actueel te houden.¹⁴¹

De notaris heeft dus de verplichting om zijn cliënten op de juiste manier te informeren over de stand van zaken van de groepsverzekeringen. Aangezien er nog steeds veel discussie bestaat hieromtrent, moet de notaris ook aandacht vestigen op de arresten van het Grondwettelijk Hof.

2.2 Huwelijkscontract

125. Aangezien er nog geen specifiek wetsartikel bestaat over de huwelijksvermogensrechtelijke benadering van de groepsverzekeringen, wordt vaak aangewezen om een huwelijkscontract op te stellen. Op die manier worden latere discussies tussen de echtgenoten met betrekking tot de groepsverzekering vermeden. Artikel 56 Verzekeringwet (oud artikel 3 WLVO) bepaalt dat de bepalingen in de verzekeringwet van dwingend recht zijn, maar volgens TORFS staat het dwingend recht de echtgenoten niet in de weg om een regeling te treffen over de pensioenaanspraken in een huwelijkscontract.¹⁴² Daarnaast bepaalt artikel 1387 BW ook dat echtgenoten het secundair huwelijksvermogensrecht naar goedgevoelen kunnen regelen, mits zij daarin niets bedingen dat strijdig is met de openbare orde en goede zeden. Door de onduidelijkheid in de wetgeving is het voor de echtgenoten zelfs zinvol om een specifieke regeling over de groepsverzekering overeen te komen.¹⁴³

De echtgenoten kunnen bepalen dat de vermogenswaarde van de groepsverzekering wel of niet tot de huwgemeenschap behoort. Hierbij kan gespecificeerd worden hoe de vermogenswaarde zal worden berekend. Aangezien de afkoop van het groepsverzekeringskapitaal niet mogelijk is, kunnen echtgenoten een regeling overeenkomen die pas uitwerking krijgt op het moment dat de echtgenoot-titularis op pensioen gaat. Hierbij zal uiteraard rekening worden gehouden met de verhouding tussen enerzijds, de premies betaald voor het huwelijk en anderzijds, de premies betaald tijdens de duur van het huwelijk. Een nadeel is dat deze regeling niet volledig zeker is. De echtgenoot begunstigde van de groepsverzekering moet zijn of haar ex-echtgenoot op de hoogte brengen van zijn pensionering. Hij moet de afspraak ook naleven door de overeengekomen regeling uit te voeren.¹⁴⁴ Wat het fiscaal tarief betreft kunnen we hierbij verwijzen naar de rechtspraak van het Hof van Beroep te Brussel (*Supra* nr. 98).

¹⁴⁰ Wet van 25 ventôse jaar XI op het notarisambt, BS 16 maart 1803.

¹⁴¹ Artikel 11 van de Deontologische Code voor notarissen

¹⁴² E. VAN SOEST, N. TORFS, "Pensioenen en huwelijkscontract. Een belangrijke opdracht voor de notariële praktijk" in L. WEYTS, A-L. VERBEKE, C. CASTELEIN, *Notariële clauses*, Antwerpen, Intersentia, 2007, 346.

¹⁴³ *Supra* vn. 142.

¹⁴⁴ *Supra* vn. 142.

126. Hiertoe werden verschillende clausules voorgesteld in de rechtsleer. PINTENS stelt voor om een clause op te nemen dat in dezelfde lijn is met de rechtspraak van het Grondwettelijk Hof. DEWULF is voorstander van een regeling die het eigen karakter van de verzekeringsprestatie behoudt. Op die manier wordt volgens hem de moeilijkheden bij de vereffening en verdeling vermeden. CASMAN beveelt daarentegen om bedingen in te lassen voor aspecten die niet in de wet geregeld zijn. TORFS is van mening dat het huwelijkscontract een clause moet bevatten waarin wordt bepaald dat de vermogenswaarde van groepsverzekeringen tot de huwgemeenschap behoren. Bij de berekening ervan moet volgens haar pro rata temporis rekening worden gehouden met de premies betaald vóór en tijdens het huwelijk. Voor de pensioenaanspraken die niet afkoopbaar zijn, voorziet TORFS in een regeling die uitwerking krijgt bij het pensioen van de echtgenoot-titularis. Bij ontvangst van de uitkering stort deze een deel door aan de ex-echtgenoot.¹⁴⁵

2.3 Echtscheidingsovereenkomst

127. Het aanvatten van een echtscheidingsprocedure door onderlinge toestemming impliceert een verplichte voorafgaandelijke redactie van enerzijds een regeling van de wederzijdse rechten (omvattende een vermogensrechtelijke en erfrechtelijke regeling) en anderzijds een familiaalrechtelijke overeenkomst (waarin in hoofdzaak het lot van de kinderen aan bod komt, alsmede een uitkering tussen echtgenoten). Beide overeenkomsten worden opgenomen in één document, dat samen met een aantal bijlagen aan de rechtbank van eerste aanleg wordt voorgelegd.¹⁴⁶

Artikel 1287 Ger.W. bepaalt dat de echtgenoten ertoe gehouden zijn om een hun echtscheidingsovereenkomst een akkoord te bereiken over alle rechten en alle schulden. Deze verplichting brengt met zich mee dat de echtscheiding door onderlinge toestemming niet kan worden toegestaan indien de voorafgaande overeenkomsten niet volledig zijn. De echtgenoten moeten immers aan de wettelijke voorwaarden voldoen (art. 1297 Ger.W.). Als gevolg van deze bepaling rust op de notaris en alle anderen die zich met de redactie van de echtscheidingsovereenkomsten bezighouden een grote verantwoordelijkheid. De notaris dient de partijen grondig te ondervragen en bijstand te verlenen bij het opstellen van de echtscheidingsovereenkomst. Hij mag de "verborgen inkomsten" niet vergeten, dit zijn de inkomsten die niet onmiddellijk zichtbaar zijn omdat nog niet tot uitkering kan worden overgegaan moeten in rekening worden gebracht. De groepsverzekering is hier een goed voorbeeld van. Zoals we ook uit deze masterproef kunnen afleiden, rijzen er in de praktijk voornamelijk ook moeilijkheden met betrekking tot de groepsverzekeringen. Daarom is het van belang dat de notaris samen met de echtgenoten in de voorafgaande bespreking van de echtscheidingsovereenkomsten aandacht geeft aan deze materie.¹⁴⁷

¹⁴⁵ L. DE SCHRIJVER, "Huwelijksvermogensrecht: groeps- en pensioenspaarverzekeringen" in A. WYLLEMAN (ed.), L. DE SCHRIJVER, C. WILLEMOT, *Rechtskroniek voor het notariaat – deel 23*, Brugge, die Keure, 2013, 87 ev.

¹⁴⁶ Artikel 1287-1288bis Ger. W.

¹⁴⁷ F. BUYSENS, "Regelingsakte en familierechtelijke overeenkomsten bij echtscheiding door onderlinge toestemming" in F. BUYSENS, D. DE WITTE, J. GRILLET, M. TIMSON, T. VAN SINAY, R. VANDERMANDER, W. VERMEULEN, *Notariële actualiteit 2013*, Brugge, die Keure, 2014, 127 ev.

128. Volgens BUYSENS komt uiterst zelden voor dat bij de begroting van de uitkering tussen echtgenoten rekening wordt gehouden met de verdeling van de pensioenaanspraken. De echtgenoten houden vaak alleen rekening met de hoogte van de uitkering dat ze op korte tot middellange tijd verwachten nodig te hebben om rond te komen.¹⁴⁸ Maar aangezien het groepsverzekeringskapitaal geen klein bedrag is en het tijdens het huwelijksstelsel tot de huwgemeenschap behoort, is het raadzaam dat de notaris de partijen op voorhand inlicht over de juridische stand van zaken inzake de groepsverzekeringen zodat de echtgenoten duidelijk weten wat hun rechten (en plichten) zijn. De notaris moet hiervoor beide echtgenoten ondervragen over de aanwezigheid van bestaande verzekeringsproducten. Hij kan ook inlichtingen inwinnen bij de verzekeringsmaatschappij met het oog op de bepaling van de eventuele afkoopwaarde verbonden aan de verzekeringsovereenkomst.¹⁴⁹ Maar tijdens ons gesprek met mr. RUBENS bij Ethias Verzekeringen bleek dat in de praktijk notarissen zelden tot nooit hieromtrent de verzekeraar contacteren (*Infra* nr. 136), ook de notaris VERLINDEN geeft toe dit nooit te hebben gedaan (*Infra* nr. 135).

129. In principe dienen de volgende elementen geregeld te worden in een beding met betrekking tot een verzekering: (i) de rechten van de verzekeringnemer, (ii) het statuut van de verzekeringsprestaties, (iii) de aanwijzing van de begunstigde, (iv) de afbetaling van de nog verschuldigde premies alsook (v) het recht op vergoeding.¹⁵⁰

De notaris speelt hierbij een dubbele rol. Vooreerst heeft hij dus een advies – en informatieplicht, hij moet als onafhankelijk vertrouwenspersoon bemiddelen tussen de partijen en hen met raad en advies bijstaan. Hij moet de partijen adviseren over de mogelijke regelingen die zij in hun echtscheidingsovereenkomst kunnen treffen en informeren over de gevolgen ervan. Daarnaast moet de notaris de echtgenoten begeleiden bij de opmaak van de clausules in hun echtscheidingsovereenkomst.

2.4 Vereffening en verdeling van de huwgemeenschap

130. Tot slot heeft de notaris nog een belangrijke rol bij de vereffening en verdeling van de huwgemeenschap. De vereffening en verdeling van de huwgemeenschap komt ter sprake bij de ontbinding van het huwelijk door echtscheiding. Dit kan zowel minnelijk¹⁵¹ als gerechtelijk¹⁵² verlopen. De regeling in het Burgerlijk Wetboek en het Gerechtelijk Wetboek over de vereffening en verdeling van de huwgemeenschap zijn niet van openbare orde noch van dwingend recht. De partijen kunnen bijgevolg een regeling overeenkomen over de wijze waarop de verdeling van de huwgemeenschap gebeurt (art. 1205 Ger.W.) Zelfs bij een gerechtelijke verdeling is dit mogelijk.

¹⁴⁸ *Supra* vn. 147.

¹⁴⁹ R. HEMELSOEN, "Optimalisering van bedingen in notariële EOT-overeenkomsten" in G. VERSCHULDEN, R. HEMELSOEN, A. VAN THIENEN, J. VERHELLEN, *Rechtskroniek voor het notariaat – deel 21*, Brugge, die Keure, 2011, 18 ev.

¹⁵⁰ *Supra* vn. 147.

¹⁵¹ Artikel 1205-1206 Ger.W.

¹⁵² Artikel 1207 Ger.W. ev.

131. De notaris speelt ook hier een belangrijke rol. Bij de minnelijke regeling zullen de partijen zelf een notaris aanstellen, bij de gerechtelijke vereffening en verdeling wordt een notaris-vereffenaar aangesteld door de rechtbank (art. 1210 Ger.W.). Hij heeft onder meer een informatie- en adviesplicht. Daarnaast moet de notaris bemiddelen tussen de partijen om hen tot een akkoord te kunnen brengen over de vereffening en verdeling.

Hierbij is natuurlijk de vraag welke rol de notaris moet spelen. Naar onze mening zal de notaris zijn cliënten moeten informeren over de stand van zaken omtrent de groepsverzekeringen. Hij moet hen op de hoogte stellen van de rechtspraak van het Grondwettelijk Hof en het Hof van Cassatie. De groepsverzekering moet natuurlijk grondwetsconform worden behandeld, waardoor de ongrondwettelijk verklaarde artikelen 127 en 128 WLVO niet toegepast zouden moeten worden. Uiteraard kiezen de cliënten uiteindelijk zelf wat ze wensen op te nemen in de notariële akte.

2.5 Besluit

132. Bij het zoeken naar alternatieven of verbeteringen voor de problematiek van het aanvullend pensioen en het huwelijksvermogensrecht, kunnen we vaststellen dat de notaris hierbij een grote rol speelt. De notaris is immers het aanspreekpunt voor de burger. Indien de notaris zijn rol op een goede manier vervult, zullen de problemen omtrent deze materie gemakkelijker verholpen worden. De burger zou zo op de hoogte worden gebracht van de huidige problematiek en zou voorzorgsmaatregelen kunnen nemen. De notaris dient – in afwachting van het optreden van de wetgever – ervoor te zorgen dat echtgenoten bij het aangaan van hun huwelijk en bij hun echtscheiding een akkoord bereiken over het statuut en vereffening-verdeling van hun aanvullend pensioen.

Hoofdstuk 3: De praktijk

133. Na het uitvoerig bespreken van de wetgeving, rechtspraak en rechtsleer omtrent het aanvullend pensioen en het huwelijksvermogensrecht is het voor ons ook nuttig om de praktijk te bekijken: komt de praktijk overeen met hetgeen we in deze masterproef hebben besproken? Of heeft de praktijk een totaal andere visie? Hiervoor hebben wij twee notarissen gecontacteerd, nl. notaris VERLINDEN en notaris HOUBEN.

Daarnaast hebben we een gesprek gehad met de heer RUBENS, dienstverantwoordelijke van de groepsverzekering bij Ethias.

Tot slot hebben we de heer UMANS geïnterviewd. Deze persoon is als werknemer aangesloten bij een groepsverzekering en is sinds kort gescheiden van zijn ex-echtgenote.

3.1 De notaris

134. Na het contacteren van enkele notarissen zijn we tot de vaststelling gekomen dat de problematiek van deze masterproef uiterst zelden voorkomt in de praktijk. Daarnaast hebben de nota-

rissen hier ook onvoldoende tot geen kennis over. Daarom waren zij eerder weigerachtig om hier een gesprek over te voeren. Het gemis van de nodige kennis en expertise haalden de notarissen steeds zelf aan.

135. Notaris HOUBEN uit Genk voelde zich vrij om hierover tot een interview over te gaan. Dat onderhoud duurde weliswaar eerder kortstondig. De notaris was wel heel duidelijk: *vaak zijn het jonge koppels die uit het echt scheiden, en zij hebben geen aandacht voor de verdeling van het aanvullend pensioen.* De uitkering van het kapitaal van de groepsverzekering gebeurt pas bij het bereiken van de pensioenleeftijd, en dat ligt dan ook ver weg. Daarnaast beschikken de echtgenoten ook over de mogelijkheid om met onderlinge toestemming te scheiden of vooraf een huwelijkscontract op te stellen. Indien de echtgenoten bij een echtscheiding het aanvullend pensioen toch ter sprake brengen, hebben ze de mogelijkheid om er een akkoord over te bereiken in hun echtscheidingsovereenkomst.

Notaris Houben betreurt de afwezigheid van een wettelijk kader inzake deze problematiek. Hij is eerder voorstander van een nieuwe regeling in het huwelijksvermogensrecht. De bepaling in de verzekeringswet is volgens hem al sinds haar aanvang een verkeerde beslissing van de wetgever.

136. Daarnaast hadden we ook een gesprek met notaris VERLINDEN uit Heusden-Zolder. Ook hij gaf aan dat hij nog nooit te maken heeft gehad met een groepsverzekering tijdens de vereffening en verdeling van een huwgemeenschap. Slechts één keer heeft hij een clause met betrekking tot de groepsverzekering in een huwelijkscontract moeten opnemen, waarin werd vastgelegd dat de groepsverzekering van beide echtgenoten tot het gemeenschappelijk vermogen behoort. Omdat het niet vaak voorkomt bestaan er hieromtrent ook geen standaardclausules.

Notaris VERLINDEN vindt dat hier dringend duidelijkheid over moet komen, omdat de praktijk ook niet precies weet hoe de materie moet worden aangepakt.

3.2 De verzekeringswereld

137. Naast het notariaat leek het ons eveneens nuttig om de problematiek van het aanvullend pensioen en het huwelijksvermogensrecht te bekijken vanuit het perspectief van de verzekeringswereld, die ook een belangrijke plaats zou moeten bekleden in dit debat.

Uit ons gesprek met mr. RUBENS kunnen we concluderen dat de verzekeringswereld erkent dat het aanvullend pensioen tijdens het huwelijk tot het gemeenschappelijk vermogen behoort. Maar ze bekennen dat ze het in de praktijk zien als een strikt persoonlijk goed van de begunstigde. De reden hiervoor is dat de verzekeringsovereenkomst ook slechts één begunstigde kent, nl. de aangeslotene. De verzekeraar keert het aanvullend pensioen enkel en alleen uit aan die begunstigde, bij het bereiken van de pensioenleeftijd. En de begunstigde kiest na de uitkering zelf of hij het ontvangen groepsverzekeringskapitaal wel of niet verdeelt. Daarbij maakt hij ook duidelijk dat het groepsverzekeringskapitaal enkel en alleen wordt uitgekeerd aan de begunstigde, bij het bereiken van de pensioenleeftijd. Een vroegtijdige afkoop van het groepsverzekeringskapitaal is verboden.

Dus indien de echtgenoten het groepsverzekeringskapitaal verdeeld willen zien, moeten ze wachten tot het bereiken van de pensioenleeftijd.

3.3 Echtgenoot met een groepsverzekering

138. Tot slot delen wij de ervaringen mr. UMANS, die onlangs uit het echt is gescheiden, mee. Deze is persoon is bij zijn huidige werkgever sinds 1985 aangesloten bij een groepsverzekering (tweede pensioenpijler). Één jaar later, in 1986, was Mr. UMANS in het huwelijksbootje gestapt en tot drie jaar geleden getrouwd onder het wettelijk huwelijksvermogensstelsel. In deze omstandigheden kunnen we also stellen dat zijn groepsverzekering enkel gedurende één jaar als eigen goed geldt. Mr. UMANS deelt tevens mee dat hieromtrent niets contractueel werd vastgelegd in een huwelijkscontract. Anderzijds beklemtoont hij dat hem via geen enkele kanaal (eg. de notaris) informatie over een eventuele vereffening (dus bij echtscheiding) van zijn groepsverzekering werd meegedeeld. Ook in deze situatie kunnen we een gebrek aan inlichtingen vaststellen.

Wat de werkelijke vereffening van de groepsverzekering in het kader van zijn echtscheiding betreft, haalt de heer UMANS aan dat deze kwestie zelfs niet ter sprake was gekomen in de gehele procedure, in gesprekken met zijn ex-partner onderling noch met de notaris/advocaten.

3.4 Besluit

139. Zoveel discussies, rechtspraak en rechtsleer helemaal voor niets? We zien duidelijk dat de vele boeken en bijdragen over de problematiek van het aanvullend pensioen en het huwelijksvermogensrecht in de praktijk in één zin kan worden samengevat: in de praktijk wordt het vaak als een eigen goed van één van de echtgenoten behandeld, omdat er gewoonweg geen duidelijke wettelijke regeling bestaat. Er is dus nood aan een specifieke regeling voor de huwelijksvermogensrechtelijke benadering van de groepsverzekering, dit zou ten goede kunnen komen om rechtsonzekerheid en toekomstige politieke polemiek te verhelpen.

We hebben een hoofdstuk gewijd aan de rol van de notaris, maar wanneer we de praktijk onderwerpen blijkt dat de notaris zijn rol helemaal niet nakomt: er wordt hier niets omtrent de groepsverzekering gecommuniceerd naar de cliënten toe. We kunnen vaststellen dat cliënten, noch bij het aangaan van een huwelijk, noch bij een echtscheiding, stilstaan bij de aanvullende pensioenen. Sommigen denken er bewust niet aan omdat het kapitaal pas beschikbaar is bij de pensionering, maar anderen denken er volgens ons gewoonweg niet aan omdat ze er geen informatie over krijgen. En dit ondanks het feit dat het groepsverzekeringskapitaal vaak geen klein bedrag is. Daarnaast stellen we ons uiteraard ook de vraag in hoeverre de notaris een rol kan spelen in deze materie als hij niet over de nodige kennis beschikt?

Nadat we de ervaringen hebben gehoord kunnen we vaststellen dat de notaris zijn belangrijke rol helemaal niet naleeft. Indien we verbeteringen willen zien op het vlak van het aanvullend pensioen en het huwelijksvermogensrecht dienen we vooral te starten bij de notarissen. De wetgever zou

hen kunnen verplichten om de cliënten te informeren over de mogelijkheid om hierover een clause op te nemen in een huwelijkscontract en/of echtscheidingsovereenkomst.

Hoofdstuk 4: Een blik over de grenzen

4.1 Algemeen

Aangezien we in het Belgisch recht zelf geen goede alternatieven kunnen terugvinden werpen we ook een blik over de grenzen: kan België inspiratie halen uit het buitenland?

4.1.1 Het pensioenstelsel

140. De financiële crisis van 2008-2009 heeft de pensioensector van veel landen hard getroffen. De meeste Europese pensioenstelsels stonden voor een grote uitdaging om burgers van een degelijk pensioen te blijven voorzien. In de eerste plaats is er een verdergaande stijging van de levensverwachting. Door de vergrijzingsproblematiek dreigen de wettelijke pensioenen (eerste pensioenpijler) onbetaalbaar te worden (toename niet-actieven). Hierdoor zullen de pensioenkosten stijgen, wat de overheidsbudgetten extra gaat belasten. De financiële crisis heeft deze situatie nog zwaarder gemaakt. Veel landen hebben daarom hervormingen doorgevoerd. Hierbij werden bijvoorbeeld de pensioenleeftijden verhoogd maar er ging ook speciale aandacht uit naar de aanvullende pensioenregelingen.

141. Uit ons onderzoek blijkt dat elk land een eigen pensioensysteem heeft, maar dat er gelijkenissen zijn. De drie pensioenpijlers komen immers voor in de meeste Europese landen. Wat betreft de tweede pijler, beschikken niet alle landen over een aanvullende pensioenregeling. De landen die er wel over beschikken hebben een vrijwillige of verplichte aanvullende pensioenregeling. Daarnaast zijn er ook landen met een verplichte derde pensioenpijler.

De volgende onderzochte landen in de Europese Unie beschikken over een aanvullende pensioenregeling: België, Oostenrijk, Denemarken, Finland, Frankrijk, Duitsland, Griekenland, Ierland, Italië, Luxemburg, Nederland, Portugal, Spanje, Zweden en het Verenigd Koninkrijk. Tsjechië, Estland, Letland, Litouwen en Slowakije hebben geen aanvullende pensioenregeling. In landen zoals Malta en Polen bestaat het in beperkte mate, terwijl het in Luxemburg enkel bestaat in banken en buitenlandse bedrijven.¹⁵³

Wanneer we kijken naar landen buiten de Europese Unie zien we dat ook andere landen gelijkenissen vertonen. De drie pensioenpijlers komen ook voor in landen zoals Rusland en Australië. Daarnaast bestaan ook landen met een totaal ander pensioensysteem. In de ontwikkelingslanden bij-

¹⁵³ Y. STEVENS, "Zijn aanvullende pensioenen soicaal geworden?" *T.S.R.* 2005, 48-49.; EUROPEAN COMMISSION, *Study on pension schemes of the Member States of the European Union*, www.europarl.europa.eu/document/activities/cont/201111/20111121ATT32055/20111121ATT32055EN.pdf

voorbeeld komt in beperkte mate enkel de eerste pensioenpijler, nl. de wettelijke pensioenen voor. In een nieuw opkomend land zoals Turkije bestaan er slechts twee pensioenpijlers: de wettelijke pensioenen en de individuele pensioenvoorzieningen. Maar in Turkije is er een speciale regeling voor de individuele pensioenvoorzieningen: werkgevers kunnen ervoor opteren om hun werknemers te verlonen via een bijdrage in het individueel pensioenplan (cfr. *supra*, tweede pijler) van de werknemer. Men dient wel te bemerken dat voornoemd pensioensparen in geen geval wordt aangegaan door een werkgever: het individueel pensioenspaarplan in Turkije (BES) betreft steeds een pensioenspaarmodel aangegaan door individuen.¹⁵⁴

4.1.2 *Het huwelijksvermogensrecht*

142. Wat betreft het huwelijksvermogensrecht kunnen echtgenoten hun vermogensrechtelijke aspecten zelf bepalen. Bij gebrek aan een huwelijkscontract geldt het wettelijk huwelijksvermogensstelsel, wat in de onderzochte landen een gemeenschap van goederen is. We hebben Zweden, een Scandinavische land onderzocht omdat deze landen vaak ook een goed voorbeeld zijn voor de rest van de Europese landen inzake maatschappelijke debatten of algemene evoluties. Daarnaast onderzoeken we ook het huwelijksvermogensrecht in een ander Scandinavisch land nl. Denemarken, om na te gaan of in dat land geen alternatieve regeling bestaat. Verder zijn we ook benieuwd naar Rusland als niet-Europees land: hebben ze daar een andere regeling omtrent deze materie? In de landen die nader worden omschreven is er steeds een aanvullende pensioenregeling.

A. Zweden

143. In het Zweeds huwelijksvermogensrecht is het stelsel van gemeenschap van goederen het wettelijk huwelijksvermogensstelsel. Bij de ontbinding van het huwelijk hebben de echtgenoten net zoals in België recht op de helft van de nettowaarde van de huwgemeenschap. De Zweedse huwelijkswet regelt in hoofdstuk 10 welke eigendommen opgenomen moeten worden in de verdeling van het huwelijksvermogen. Hoofdstuk 10:3, lid 1 van deze wet bepaalt dat alle rechten van persoonlijke aard of rechten die niet kunnen worden overgedragen, niet in de verdeling worden opgenomen. Onder deze categorie vallen de pensioenrechten, waartoe ook de pensioenrechten die rechtstreeks door de werkgever worden uitbetaald (m.a.w. het aanvullend pensioen van de tweede pijler) behoren. Deze aanspraken kunnen immers, net zoals de aanspraak op loon niet worden overgedragen alvorens de aanspraak opeisbaar is geworden.¹⁵⁵ Overeenkomstig paragraaf 4 kunnen de echtgenoten wel overeenkomen dat de pensioenrechten in de huwelijksgemeenschap wordt opgenomen.¹⁵⁶

¹⁵⁴ B.Ö. HERGÜNER, Newsletter on Turkish law developments, http://tr0.in/herguner/01112014/Herguner_Autumn_Newsletter_2014.pdf. ; F. ÖZSAHİN, *İşverenler ve Hizmet Erbabı Tarafından Bireysel Emeklilik Sistemine Ödenen Katkı Payları ile Şahıs Sigorta Primi* in *Vergilendirilmesi*, www.verginet.net/dtt/1/bireysel-emeklilik-sistemi-katki-payi-sigorta-primi.aspx.

¹⁵⁵ K. BOELE-WOELKI (ed.) (in opdracht van het Ministerie van Justitie), *Huwelijksvermogensrecht in rechtsvergelijkend perspectief*, Utrecht, 1999, 19.

¹⁵⁶ Äktenskapsbalk (1987:230), <https://lagen.nu/1987:230> ; EUROPEAN NOTARIAL NETWORK, Koppels in Zweden, www.coupleseurope.eu/nl/sweden/topics ; K. BOELE-WOELKI (ed.) (in opdracht van het Ministerie van Justitie), *Huwelijksvermogensrecht in rechtsvergelijkend perspectief*, Utrecht, 1999, 4.

B. Denemarken

144. Denemarken heeft een identieke regeling als Zweden. Wat de pensioenrechten betreft, behouden de echtgenoten bij de verdeling van de gemeenschap in geval van echtscheiding elk hun eigen pensioenrechten. De pensioenrechten behoren tot de niet-overdraagbare rechten dat in het eigen vermogen van de echtgenoten wordt gekwalificeerd.¹⁵⁷ Ook pensioenaanspraken die rechtstreeks op een arbeidsovereenkomst gebaseerd zijn (m.a.w. het aanvullend pensioen in de tweede pijler), zijn niet-overdraagbare rechten (§10:3 lid 2 Deens wet)¹⁵⁸

C. Rusland

145. Hoofdstuk 7 van de Russische familiewet bevat de bepalingen omtrent de huwgemeenschap en de eigen vermogens van de echtgenoten. Het wettelijk huwelijksregime in Rusland is eveneens de gemeenschap van goederen (art. 33 familiewet). Artikel 34 van de familiewet bepaalt welke goederen in de huwgemeenschap van de echtgenoten vallen. Artikel 34, lid 1 wordt hierbij als grondslag genomen: *“activa van de echtgenoten verkregen tijdens het huwelijk worden geacht gemeenschappelijk te zijn” en dit ongeacht door wie de titel of op wiens naam het geld is gestort (lid 2).*

146. In Rusland geldt dus het vermoeden van gemeenschappelijkheid voor goederen waarvan de echtgenoten niet kunnen bewijzen dat ze eigen zijn. Tot het gemeenschappelijk vermogen behoren onder andere de inkomsten uit arbeid van de echtgenoten verkregen tijdens het huwelijk, sociale-zekerheidsuitkeringen en het pensioen (art. 36, lid 1 familiewet). Een specifieke bepaling omtrent de tweede pensioenpijler vinden we echter niet terug in de familiewet.¹⁵⁹

We citeren een uitspraak van Prof. ANTALOSKIA: *“The situation concerning pension and insurance rights and claims is much more complicated. A lacuna in the law leads to the situation that both kinds of rights are not taken into consideration when the spousal property is divided upon the death of one of the spouses or divorce. Therefore these rights de facto belong to the individual property of the spouse who is entitled to them. This situation has never been challenged before the courts. If such a claim would occur, the court would apply the general rules of matrimonial property law. The result of such an application is rather predictable. It is therefore important to distinguish between insurance and private pension schemes, on the one hand, and pension rights following from obligatory pension insurance, on the other. The situation concerning insurance and private pension rights does not seem to be so difficult. If such rights have been built up during the marriage and the payments were made from the community property of the spouses (most often from earnings or other income) the court should hold that such rights belong to the community property of the spouses. This is because, according to the general rule in Art. 34 para. 1 Russian Family*

¹⁵⁷ NOTARIES OF EUROPE, *Koppels in Europa*, www.coupleseurope.eu/nl/denmark/topics.

¹⁵⁸ K. BOELE-WOELKI (ed.) (in opdracht van het Ministerie van Justitie), *Huwelijksvermogensrecht in rechtsvergelijkend perspectief*, Utrecht, 1999, 20.

¹⁵⁹ Family Code of the Russian Federation, English translation, <http://ceflonline.net/wp-content/uploads/Russia-Property-Legislation.pdf>

*Code, 'assets of the spouses acquired during the marriage are considered to be their community property', irrespective of who has title or in whose name the money has been deposited (para. 2).*¹⁶⁰

147. Het Russisch recht heeft dus te kampen met hetzelfde probleem als in België, nl. het ontbreken van een specifieke regeling omtrent het aanvullend pensioen dat rechtsonzekerheid te weegbrengt.

4.2 Nederland

148. Aangezien het rechtssysteem van België vergelijkbaar is met dat van Nederland, is het nuttig om te onderzoeken hoe de materie van het aanvullend pensioen en het huwelijksvermogensrecht daar wordt geregeld. In dit hoofdstuk zal onderzocht worden of Nederland beschikt over een aanvullende pensioenregeling. Indien het bestaat zal worden nagegaan hoe het huwelijksvermogensrechtelijk wordt benaderd.

4.2.1 Het pensioenstelsel

149. Wat het pensioensysteem betreft is het Nederlands en Belgisch systeem vergelijkbaar. Het Pensioensysteem bestaat in Nederland uit drie pensioenpijlers. Afhankelijk van de persoonlijke situatie krijgt een gepensioneerde geld uit de eerste pijler of uit de eerste en tweede pijler, of uit de drie pijlers tegelijk.

150. De eerste pijler is het staatspensioen, de AOW. De AOW is een basisinkomen waarvan de hoogte is gekoppeld aan het wettelijk minimumloon. Deze pijler wordt via een omslagstelsel gefinancierd, wat in de Algemene Ouderdomswet wordt geregeld. Het omslagstelsel houdt in dat de beroepsbevolking meebetaalt voor de kosten van de AOW van de huidige gepensioneerden. Die kosten worden geheven via premies op het loon. De generatie tot 65 jaar plus 6 maanden¹⁶¹ betaalt dus premies voor degenen die op dat moment 65 jaar en ouder zijn. Zo bouwt iedereen die in Nederland woont en werkt automatisch een AOW op. Met deze pijler wordt zodoende voorzien in een minimaal basisvoorziening waarmee armoede onder ouderen wordt voorkomen. Dit is echter een inkomen op minimumniveau, daarom doen de meeste mensen beroep op de tweede en/of derde pijler om extra inkomsten te creëren.¹⁶²

¹⁶⁰ Prof. M. ANTOKOLSKAIA, National report: Russia, 2008, <http://ceflonline.net/wp-content/uploads/Russia-Property.pdf>, 12-13.; Family Code of the Russian Federation, English translation, <http://ceflonline.net/wp-content/uploads/Russia-Property-Legislation.pdf>

¹⁶¹ Deze AOW-leeftijd is ingegaan op 1 januari 2016. Vanaf 2016 wordt de stapsgewijze verhoging van de AOW-leeftijd versneld als gevolg van de Wet verhoging AOW – en pensioenrichtleeftijd.; X, *Oudedagsvoorziening*, www.rijksbegroting.nl/2016/voorbereiding/begroting,kst212308_18.html.

¹⁶² X, *Uw Pensioen*, www.pensioenfederatie.nl/uw_pensioen/pages/default.aspx; X, Het Nederlandse pensioensysteem, www.pensioenfederatie.nl/Document/Publicaties/Uitgaven/Nederlandse_pensioensysteem_Nederlandstalige_versie.pdf, 9.

151. De tweede pijler is het aanvullend pensioen. Het dient ter aanvulling van het basispensioen in de eerste pijler, waardoor de eerste en tweede pijler samen een redelijk inkomen vormen voor gepensioneerden. Deze pijler wordt gefinancierd via kapitaaldekking. Dit houdt in dat het pensioen gefinancierd wordt door premies die mensen hebben opgebouwd, vermeerderd met het rendement daarop. Deze pensioenregelingen gebeuren via een pensioenfonds of pensioenverzekeraar (de pensioenuitvoerder).

Het aanvullend pensioen wordt door de werknemers opgebouwd tijdens hun werkzame leven. De pensioenpremie wordt meestal door de werkgever en de werknemer samen betaald. De verhouding hangt af van de regeling. Meestal betalen werkgevers 2/3^e en de werknemers 1/3^e van de totale premies. Bij de werknemers wordt de premie afgehouden van het brutoloon.¹⁶³ De uitbetaling van het aanvullend pensioen gebeurt ofwel in rente, waarbij er keuze kan zijn in de periodiciteit (van maandelijks naar jaarlijks) of in een eenmalig kapitaal.¹⁶⁴

Een werkgever is in principe niet verplicht om een aanvullend pensioen voor zijn werknemers te regelen. Maar toch geldt er een quasi verplichting waardoor ongeveer 95% van de werkende Nederlandse bevolking een aanvullend pensioen heeft. Op verzoek van de werkgevers- en werknemersorganisaties heeft de minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid een pensioenregeling verplicht gesteld in bepaalde sectoren en beroepsgroepen. Wanneer er bijvoorbeeld in een bedrijfstak een bedrijfstakpensioenfonds is, zijn de werkgevers in die bedrijfstak meestal wel verplicht om daarin deel te nemen. De verplichtstelling zorgt voor een goede pensioenvoorziening voor alle werknemers en voorkomt concurrentie op de hoogte van het loon, ten koste van de pensioenvoorziening. De verplichtstelling zorgt er ook voor dat het aanvullend pensioen zeer nauw aansluit bij het basispensioen in de eerste pijler.¹⁶⁵

152. De derde pijler is net zoals in België vrijwillig, het dient ter aanvulling van de AOW en het werknemerspensioen. Ook zelfstandigen en werknemers in bedrijfstakken zonder pensioenregeling maken hier gebruik van. Deze pijler wordt gevormd door de individuele verzekeringsproducten. Alle inkomensvoorzieningen die mensen zelf treffen vallen hieronder zoals de levensverzekering.¹⁶⁶

4.2.2 Huwelijksvermogensrecht

153. In Nederland is het wettelijk stelsel een algehele gemeenschap van goederen (art. 1:94 Burgerlijk Wetboek). Overeenkomstig artikel 1:94 BW omvat de gemeenschap *alle goederen der echtgenoten, bij aanvang van de gemeenschap aanwezig of nadien, zolang de gemeenschap niet is ontbonden, verkregen, met uitzondering van [...]*

¹⁶³ X, *Pensioen*, www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/pensioen/inhoud/opbouw-pensioenstelsel.

¹⁶⁴ STIMULANSZ, *Praktische informatie over Sociale Zekerheid*, Deventer, Kluwer, 2007, 191. ; Y. STEVENS, K. DE WITTE, *De verdeling van de pensioenrechten bij scheiding*, Instituut Sociaal Recht, Leuven, 2010, 40.

¹⁶⁵ X, *Uw Pensioen*, www.pensioenfederatie.nl/uw_pensioen/pages/default.aspx ; X, Het Nederlandse pensioensysteem, www.pensioenfederatie.nl/Document/Publicaties/Uitgaven/Nederlandse_pensioensysteem_Nederlandstalige_versie.pdf, 10.

¹⁶⁶ X, Het Nederlandse pensioensysteem, www.pensioenfederatie.nl/Document/Publicaties/Uitgaven/Nederlandse_pensioensysteem_Nederlandstalige_versie.pdf, 13.

b) pensioenrechten waarop de Wet verevening pensioenrechten bij scheiding van toepassing is alsmede met die pensioenrechten verband houdende rechten op nabestaandenpensioen; [...]

154. Sinds 1 mei 1995 worden pensioenen op basis van de Wet verevening pensioenrechten verevend. De pensioenverrekening heeft een huwelijksvermogensrechtelijke grondslag. Afdeling 2, Titel 9 van Boek I BW omvat de regeling met betrekking tot de ontbinding van het huwelijk door echtscheiding (art. 1:150-1:166 BW). Artikel 1:155 BW luidt als volgt:

"In geval van echtscheiding en voor zover de ene echtgenoot na de huwelijksluiting en voor de echtscheiding pensioenaanspraken heeft opgebouwd, heeft de andere echtgenoot overeenkomstig het bepaalde bij of krachtens de Wet verevening pensioenrechten bij scheiding recht op pensioenverevening, tenzij de echtgenoten op de wijze voorzien in deze Wet toepasselijkheid daarvan hebben uitgesloten."

4.2.3 Wet verevening pensioenrechten bij scheiding

155. Het arrest Boon/Van Loon vormt de directe aanleiding tot het invoeren van de Wet op verevening van de pensioenrechten bij scheiding (hierna: WVPS). Dit arrest schrijft een waardeverrekening van pensioenrechten bij scheiding voor. Maar deze dwingende bepaling was in de jaren '90 niet meer gewenst door de wetgever. Iedere volwassene moest volgens de wetgever in zijn eigen levensonderhoud voorzien en diende bijgevolg zorg te dragen voor een eigen pensioenvoorziening. Maar deze denkwijze bracht een ongelijke positie met zich mee wanneer niet beide echtgenoten zelfstandig een pensioenaanspraak hebben kunnen verwerven. Vaak bleef de vrouw zonder pensioenvoorziening achter na een echtscheiding. Ook omdat na het arrest Boon/Van Loon veel onduidelijkheden bleven bestaan, werd het recht op pensioenindeling bij echtscheiding wettelijk verankerd.¹⁶⁷

De WVPS gaat over de verdeling van het ouderdomspensioen bij scheiding. Het heeft als doel om de niet-werkende partner na echtscheiding tot een oudedagsvoorziening te verzekeren; het simplificeren van de pensioenverdeling zoals de Hoge Raad in arrest Boon/Van Loon had uitgesproken; het verlichten van de druk op de rechtspraktijk, doordat de pensioenverrekening door de advocatuur als lastig werd ervaren.¹⁶⁸

156. Deze wet is een wettelijke verankering van de pensioensplit. Maar deze regeling is van aanvullend recht. Het voorziet een standaardregeling voor de verdeling van pensioenrechten opgebouwd tijdens het huwelijk, maar de echtgenoten beschikken wel over de mogelijkheid om de toepassing van de WVPS uit te sluiten (art. 2, eerste lid WVPS). Ze kunnen beslissen om het pensioen helemaal niet te verdelen of kunnen een andere standaardverdeling overeenkomen. Dit kan voorafgaandelijk via een schriftelijke afspraak (scheidingsconvenant) tussen de ex-partners, die met het oog op een mogelijke echtscheiding is gemaakt. Een afschrift van de scheidingsconvenant moet

¹⁶⁷ DIETVORST, G.J.B., "De Wet verevening pensioenrechten bij scheiding" in SCHONEWILLE, F. (red.), *Relatievermogensrecht geschetst*, Nijmegen, Ars Aequi Libri, 2011, 194.

¹⁶⁸ *Supra* vn 167. ; Wet van 28 april 1999 tot vaststelling van regels met betrekking tot de verevening van pensioenrechten bij echtscheiding of scheiding van tafel en bed

aan de pensioenuitvoerder¹⁶⁹ worden bezorgd, zodat er rekening mee kan worden gehouden bij een echtscheiding. Indien dat niet wordt gedaan, wordt er ook geen rekening mee gehouden.¹⁷⁰

157. De WVPS is van toepassing op gehuwden en geregistreerde partners. Bij beëindiging van het huwelijk, scheiding van tafel en bed of beëindiging van het geregistreerd partnerschap krijgt de andere partner recht op pensioenverevening (art. 2 WVPS).

Op echtscheidingen vóór 1 mei 1995 is de WVPS niet van toepassing. Voor deze zaken is het arrest Boon/Van Loon relevant: *"Als er een huwelijksgoederengemeenschap is, vallen pensioenrechten daarin. Zij zijn verknocht aan de echtgenoot die ze heeft opgebouwd, in zoverre dat ze niet aan de andere kunnen worden toegescheiden. Er is echter ook een band met de andere echtgenoot. Het pensioenrecht is uit maatschappelijk oogpunt bestemd te voorzien in de behoeften van beide echtgenoten; het is gewoonlijk gefinancierd uit de gemeenschap en de andere echtgenoot heeft aan die opbouw bijgedragen door het huishouden te doen. Die ander heeft daarom wel recht op verrekening van de waarde."*¹⁷¹

4.2.4 Hoe wordt het aanvullend pensioen verdeeld?

158. Op grond van de WVPS vallen de pensioenrechten in de huwelijksgemeenschap en moeten bij verdeling daarvan verrekend worden. Na de inschrijving van de echtscheiding bij de burgerlijke stand hebben de ex-partners twee jaar tijd om een verzoek in te dienen bij de pensioenuitvoerder. Het is voldoende als één van de ex-partners dat verzoek indient. Dit dient te gebeuren door middel van een formulier "Mededeling van scheiding in verband met verdeling van ouderdomspensioen", dat bij het gemeentehuis te verkrijgen is.

Indien dit verzoek binnen twee jaar wordt ingediend, is de pensioenuitvoerder verplicht om de vereveningsgerechtigde een rechtstreekse uitbetaling te doen. De wet voorziet dus in een directe vordering van de vereveningsgerechtigde op de pensioenuitvoerder voor het haar of hem toekomende pensioendeel. Indien het verzoek niet op tijd werd ingediend, is de pensioenuitvoerder niet verplicht om de uitbetaling rechtsreeks aan de vereveningsgerechtigde te doen. Dan zullen de ex-partners dit onderling moeten regelen.¹⁷²

159. In de WVPS is een standaardverdeling opgenomen, beide ex-partners hebben recht op de helft van het ouderdomspensioen dat tussen de sluiting van het huwelijk en echtscheiding is opgebouwd. Ze krijgen allebei hun deel van het pensioen apart uitbetaald door de pensioenuitvoerder. Het maakt hierbij niet uit of ze gehuwd zijn met gemeenschap van goederen of huwelijkse voorwaarden zijn overeengekomen. Aangezien de WVPS van aanvullend recht is, kunnen de ex-partners voorafgaandelijk in hun scheidingsconvenant een andere verdeling vastleggen.¹⁷³

¹⁶⁹ Dit is de pensioenverzekeraar of het pensioenfonds

¹⁷⁰ Y. STEVENS, K. DE WITTE, *De verdeling van de pensioenrechten bij scheiding*, Instituut Sociaal Recht, Leuven, 2010, 45.

¹⁷¹ Hoge Raad 27 november 1981, LJN AG 41271, Boon/Van Loon.

¹⁷² Kamerstuk 1999-2000, Tweede Kamer der Staten-Generaal, Regeling van het conflictenrecht met betrekking tot verevening pensioenrechten bij scheiding, Memorie van toelichting.

¹⁷³ Y. STEVENS, K. DE WITTE, *De verdeling van de pensioenrechten bij scheiding*, Instituut Sociaal Recht, Leuven, 2010, 44.

Indien beide ex-partners een pensioen hebben opgebouwd, worden die pensioenen op dezelfde manier verdeeld. De ex-partners kunnen ook afzien van de verdeling van beide pensioenen indien ze beide evenveel pensioen hebben opgebouwd. Of ze kunnen ook kiezen voor de verdeling van één van de pensioenen, wanneer één van de ex-partners meer heeft opgebouwd dan de andere.¹⁷⁴

160. Bij de verevening blijft het pensioen ongesplitst. Wanneer één van de echtgenoten een pensioen heeft opgebouwd, gaat het pensioen ook voor de andere echtgenoot in wanneer de pensioengerechtigde leeftijd is bereikt door de echtgenoot die het pensioen heeft opgebouwd.

4.3 Besluit

161. In dit hoofdstuk kunnen we concluderen dat de meeste ontwikkelde economieën een aanvullende pensioenregeling hebben. Maar op huwelijksvermogensrechtelijk vlak is er nog nood aan duidelijkheid: in de onderzochte landen bestaat er hieromtrent immers geen wettelijke grondslag. Nederland is hier een uitzondering op waarbij het kan dienen als een goede bron van inspiratie: de pensioensplit kan ook in België geïmplementeerd worden. De mogelijkheid van een opt-out zorgt ervoor dat er een regeling bestaat om op terug te vallen, indien de echtgenoten zelf niets anders hebben bedongen in hun huwelijkscontract of scheidingsconvenant.

Ook een pensioenstelsel met twee pensioenpijlers (zoals in Turkije) lijkt een goede bron van inspiratie, is de groepsverzekering echt een must? De werkgever zou ook kunnen bijdragen aan een individuele spaarverzekering, zodat men op die manier van een volwaardig pensioen kan genieten. Daarnaast zijn er zo geen moeilijkheden meer bij de vereffening en verdeling van de huwgemeenschap: een individuele verzekering blijft immers eigen.

¹⁷⁴ WPVS; MINISTERIE VAN VEILIGHEID EN JUSTITIE, *Verdeling van ouderdomspensioen bij scheiding*, Den Haag, 2015, www.rijksoverheid.nl/documenten/brochures/2009/10/06/verdeling-van-ouderdomspensioen-bij-scheiding, 4.; Y. STEVENS, K. DE WITTE, *De verdeling van de pensioenrechten bij scheiding*, Instituut Sociaal Recht, Leuven, 2010, 44.

BESLUIT

162. In deze masterproef is een diepgaand onderzoek gevoerd naar het aanvullend pensioen in relatie tot het huwelijksvermogensrecht. In het kader van het onderzoek is de vraag gesteld of de groepsverzekering deel uitmaakt van het gemeenschappelijk vermogen en zo ja, hoe de vereffening en verdeling hiervan gebeurt. Alvorens op deze vraag kon worden geantwoord was het belangrijk om een aantal algemeenheden toe te lichten omtrent deze materie.

163. In deel I van de masterproef werden de algemene begrippen aangaande het pensioen en het huwelijksvermogensrecht toegelicht. In dit deel werd duidelijk dat eerste pensioenpijler onder druk staat en dat er bijgevolg meer interesse is voor de aanvullende pensioenen in de tweede pensioenpijler. Het financieel belang van de aanvullende pensioenen, zoals de groepsverzekering is niet te onderschatten. Maar wanneer we het wettelijk kader onderzoeken, stelden we vast dat de opkomende interesse voor het aanvullend pensioen niet werd opgevangen door de wetgever: er bestaat geen specifiek wetsartikel over het aanvullend pensioen en het huwelijksvermogensrecht. Daarom is veel discussie, rechtspraak en rechtsleer ontstaan over deze materie.

164. In deel II werd vervolgens de evolutie in de rechtspraak omschreven die ontstond door de afwezigheid van een wettelijke bepaling omtrent de groepsverzekeringen. De artikelen 127 en 128 van de Wet Landverzekeringsovereenkomsten werden twee maal ongrondwettelijk bevonden door het Grondwettelijk Hof. Een eerste maal door het arrest van 26 mei 1999 en een tweede maal door het arrest van 27 juli 2011. Met het arrest van 27 juli 2011 bracht het Grondwettelijk Hof ook een einde aan de vele discussies over het statuut van de groepsverzekeringen: het Hof besluit expliciet tot het gemeenschappelijk karakter van het groepsverzekeringskapitaal, voor zover de groepsverzekering is opgebouwd gedurende het wettelijk stelsel. Is de groepsverzekering gedeeltelijk opgebouwd vóór het huwelijk en gedeeltelijk tijdens het huwelijk, dan is het voorhuwelijks deel eigen aan de echtgenoot-titularis en het huwelijks deel gemeenschappelijk. Het Hof kwalificeert de prestaties van de groepsverzekering namelijk als inkomsten uit beroepsbezigheden (loon) die conform artikel 1405, 1 BW in het gemeenschappelijk vermogen vallen.

165. Het Grondwettelijk Hof heeft dankzij dit arrest een einde gebracht aan de vele discussies omtrent deze materie. Maar in deel III zien we dat de praktijk nog steeds moeilijkheden heeft bij de toepassing ervan. Daarnaast werd de rechtspraak ook nooit wettelijk verankerd. In dit deel gingen we op zoek naar alternatieven, die meer zekerheid zouden kunnen geven over deze problematiek.

Als eerste werd het wetsontwerp besproken. In de vorige legislatuur werd een wetsontwerp ingediend, waarin een aparte artikel 1405/2 BW werd toegewijd aan de groepsverzekeringen. Dit artikel loopt gelijk met het wettelijk pensioen, hiermee wijkt de wetgever af van de rechtspraak van het Hof van Cassatie en het Grondwettelijk Hof. Maar dit wetsontwerp van 20 augustus 2013 werd

wegens de korte duur van de legislatuur niet meer goedgekeurd. Het zorgde wel voor een lang verwachte duidelijke en rechtszekere oplossing.

Daarna werd de cruciale rol van de notaris toegelicht. Hieruit konden we vaststellen dat de notaris een sleutelfiguur is bij het informeren en adviseren van zijn cliënten omtrent de problematiek van het aanvullend pensioen en het huwelijksvermogensrecht. De notaris kan de moeilijkheden van deze materie doen vermijden door zijn cliënten te informeren over de mogelijke voorzorgsmaatregelen, zoals het opstellen van huwelijkscontract en echtscheidingsovereenkomst.

Bij onze gesprekken met notarissen, verzekeraars en gescheiden koppels stelden we helaas vast dat deze materie zelden voorkomt in de praktijk en de notaris zijn rol totaal niet naleeft. Volgens notarissen denken jonge koppels gewoonweg niet aan de verdeling van de groepsverzekering, of bereiken ze er een akkoord over bij een echtscheiding met onderlinge toestemming. Hiermee zijn we het volledig eens, maar anderzijds zien we dat notarissen zelf ook geen initiatief nemen om zijn cliënten hierover te informeren.

Tot slot wierpen we een blik over de grenzen waarbij de pensioenstelsels en huwelijksvermogensstelsels van een aantal landen werden onderzocht. We kwamen tot de conclusie dat er gelijkenissen bestaan, zoals de aanwezigheid van drie pensioenpijlers, onder de vergeleken landen. In de meeste ontwikkelde landen bestaat er bovendien een aanvullende pensioenregeling, maar een huwelijksvermogensrechtelijke regeling ontbreekt vaak (cfr. Zweden, Denemarken, Rusland). Nederland heeft daarentegen wel een wettelijke regeling. Met de Wet Verevening Pensioenrechten bij Scheiding werd de pensioensplit wettelijk verankerd. Deze aanvullende regeling voorziet een standaardregeling voor de verdeling van pensioenrechten opgebouwd tijdens het huwelijk.

166. Tot slot kunnen we concluderen dat, gezien de grote financiële belang van de aanvullende pensioenen in de tweede pensioenpijler, er dringend stappen moeten worden ondernomen om meer rechtszekerheid en duidelijkheid te scheppen omtrent deze materie. Hierbij kan Nederland als een goede bron van inspiratie dienen.

Het is tevens belangrijk om de rol van de notaris te benadrukken, want enkel op die manier zou een correcte dan wel integrale vereffening en verdeling bij echtscheiding worden gemaakt, vermits de groepsverzekering in die procedure (bijna) nooit ter sprake komt.

BIBLIOGRAFIE

1. Contactpersonen

Vrederechter Walter Niewold, Hasselt

Notaris Marij Hendrickx, Heusden-Zolder

Notaris Leen Van Breedam, Heusden-Zolder

Notaris Guy Verlinden, Heusden-Zolder

Notaris Herbert Houben, Genk

Maurits Rubens, Dienstverantwoordelijke groepsverzekering, Ethias, Hasselt.

Peter Umans, Legal consultant/bedrijfsjurist Baloise Insurance, Antwerpen

2. Wetgeving

- Wet van 14 juli 1976 betreffende de wederzijdse rechten en verplichtingen van echtgenoten en de huwelijksvermogensstelsels, *BS* 18 september 1976.
- Wet van 4 april 2014 betreffende de verzekeringen, *BS* 30 april 2014.
- Wet van 25 juni 1992 betreffende de landverzekeringsovereenkomst, *BS* 20 augustus 1992.
- Wet 23 mei 2003 betreffende de aanvullende pensioenen en het belastingstelsel van die pensioenen en van sommige aanvullende voordelen inzake sociale zekerheid, *BS* 15 mei 2003.
- KB van 10 januari 1996 tot uitvoering van de wet van 6 april 1995 betreffende de aanvullende pensioenen, *BS* 20 januari 1996.
- Wet van 25 ventôse jaar XI op het notarisambt, *BS* 16 maart 1803.

3. Voorbereidende werken

- Wetsontwerp tot wijziging van artikel 301 van het Burgerlijk Wetboek en van diverse bepalingen inzake het huwelijksvermogensrecht, in het bijzonder met betrekking tot de levensverzekering, de vergoedingsregelingen en de gevolgen van de echtscheiding, *Parl. St. Kamer* 2012-13, nr. 50/2998/001.
- Wetsontwerp op de landverzekeringsovereenkomst, *Parl. St. Kamer*, 1990-1991, nr. 47/1586/001
- Wetsontwerp betreffende de aanvullende pensioenen, *Parl.St. Kamer*, 2000-2001. nr. 50/1340/001
- Memorie van toelichting, *Parl. St. Kamer*, 1990-1991, 1586/001.
- Verslag over de hoorzittingen (BECQ, S., SMEYERS, S.) van wetsontwerp tot wijziging van artikel 301 van het Burgerlijk Wetboek en diverse bepalingen inzake het huwelijksvermogensrecht, *Parl. St. Kamer*, nr. 53/2998/002.

4. Rechtspraak

- GwH 26 mei 1999, nr. 54/99.
- GwH 27 juli 2011, nr. 136/2011.
- Cass. 24 januari 2011, C.09.0635.N.
- Cass. 30 november 2012, *Pas.* 2012, 2377.
- Brussel 16 november 2010, 2007/AR/1405.

5. Rechtsleer

Boeken

- BARBAIX, R., *Familiaal vermogensrecht in essentie*, Antwerpen, Intersentia, 2015, 422 p.
- BARBAIX, R. EN VERBEKE, A.L., *Kernbegrippen – Familiaal vermogensrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2014, 317 p.
- BARBAIX, R. en VERBEKE, A.L., *Beginnelsen relatievermogensrecht*, Brugge, die Keure, 2012, 233 p.
- BARBAIX, R., "Actualia relatievermogensrecht" in DE WISPELAERE, K., (ed.), *Personen -en familierecht*, Brussel, Larcier, 2015, 348 p.
- CBR (red.), *Samenlevingsvormen & recht*, Antwerpen, Maklu, 2012, 238 p.
- DE BRABANDER, V., GIESLINK, G., PERTRY, V., ROELS, P., STEVENS, Y., *Aanvullende pensioenen voor werknemers*, Mechelen, Kluwer, 2004, 672 p.
- DECLERCK, C., "Secundair huwelijksvermogensrecht" in PINTENS, W. en DECLERCK, C. (eds.), *Patrimonium 2013*, Antwerpen, Intersentia, 2013, 11-32 p.
- DEFERME, A., MATHIEU, G., *Wet 4 april 2014 betreffende de verzekeringen*, Gent, Academia Press, 2014, 217 p.
- DE RUYSSCHER, D. en ALFOLS (red.), *Het nieuw samengesteld gezin: recht en geschiedenis*, Antwerpen, Maklu, 2014, 188 p.
- D'HOINE, P., PATTYN, B., *Over de grenzen heen – Lessen voor de eenentwintigste eeuw*, Leuven, Universitaire Pers Leuven, 2012, 132 p.
- DU MONGH, J., *Huwelijksvermogensrecht*, Leuven, Acco, 2014, 116 p.
- DEVOET, C., *Pensions complémentaires*, Brussel, Bruylant, 2014, 516 p.
- DEVOET, C., *Informatie over aanvullende pensioenen*, Mechelen, Kluwer, 2011, 48 p.
- DEVOLDER, P., BOULET, J., *Défis et perspectives des régimes belges de pension*, Bruxelles, La Charte, 2009, 260 p.
- DE WISPELAERE, K., *Personen- en familierecht*, Brussel, Larcier, 2015, 348 p.
- EULAERS, I., MARISCAL, B., NIESSEN, L., *Aanvullende pensioenen*, Mechelen, Kluwer, 2004, 140 p.
- GERLO, J., *Huwelijksvermogensrecht*, Brugge, die Keure, 344 p.

- GIESELINK, G., PEETERS, H., VAN GESTEL, V., BERGHMAN, J., VAN BRUGGENHOUT, B., *Onzichtbare pensioenen in België*, Gent, Academia Press, 2013, 241 p.
- HEYLEN, D., VERREY, I., *Sociaal recht in essentie*, Antwerpen, Intersentia, 497 p.
- HEYLEN, D., PUTMAN, L., VERBEECK, I., VERMEULEN, L., VERREY, I. EN VERVLIT, V., *Sociale zekerheidsrecht toegepast*, Antwerpen, Intersentia, 2013, 345 p.
- HEYLEN, D., Verbeeck, I., Vermeulen, Verreyt, I., Vervliet V., (ed.), *Sociale zekerheidsrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2009, 318 p.
- LELEU, Y-H., *Droit patrimonial des couples*, Bruxelles, Larcier, 2015, 580 p.
- PALSTERMAN, P. (red.), *Wegwijzer sociale wetgeving 2013*, Brussel, ACV-Pers- en informatie-dienst, 2013, 530 p.
- PINTENS, W. EN DECLERCK, C. (eds.), *Patrimonium 2014*, Brugge, die Keure, 2014, 379 p.
- PINTENS, W., DECLERCK, C., VANWINCKELEN, K., *Schets van het familiaal vermogensrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2012, 439p.
- PINTENS, W., DECLERCK, D., DU MONGH, J., VANWINCKELEN, K., *Familiaal vermogensrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2010, 1345 p.
- SCHUERMANS, L., VAN SCHOUBROECK, C., *Grondslagen van het Belgische verzekeringsrecht*, 2015, 1026 p
- SENAËVE, P., *Compendium van het personen- en familierecht*, Leuven, Acco, 2015, 685 p.
- STEVENS, Y., DE WITTE, K., *De verdeling van de pensioenrechten bij scheiding*, Instituut Sociaal Recht, Leuven, 2010, 81 p.
- STEVENS, Y., VAN SCHOUBROECK, C., *Aanvullende sociale verzekeringen*, Leuven, Acco, 2015, 157 p.
- SWENNEN, F., *Het personen- en familierecht*, Antwerpen, Intersentia, 2012, 511 p.
- UYTENHOVE, A., RENETTE, S., LENAERTS, E., *Feitelijke scheiding, echtscheiding en sociale zekerheid*, Brugge, die Keure, 2004, 383 p.
- VANDENDIJK, M., HENDRICKX, C., *Aanvullende pensioenen*, Larcier, Gent, 2008, 311 p.
- VAN LANGENDONCK, J., *Handboek sociale zekerheidsrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2011, 888p.
- VANSWEEVELT, TH., WEYTS, B. (eds.), *De Verzekeringswet 2014*, Antwerpen, Intersentia, 2015, 176 p.
- VAN WASSENHOVE, S., *La nouvelle loi sur les pensions complémentaires: les aspect sociaux*, Bruxelles, Kluwer, 2003, 149 p.
- VERBEKE, A.L., BUYSENS, F., DERYCKE, H. (eds.), *Handboek estate planning - Huwelijk en samenwoning*, Gent, Larcier, 2011, 158 p.
- VERRETH, K., *Aanvullende pensioenen. Toegang, opbouw en verwerving*, Brugge, die Keure, 2002, 538 p.
- VERSCHULDEN, G., *Handboek Belgisch familierecht*, Brugge, die Keure, 2010, 840 p.
- WELLEMANS, N., *Alternatieve verloning*, Limal, Anthemis, 2014, 709 p.

Tijdschriften

- BARBAIX, R., "Individuele levensverzekeringen en aanvullende pensioenen in het nieuwe huwelijksvermogensrecht", *TEP* 2014, afl. 3-4, 273-291.
- BECQUAERT, H., "Een pensioenbeleid is een globale uitdaging", *Bank Fin.* 2003, 105-110.
- BOUCKAERT, F., "De Landverzekeringswet in verhouding tot het huwelijksvermogensrecht en erfrecht", *T.Ver.* 2005, nr. 353, 627-644.
- CASMAN, H., "Levensverzekeringen, groepsverzekeringen en het familiaal vermogensrecht", *T.Verz.* 2012-2013, nr. 380, 308-327.
- CASMAN, H., "La réforme du droit patrimonial de la famille telle qu'elle a été envisagée", *TEP* 2014, nr. 3-4, 182-204.
- CASMAN, H., "De (nog) niet verwezenlijkte hervorming van het huwelijksvermogensrecht", *TEP* 2014, nr. 3-4, 178-181.
- CASMAN, H., "Actualia huwelijksvermogensrecht", *Not.Fisc.M.* 2015, afl. 8, 238-270.
- CERULUS, U., "Noot – Het statuut van het groepsverzekeringskapitaal in een gemeenschapsstelsel: het Grondwettelijk Hof hakt de knoop door", *T.Fam.* 2012, 19-27.
- CLEMEUR, H., "Tweedepijlerpensioenen slingerend tussen 'uitgesteld loon' en 'aanvullende sociale verzekering'", *Bank Fin.* 2005, 354-357.
- DEVOET, C., "La Coeur constitutionnelle, l'assurance groupe et les régimes matrimoniaux", *T.Verz.* 2011, 384-401.
- DEVOET, C., "Pensions complémentaires et régimes matrimoniaux", *Rec.gén.enr.not.* 2012, 106-130.
- DE WULF, C., "Levensverzekeringsovereenkomsten, huwelijksvermogensrecht en erfrecht - enkele aandachtspunten", *T.Verz.* 2008, nr. 14, 93-109.
- DHONDT, R., "De groepsverzekering: een veilige opbouw van het aanvullend pensioen", *Bank Fin.* 2002, 422-426.
- LIERMAN, F., "Pensioenen bedreigd door vergrijzing?", *Bank Fin.* 2005, 490-494.
- ROOVERS, T., "Beschouwingen met een bijzondere focus op de bepalingen inzake aanvullende pensioenen en de individuele levensverzekeringen", *T.Not.* 2013, Jrg. 77, 678-692.
- HENDRICKX, C., "Groepsverzekering: wat bij echtscheiding?" (noot onder GwH 27 juli 2011), *RABG* 2011, afl. 19, 1353-1363.
- JOCQUÉ, G., "De Wet Landverzekeringsovereenkomsten en de Verzekeringswet 1874 in de nieuwe Wet Verzekeringen", *RW* 2014-2015, nr. 13, 483-496.
- KUPPER, J-M., "De tweede pijler in België", *Bank Fin.* 2015, 495-498.
- PINTENS, W., VAN DEN ABEELE, P., "De levensverzekering in het familiaal vermogensrecht", *T.Not.* 2006, Jrg. 70, 615-637.
- SCHEERS, B., "Het statuut van de groepsverzekering ter financiering van een aanvullend pensioen in een stelsel van gemeenschap van goederen", *Not.Fisc.M* 2012, Jrg. 23, 294-307.
- STEVENS, Y., "Zijn aanvullende pensioenen sociaal geworden?", *T.S.R.* 2005, 41-124.
- TERMOTTE, K., "Discriminatie bij levensverzekering tussen echtgenoten (noot onder Arbitragehof)", *TBH* 1999, 849-854.

- TORFS, N., "De levensverzekering en het huwelijksvermogensrecht: het gelijkheidsbeginsel geschonden", *T.Not.* 2000, 230-242.
- TORFS, N., "Wat is het lot van aanvullende pensioenen in het wettelijk huwelijksvermogensstelsel?", *TBBR* 2004, afl. 3, 115-129.
- TORFS, N., "Hoe moeten tijdens het huwelijk verworven rechten in een groepsverzekering bij de verdeling van het gemeenschappelijk vermogen worden betrokken?", *TBBR* 2010, afl. 7, 330-335.
- TURTELBOOM, A., CASMAN, H., "Geïntegreerde tekst van het voorontwerp van wet tot hervorming van diverse bepalingen inzake het huwelijksvermogensrecht", *TEP* 2014, nr. 3-4, 205-272.
- VAN GYSEGEM, J., VERMEULEN, L., "De split van het (aanvullend) pensioen: waarom en hoe?", *Or.* 2012, 194-208.
- VANDENBROUCKE, F., "De pensioenhervorming als maatschappelijk debat", *T.O.R.B.* 2015, 2-10.
- VANDERHAEGHEN, A., "Gerechtelijke procedure tot vereffening-verdeling. Hervorming", *NjW* 2011, 634-650.
- VAN GYSEGEM, J., VERMEULEN, L., "De split van het (aanvullend) pensioen: waarom en hoe?", *Or.* 2012, afl. 8, 194-208.
- VANISTENDAEL, F., "De vergrijzingsmaatschappij, het leven (her)begint op 65", *Jura Falc.* 2008, 3-19.
- VERBEKE, A.L., "Aanwinsten en huwelijksvoordelen in een evenwichtig huwelijksvermogensrecht", *TEP* 2014, nr. 3-4, 292-330.
- VERBEKE, A.L., "Waardig familiaal vermogensrecht", *TEP* 2013, nr. 3, 3-13.

Verzamelwerken

- BARBAIX, R., "De aanwijzing van een begunstigde van een levensverzekering en de familiaalvermogensrechtelijke gevolgen van de aanwijzing" in VANSWEEVELT, TH., WEYTS, B. (eds.), *De Verzekeringswet 2014*, Antwerpen, Intersentia, 2015, 145-161.
- BARBAIX, R., "Groepsverzekeringen en familiaal vermogensrecht: een nieuwe invalshoek (?)", in BARBAIX, R., WEYTS, B. EN WUYTS, D., (eds.), *De groepsverzekering als aanvullend pensioen*, Antwerpen, Intersentia, 2014, 105-127.
- BARBAIX, R., "Actualia familiaal vermogensrecht" in CENTRUM VOOR BEROEPSVOLMAKING IN DE RECHTEN (ed.), *CBR Jaarboek 2014-2015*, Antwerpen, Intersentia, 2015, 63-116 p.
- BARBAIX, R. en CARETTE, N., "Familiaal vermogensrechtelijke aspecten van begunstiging bij levensverzekering" in CARETTE, N. (ed.), *Begunstiging bij levensverzekering*, Antwerpen, Intersentia, 2013, 49-128.
- BOONE, K., "Huwelijksvermogensrecht: recente wetgeving en rechtspraak" in BAEL, J. (ed.), *Rechtskroniek voor het Notariaat – deel 22*, Brugge, die Keure, 2013, 127-173.
- BUYSSENS, F. en ALLAERTS, V., "Het Grondwettelijk Hof beslecht: het groepsverzekeringskapitaal valt in de huwgemeenschap. Praktische gevolgen: goed of slecht?" in DECLERCK, C. en PINTENS, W., *Patrimonium 2012*, Antwerpen, Intersentia, 2012, 149-170.

- CASMAN, H., "Het wetsontwerp nr. 2998 tot wijziging van diverse bepalingen inzake het huwelijksvermogensrecht, in het bijzonder met betrekking tot de levensverzekering" in BUYSENS, F. en VERBEKE, A.L. (eds.), *Notariële actualiteit 2012-2013*, Antwerpen, Intersentia, 2013, 237-238.
- CASMAN, H., "De overwogen hervorming van het familiaal vermogensrecht" in BUYSENS, F. en VERBEKE, A.L. (eds.), *Notariële actualiteit 2013-2014*, Antwerpen, Intersentia, 2014, 89-116.
- DECLERCK, C. EN MOSSELMANS, S., "Kroniek familiaal vermogensrecht – secundair huwelijksvermogensstelsel" in PINTENS, W. EN DECLERCK, C. (eds.), *Patrimonium 2013*, Antwerpen, Intersentia, 2013, 3-90.
- DECLERCK, C., "Recente rechtspraak huwelijksvermogensrecht" in PINTENS, W. en DU MONG, J. (eds.), *Familiaal vermogensrecht*, Themis 2006-2007, Brugge, die Keure, 2007, 25-46.
- DECLERCK, C., "Actuele ontwikkelingen in het familiaal vermogensrecht in het licht van de rechtspraak van het Grondwettelijk Hof en het Hof van Cassatie" in BUYSENS, F. en VERBEKE, A.L. (eds.), *Notariële actualiteit 2012-2013*, Antwerpen, Intersentia, 2013, 217-222.
- DE SCHRIJVER, L., "Groepsverzekeringen en pensioensparen in het kader van de vereffening-verdeling van de huwgemeenschap" in BRACKE, D., CASMAN, H., DE KEUKELAERE, O., DE SCHRIJVER, L., GHYSENS, A., RAEMDONCK, N., RENIERS, A., VAN SINAY, T., VANDERMAN- DER, R., VERSCHULDEN, G., *Notariële actualiteit 2014*, Brugge, die Keure, 2015, 197-253.
- DE SCHRIJVER, L., "Huwelijksvermogensrecht: groeps- en pensioenspaarverzekeringen" in WYLLEMAN, A. (ed.), DE SCHRIJVER, L., WILLEMOT, C., *Rechtskroniek voor het notariaat – deel 23*, Brugge, die Keure, 2013, 51-103.
- HEMELSOEN, R., "Optimalisering van bedingen in notariële EOT-overeenkomsten" in VERSCHULDEN, G., HEMELSOEN, R., VAN THIENEN, A., VERHELLEN, J., *Rechtskroniek voor het notariaat – deel 21*, Brugge, die Keure, 2011, 1-60.
- SEYNS, S., "Nieuwe wetgeving en wetsvoorstellen" in PINTENS, W. EN DECLERCK, C. (eds.), *Patrimonium 2013*, Antwerpen, Intersentia, 2013, 121-128.
- STEVENS, Y., "Groeipijnen en uitdagingen van de aanvullende pensioenen in België" in BARBAIX, R., WEYTS, B. EN WUYTS, D., (eds.), *De groepsverzekering als aanvullend pensioen*, Antwerpen, Intersentia, 2014, 1-29.
- TERMOTE, K., "Aanvullende pensioenen in België - Balans na drie jaar toepassing van de "Wet Colla" in COUSY, H., CLAASSENS, H., VAN SCHOUBROECK, C. (eds.), *Actualia verzekeringen*, Antwerpen, Maklu, 2000, 73-82.
- TORFS, N., "De wet van 4 april 2014 betreffende de verzekeringen (in werking getreden op 1 november 2014) en het huwelijksvermogensrecht" in ACKAERT, J., DE BECKER, A., FOUBERT, P., TORFS, N., VANHEUSDEN, B. en VERBIST, S. (eds.), *Liber Amicorum Anne Mie Draye*, Antwerpen, Intersentia, 2015, 475-486.
- VAN DE CALSEYDE, T., "Samenlevingsvormen en sociale zekerheid" in ALLAERTS, V., DE WAELE, D., HOFSTRÖSSER, P., KRUGER, T., VAN DE CALSEYDE, T., VAN DER MUSSELE, E., VAN ROY, C., *Het gezin 2.0 – Huwelijk, nieuwe samenlevingsvormen en hun juridische implicaties*, Antwerpen, Intersentia, 2014, 19-52.

- VAN SOEST, E., TORFS, N., "Pensioenen en huwelijkscontract. Een belangrijke opdracht voor de notariële praktijk" in WEYTS, L., VERBEKE, A.-L., CASTELEIN, C., *Notariële clausules*, Antwerpen, Intersentia, 2007, 333-350.
- VERGAUWEN, C., VERACHTERT, K., "Het lot van de groepsverzekering bij de vereffening-verdeling van een gemeenschapsstelsel na echtscheiding" in BARBAIX, R. en CARETTE, N. (eds.), *Tendensen vermogensrecht 2015*, Antwerpen, Intersentia, 2015, 307-329.
- VERBEKE, A.L., "Levensverzekering: een fascinerende triangel waar muziek in zit" in CARETTE, N., *Begunstiging bij levensverzekering*, Antwerpen, Intersentia, 2013, 117-130.
- VERBEKE, A.L., "Aanwinsten als 'échappement' voor een evenwichtig huwelijksvermogensrecht" in BUYSENS, F. en VERBEKE, A.L. (eds.), *Notariële actualiteit 2014-2015*, Antwerpen, Intersentia, 2015, 3-38.
- WEYTS, B., "De groepsverzekeringen in het verzekeringsrecht: te weinig transparantie maar voldoende bescherming?" in BARBAIX, R., WEYTS, B., WUYTS, D. (eds.), *De groepsverzekering als aanvullend pensioen*, Antwerpen, Intersentia, 2014, 31-46.

Varia

- Informatiebrochure uitgegeven door de Nederlandstalige Raad van de Koninklijke Federatie van het Belgisch Notariaat, *Huwen*, Brussel, 2015.

6. Internetbronnen

- ABVV, *Aanvullende pensioenen*, www.abvv-uz-brussel.be/Aanvullende%20pensioenen.pdf
- ABVV, *De vergrijzing: probleem of weldaad?*, www.abvv.be/web/guest/files-nl/-/file/16292/web/guest/toolbox-nl
- ASSURALIA, *Basisinformatie aanvullend pensioen*, www.assuralia.be
- CBR, *Sociaal economische nieuwsbrief*, Brussel, 2010, nr. 155, www.ccecrb.fgov.be/txt/nl/01-10.pdf, 44 p.
- EUROPEAN COMMISSION, *Study on pension schemes of the Member States of the European Union*, www.europarl.europa.eu/document/activities/cont/201111/20111121ATT32055/20111121ATT32055EN.pdf
- FSMA, *Achtergrondinformatie over de wetgeving op de aanvullende pensioenen*, www.fsma.be
- FSMA, *Aanvullende pensioenen in een notendop*, www.fsma.be
- RVP, *Het Belgische pensioenlandschap*, www.rvponp.fgov.be
- RIJKSDIENST VOOR PENSIOENEN, Colloquium, www.onprvp.fgov.be/RVPONPPublications/NL/publications/Colloquium.pdf, 68 p.
- MINISTERIE VAN VEILIGHEID EN JUSTITIE, *Verdeling van ouderdomspensioen bij scheiding*, Den Haag, 2015, www.rijksoverheid.nl/documenten/brochures/2009/10/06/verdeling-van-ouderdomspensioen-bij-scheiding, 14 p.

- X, Belgisch Nationaal Strategisch Pensioenrapport, 2002, www.socialsecurity.fgov.be/docs/nl/publicaties/sociale_bescherming/nationaal_strategisch_rapport_pensioenen_2002_belgie_nl.pdf, 84 p.
- X, *Het Nederlandse pensioensysteem*, www.pensioenfederatie.nl/Document/Publicaties/Uitgaven/Nederlandse_pensioensysteem_Nederlandstalige_versie.pdf, 32 p.
- X, Pensioen, www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/pensioen/inhoud/opbouw-pensioenstelsel
- X, *Uw Pensioen*, www.pensioenfederatie.nl/uw_pensioen/pages/default.aspx
- X, *Oudedagsvoorziening*, www.rijksbegroting.nl/2016/voorbereiding/begroting,kst212308_18.html
- X, *Uw Pensioen*, www.pensioenfederatie.nl/uw_pensioen/pages/default.aspx

7. Buitenlandse bronnen

Wetgeving

- Wet van 28 april 1994 tot vaststelling van regels met betrekking tot de verevening van pensioenrechten bij echtscheiding of scheiding van tafel en bed.
- Kamerstuk 1999-2000, Tweede Kamer der Staten-Generaal, Regeling van het conflictenrecht met betrekking tot verevening pensioenrechten bij scheiding, Memorie van toelichting.
- Äktenskapsbalk (1987:230), <https://lagen.nu/1987:230>.
- Family Code of the Russian Federation, English translation, <http://ceflonline.net/wp-content/uploads/Russia-Property-Legislation.pdf>.

Rechtspraak

- Hoge Raad 27 november 1981, LJN AG 41271, Boon/Van Loon.

Rechtsleer

- BOELE-WOELKI, K. (ed.) (in opdracht van het Ministerie van Justitie), *Huwelijksvermogensrecht in rechtsvergelijkend perspectief- Deel I*, Utrecht, 1999, 216 p.
- BOELE-WOELKI, K. (ed.) (in opdracht van het Ministerie van Justitie), *Huwelijksvermogensrecht in rechtsvergelijkend perspectief- Deel II*, 1999, 195 p.
- BREEDERVELD, B., *De huwelijksgemeenschap bij echtscheiding*, Boom, Juridische uitgevers (Bju), 2008, 586 p.
- BURGERHART, W., SCHOLS, B., SCHOLS, F., *Nieuw huwelijksvermogensrecht – tekst en toelichting*, Den Haag, Sdu uitgevers, 2011, 160 p.

- DIETVORST, G.J.B., "De Wet verevening pensioenrechten bij scheiding" in SCHONEWILLE, F. (red.), *Relatievermogensrecht geschetst*, Nijmegen, Ars Aequi Libri, 2011, 191-208 p.
- GERRITSE, H.A., *Praktijkids: Familie- en jeugdrecht*, Apeldoorn, Maklu, 2012, 330 p.
- LEEUWERINK, I. (eds), *Praktijkids sociale zekerheid – studenteneditie*, 2006, 578 p.
- LUTJENS, E., WESSELS, B., *Aanvullend pensioen*, Deventer, Kluwer, 2011, 78 p.
- KOENS, M.J.C., VONKEN, A.P.M.J., *Personen- en familierecht: tekst en commentaar*, Deventer, Kluwer, 2010, 2587 p.
- KLOSSE, S., NOORDAM, F.M., *Socialezekerheidsrecht*, Deventer, Kluwer, 2010, 673 p.
- NOORDAM, F.M., VONK, G.J., *Hoofdzaken socialezekerheidsrecht*, Deventer, Kluwer, 2010, 230p.
- VAN DEN ANKER, B., *Woning, echtscheiding, verrekening*, Tilburg, Celsus juridische uitgeverij, 2007, 62 p.
- VAN MOURIK, M.J.A., VERSTAPPEN, L.C.A., *Nederlands vermogensrecht bij scheiding*, Deventer, Kluwer, 2006, 824 p.
- VAN MOURIK, M.J.A., *Huwelijksvermogensrecht*, Deventer, Kluwer, 2013, 212 p.
- VAN MOURIK, M.J.A., NUYTINCK, A.J.M., *Personen- en familierecht, huwelijksvermogensrecht en erfrecht*, Deventer, Kluwer, 2012, 446 p.
- SCHONEWILLE, F. (ed.), *Relatievermogensrecht geschetst*, Nijmegen, Ars Aequi Libri, 2011, 329 p.
- STIMULANSZ, *Praktische informatie over Sociale Zekerheid*, Deventer, Kluwer, 2007, 324 p.
- TJEENK, W.E.J., *Sociaal recht: de grenzen verkend*, Zwolle, Willink bv, 1994, 498 p.
- VAN RIEMSDIJK, A.M., *Scheiden in Nederland – Gids bij een juridisch, menselijk en zakelijk proces*, Apeldoorn, Maklu, 2011, 261 p.
- VLAARDINGERBROEK, P., BLANKMAN, K., HEIDA, A., VAN DER LINDEN, A.P., PUNSELIE, E.C.C., *Het hedendaagse personen- en familierecht*, Deventer, Kluwer, 2011, 659 p.
- VONK, G.J., VAN BOETZELAER-GULYAS, I.A.M., *Hoofdzaken socialezekerheidsrecht*, Deventer, Kluwer, 2012, 308 p.
- WORTMANN, S.F.M., VAN DUIJVENDIJK-BRAND, J., *Personen- en familierecht*, Deventer, Kluwer, 2012, 377 p.

Internetbronnen

- ANTOKOLSKAIA, M., National report: Russia, 2008, <http://ceflonline.net/wp-content/uploads/Russia-Property.pdf>.
- CENTRAAL PLANBUREAU, Internationale vergelijking van pensioenstelsels: Denemarken, Zweden, Chili en Australië, http://vcp.nl/symphony/extension/sm_richtext_redactor/getfile/?name=Cpb_rapport_internationale_vergelijking_pensioenstelsels-1-.pdf, 55 p.
- EUROPEAN COMMISSION, *Study on pension schemes of the Member States of the European Union*, www.europarl.europa.eu/document/activities/cont/201111/20111121ATT32055/20111121ATT32055EN.pdf

- HERGÜNER, B.Ö., Newsletter on Turkish law developments, http://tr0.in/herguner/01112014/Herguner_Autumn_Newsletter_2014.pdf.
- NOTARIES OF EUROPE, Koppels in Zweden, www.coupleseurope.eu/nl/sweden/topics
- NOTARIES OF EUROPE, *Koppels in Europa*, www.coupleseurope.eu/nl/dernmark/topics
- ÖZSAHİN, F., *İşverenler ve Hizmet Erbabı Tarafından Bireysel Emeklilik Sistemine Ödenen Katkı Payları ile Şahıs Sigorta Primlerinin Vergilendirilmesi*, www.verginet.net/dtt/1/bireysel-emeklilik-sistemi-katki-payi-sigorta-primi.aspx .
- SCB, *Wettelijke en aanvullende pensioenen, complementair of concurrent?*, 2002, www.centrumvoorsociaalbeleid.be/sites/default/files/D%202002%206104%2001.pdf , 17p.
- www.sgk.com.tr
- www.ytb.com.tr

Auteursrechtelijke overeenkomst

Ik/wij verlenen het wereldwijde auteursrecht voor de ingediende eindverhandeling:
Aanvullend pensioen en huwelijksvermogensrecht

Richting: **master in de rechten-rechtsbedeling**
Jaar: **2016**

in alle mogelijke mediaformaten, - bestaande en in de toekomst te ontwikkelen - , aan de Universiteit Hasselt.

Niet tegenstaand deze toekenning van het auteursrecht aan de Universiteit Hasselt behoud ik als auteur het recht om de eindverhandeling, - in zijn geheel of gedeeltelijk -, vrij te reproduceren, (her)publiceren of distribueren zonder de toelating te moeten verkrijgen van de Universiteit Hasselt.

Ik bevestig dat de eindverhandeling mijn origineel werk is, en dat ik het recht heb om de rechten te verlenen die in deze overeenkomst worden beschreven. Ik verklaar tevens dat de eindverhandeling, naar mijn weten, het auteursrecht van anderen niet overtreedt.

Ik verklaar tevens dat ik voor het materiaal in de eindverhandeling dat beschermd wordt door het auteursrecht, de nodige toelatingen heb verkregen zodat ik deze ook aan de Universiteit Hasselt kan overdragen en dat dit duidelijk in de tekst en inhoud van de eindverhandeling werd genotificeerd.

Universiteit Hasselt zal mij als auteur(s) van de eindverhandeling identificeren en zal geen wijzigingen aanbrengen aan de eindverhandeling, uitgezonderd deze toegelaten door deze overeenkomst.

Voor akkoord,

Koç, Merve

Datum: **14/05/2016**